

**MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO
W WARSZAWIE**

**Załącznik Nr 1
do Wojewódzkiego
Programu Opieki
nad Zabytkami
na lata 2012-2015**

**Część analityczna
Uwarunkowania
Wojewódzkiego Programu Opieki
nad Zabytkami na lata 2012-2015**

Opracowanie

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego
ul. Lubelska 13
03-802 Warszawa
tel. 022 518 49 00
fax. 022 518 49 49
e-mail: biuro@mbpr.pl

Dyrektor Biura

prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki

Zastępcy dyrektora

mgr Bartłomiej Kolipiński
dr inż. arch. Tomasz Sławiński
mgr Elżbieta Sielicka

Dyrektor Oddziału Terenowego w Płocku

mgr inż. arch. Piotr Brzeski

Zespół autorski

mgr inż. arch. Grażyna Szubska - koordynator
mgr Barbara Kopańska
inż. Elżbieta Dominiak
mgr Iwona Szymańska

Opracowanie graficzne i tabelaryczne

inż. Elżbieta Dominiak
Bożena Gawinowska
Barbara Laskowska
Elżbieta Morozow-Lisiecka

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	5
2. Aktualne tendencje ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego	7
2.1. Prawne uwarunkowania ochrony zabytków	7
2.1.1. Zadania Samorządu Województwa wynikające z ustaw	8
2.2. Ochrona dziedzictwa materialnego	8
2.3. Ochrona dziedzictwa niematerialnego	11
2.4. Uwarunkowania wynikające ze zmian w wojewódzkich dokumentach programowych i strategicznych.....	12
3. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa.....	14
3.1. Charakterystyka środowiska kulturowego województwa mazowieckiego – zasoby materialne .	14
3.1.1. Analiza zmian liczby zabytków nieruchomych wpisanych do wojewódzkiego rejestru.....	22
3.1.2. Charakterystyka obiektów wpisanych do rejestru zabytków	26
3.2. Charakterystyka środowiska kulturowego województwa mazowieckiego – dziedzictwo niematerialne i kultura ludowa	41
4. Aktywność podmiotów w sferze działalności służącej realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009	54
4.1. Działania Urzędu Marszałkowskiego i jednostek podległych.....	54
4.2. Działania finansowane w całości lub części z budżetu województwa realizowane przez różne podmioty	56
4.2.1. Stolice Kulturalne Mazowsza.....	56
4.2.2. Europejskie Dni Dziedzictwa na Mazowszu	58
4.2.3. Nagrody, konkursy	61
4.2.4. Dotacje na działania realizowane przez inne podmioty	61
5. Ocena realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009.....	74
5.1. Cel 1: Zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu.....	76
5.2. Cel 2: Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych.....	77
5.3. Cel 3: Utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców	78
5.4. Cel 4: Promocja walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.....	79
5.5. Cel 5: Zwiększenie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych – kreowanie pasm przyrodniczo – kulturowych	80
6. Działania innych podmiotów finansowane z funduszy Unii Europejskiej i budżetu państwa	82
7. Analiza SWOT ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego w województwie mazowieckim.....	85

8. Potencjalne źródła finansowania Programu	90
8.1. Analiza możliwości pozyskania środków finansowych	90
9. Podsumowanie, wnioski	106
SPIS MAP	108
SPIS WYKRESÓW	108
SPIS TABEL	109
SPIS SCHEMATÓW	109
SPIS WYKAZÓW	109

1. Wstęp

Sporządzenie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami stanowi wypełnienie prawnego zobowiązania Samorządu Województwa Mazowieckiego, wynikającego z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. **Niniejsze opracowanie jest załącznikiem do Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 i ma na celu identyfikację podstawowych uwarunkowań umożliwiających sformułowanie kolejnej edycji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami.** Przyjmując ustalenia ustawy określające czteroletni okres obowiązywania programu, należy uznać, że dotychczas obowiązujący „*Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009*”, wdrażany jako pierwszy, ma kluczowe znaczenie dla dalszych programów. Z tego względu jednym z istotnych aspektów wpływających na kształt nowego programu jest zakres i sposób realizacji dotychczas obowiązującego dokumentu oraz ocena efektów jego wdrażania. Formułując zapisy *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015* należy także uwzględnić nowe uwarunkowania prawne i zmieniające się tendencje w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz aktualny stan zachowania wartości środowiska kulturowego województwa.

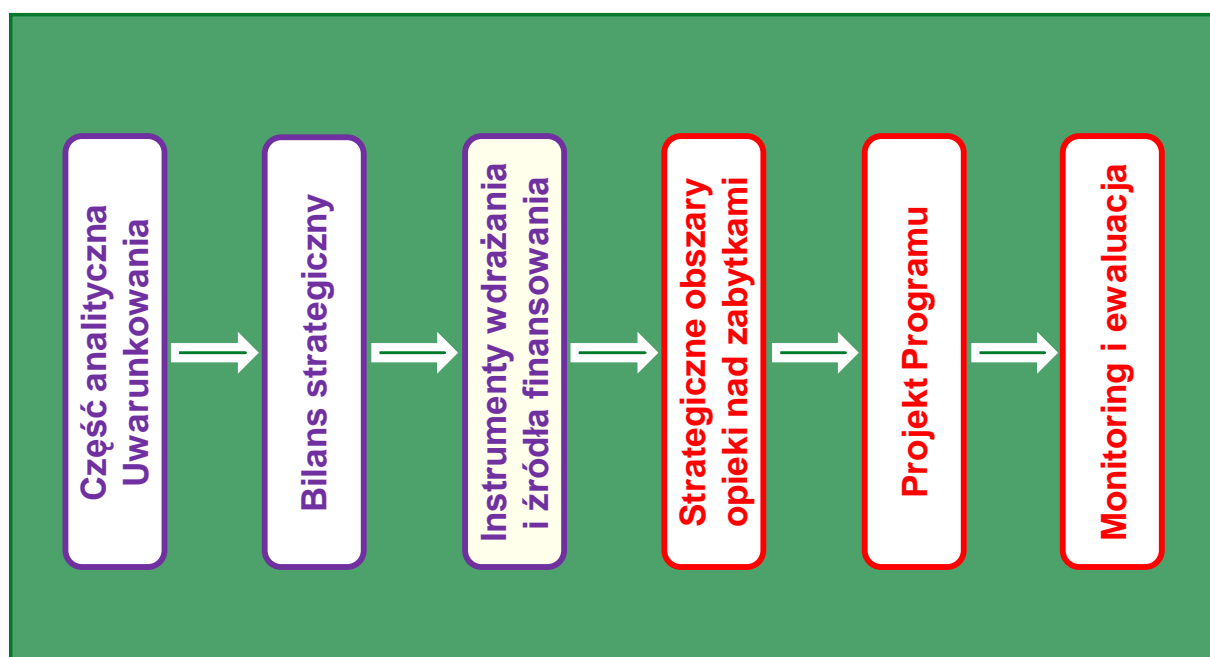
Opracowanie składa się z czterech zasadniczych części. W pierwszej z nich przedstawiono krótkie omówienie uwarunkowań prawnych i aktualnych tendencji dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. Część druga zawiera diagnozę zasobów kulturowych regionu (z podziałem na dziedzictwo materialne i niematerialne) w ujęciu syntetycznym, ze szczególnym uwzględnieniem zmian w wojewódzkim rejestrze zabytków. Podstawowym źródłem informacji w tym zakresie była baza danych prowadzona w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego, Oddziale Terenowym w Płocku w oparciu o informacje Narodowego Instytutu Dziedzictwa (dawniej Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków). W opracowaniu wykorzystano także materiały dotyczące środowiska kulturowego przedstawione w projekcie Strategii Rozwoju Kultury w Województwie Mazowieckim do roku 2020. Z analizy współczesnych trendów ochrony dziedzictwa kulturowego wynika, że coraz większą wagę zyskują te elementy kultury, które są źródłem poczucia tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych, związane z dziedzictwem kultury ludowej. Dotychczas obowiązujący „*Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009*” już w dużym stopniu je uwzględniał wyznaczając jako priorytetowe kierunki działań kreowanie regionalnej i lokalnej tożsamości kulturowej, wykorzystanie materialnych i niematerialnych wartości dziedzictwa jako istotnego elementu aktywności społecznej, wykorzystanej dla rozwoju regionu, a także promocję kultury ludowej i wspieranie twórczości ludowej.

Trzecia część opracowania zawiera przegląd działań w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego podejmowanych przez samorząd województwa i jednostki podległe, a także zadania realizowane przez inne podmioty przy wsparciu finansowym samorządu województwa. Dla formułowania zapisów nowego programu istotne znaczenie posiada rozpoznanie obszarów aktywności różnych podmiotów w tej sferze. Przy opracowaniu tej części jak również następnej wykorzystano informacje zawarte w raportach z realizacji Programu opracowanych w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w Warszawie. Informacje te uzupełniono o dane dotyczące realizacji zadań wykonywanych w 2009 roku na podstawie analizy uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego i materiałów uzyskanych z Departamentu Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego oraz dostępnych na stronach internetowych.

Kolejna część obejmuje podsumowanie realizacji dotychczas obowiązującego Programu.

Ocena efektów wdrażania tego dokumentu powinna być istotnym elementem brany pod uwagę przy opracowaniu kolejnego programu. W materiale przedstawiono zarówno zadania już zrealizowane, jak również zadania będące w trakcie realizacji, dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego finansowane z budżetu państwa w ramach programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a także dofinansowane z funduszy Unii Europejskiej. Podsumowanie części diagnostycznej znajduje się w rozdziale Analiza SWOT ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego w województwie mazowieckim. Materiał zawiera również analizę możliwości finansowania zadań służących realizacji Programu. Przyjęto założenie, że niniejsze opracowanie zostanie wykorzystane jako uwarunkowania *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015*.

Schemat 1. Fazy opracowania Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami

Źródło: Opracowanie własne

2. Aktualne tendencje ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego

2.1. Prawne uwarunkowania ochrony zabytków

Prawny wymiar ochrony dziedzictwa kulturowego został zapisany na poziomie konstytucyjnym, jako obowiązek państwa i obywatela¹. Konstytucja RP nie posługuje się wprawdzie pojęciem „dziedzictwo kulturowe”, ale stosuje wyrażenia bliskoznaczne „dobra kultury” i „dziedzictwo narodowe”. Umieszczenie ochrony na tak wysokim poziomie świadczy o wysokiej randze tej problematyki z punktu widzenia interesu prawnego państwa.

Podstawową regulacją prawną normującą sferę ochrony dziedzictwa kulturowego jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przepis ten wprowadził podział na ochronę zabytków podejmowaną przez organy administracji publicznej i opiekę nad zabytkami sprawowaną przez właściciela lub posiadacza zabytku. Zadania i kompetencje poszczególnych kategorii podmiotów funkcjonujących w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego wskazują na prymat administracji rządowej, w której gestii pozostaje prowadzenie rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, wydawanie decyzji o wpisie i wykreśleniu z rejestru zabytków, uzgodnienia decyzji administracyjnych. Do wyłącznej kompetencji Prezydenta RP należy objęcie ochroną prawną najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych poprzez uznanie za pomnik historii. Z kolei do samorządów lokalnych należą kompetencje dotyczące obszarowej formy ochrony krajobrazów kulturowych tj. ochrona w planach miejscowych oraz utworzenie parków kulturowych. Zgodnie z zapisami ustawy przy sporządzaniu i aktualizacji dokumentów strategicznych i planistycznych opracowywanych przez jednostki administracji rządowej i samorządowej uwzględnia się ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Jeśli chodzi o dokumenty sporządzane na poziomie województw dotyczy to strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania przestrzennego województwa. W dokumentach tych dodatkowo należy uwzględnić ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Przepis ten jak dotychczas nie może być realizowany z uwagi na brak krajowego programu przyjętego przez Radę Ministrów.

Ustawa wprowadziła także obowiązek opracowania programów opieki nad zabytkami na poziomie gminy, powiatu i województwa. Artykuł 87 ust. 1 ustawy określa kompetencje zarządu województwa do sporządzenia na okres 4 lat wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami. Ustawodawca określił również cele jakim w szczególności ma służyć program:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

¹ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, nr 78 poz. 483) art. 5, 6, 86

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami jest przyjmowany przez sejmik województwa po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2.1.1. Zadania Samorządu Województwa wynikające z ustaw

Samorząd Województwa Mazowieckiego realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków występując w podwójnej roli, po pierwsze jako jednostka samorządu terytorialnego oraz po drugie jako właściciel obiektów zabytkowych. Do zadań tych wynikających z zapisów ustawowych należą przede wszystkim:

- z ustawy o **samorządzie województwa**²: sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystanie (art. 11 ust. 2 pkt 7),
- z ustawy o **ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**³: sprawowanie opieki nad zabytkami, do których samorząd województwa posiada tytuł prawny (art. 5 i art. 71 ust. 2), uwzględnianie zadań ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 18), sporządzanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami (art. 87), udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, na zasadach określonych w uchwale podjętej przez sejmik województwa (art. 81),
- z ustawy o **planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**⁴: uwzględnianie w planie zagospodarowania przestrzennego województwa i planie zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego systemu obszarów krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków (art. 39 ust. 3 i 6).

Realizując ustawowy obowiązek Samorząd Województwa Mazowieckiego w grudniu 2005 r. przyjął „*Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009*”⁵. Po dwóch latach obowiązywania Programu Zarząd Województwa sporządził sprawozdanie z jego realizacji, które zostało przekazane Sejmikowi Województwa Mazowieckiego⁶. Merytoryczną postawę sprawozdania stanowił „*Raport z monitoringu realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009*” wykonany w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w Warszawie. Okres obowiązywania Programu określony w ustawie (4 lata) upłynął z końcem 2009 roku.

2.2. Ochrona dziedzictwa materialnego

W sferze ochrony materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego nie pojawiły się w ostatnim czasie nowe międzynarodowe dokumenty, jednak analizując kolejne wpisy na **Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego** można zauważyć, że większość wpisanych w ostatnich latach obiektów stanowią budowle obronne i obiekty techniki (mosty,

² Ustawa z dnia 7 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Dz. U. z 1998 r., Nr 91, poz. 576, z późniejszymi zmianami

³ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późniejszymi zmianami

⁴ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz. U. z 2003 r., Nr 80, poz. 717, z późniejszymi zmianami

⁵ Uchwała nr 226/05 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2005 r.

⁶ Obowiązek sporządzenia sprawozdania z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87, ust. 5 i 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

kopalnie, forty...). Może to świadczyć o szczególnym zainteresowaniu ochroną tej grupy zabytków, a są to zabytki, które stwarzają duże możliwości adaptacji na różne cele. Tendencje w zakresie wykorzystania obiektów obronnych i poindustrialnych na cele kulturalne, turystyczne i inne komercyjne są coraz bardziej widoczne również w naszym kraju.

Podstawowym dokumentem określającym politykę państwa w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego powinien być, zgodnie z art. 86 ust.1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, „**Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**”. Dotychczas program taki nie został przyjęty przez Radę Ministrów.

W 2006 r. wprowadzono zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które dotyczą m.in. zasad finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych.

Ochrona dziedzictwa kulturowego, a szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków jest jednym ze strategicznych obszarów **Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020**. Instrumentami realizacji celów strategii, określającymi priorytetowe obszary interwencji są programy operacyjne. Stanowią one podstawę do ubiegania się o środki z budżetu państwa na zadania z zakresu kultury realizowane przez różne podmioty. Ogłoszenie programów (wraz z alokacją finansową) na dany rok budżetowy następuje decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Liczba programów zmieniała się w kolejnych latach. W 2006 roku realizowanych było 11 programów operacyjnych, z których istotne dla ochrony dziedzictwa kulturowego były: „Fryderyk Chopin”, „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego” oraz „Dziedzictwo Kulturowe”.

Kluczowym programem w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest **Program Operacyjny Dziedzictwo Kulturowe**, który jak dotąd ogłaszany był corocznie. Celem programu jest: ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych, udostępnianie zabytków na cele publiczne. W 2006 roku program realizowany był w ramach 4 priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, rozwój instytucji muzealnych, ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju, ochrona zabytków archeologicznych.

W 2007 r. wprowadzono nowy program operacyjny – „Wyspiański”, a w programie „Dziedzictwo kulturowe” pojawiły się 2 dodatkowe priorytety: Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego i Ochrona zabytkowych cmentarzy (za wyjątkiem grobów i cmentarzy wojennych).

W 2008 r. zamiast programu „Wyspiański” został wprowadzony program „Herbert”, natomiast w ramach programu *Dziedzictwo Kulturowe* realizowano 6 priorytetów, takich samych jak w 2007 r.

Większe niż dotychczas zmiany dotyczące zarówno programów operacyjnych jak również zasad ubiegania się o środki finansowe wprowadzono w 2009 r. W tym roku realizowanych było 8 programów, w tym wszystkie programy istotne dla ochrony dziedzictwa narodowego. W ramach 5 priorytetów programu *Dziedzictwo Kulturowe* po raz pierwszy wprowadzono

priorytet mający na celu zachowanie i ochronę kultury tradycyjnej – „Ochrona dziedzictwa kultury ludowej”. Zlikwidowano przy tym priorytety dotyczące ochrony zabytkowych cmentarzy oraz ochrony zabytków archeologicznych. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłosił również nabór wniosków w ramach programu Fryderyk Chopin 2010 – Promesa, finansującego przygotowania i realizację obchodów Roku Chopinowskiego 2010. Finansowanie dotyczy wyłącznie zadań odbywających się w 2010 roku.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego - projekt na etapie konsultacji

Według nowych zasad polityki rozwoju określonych przez Radę Ministrów w Planie uporządkowania strategii rozwoju z dnia 24 listopada 2009 roku, liczba obowiązujących strategii i polityk ma być zoptymalizowana i ograniczona – z obecnie obowiązujących 42 dokumentów - do 9 nowych strategii rozwoju, realizujących *Średniookresową Strategię Rozwoju Kraju* i *Długookresową Strategię Rozwoju Kraju*. *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego* zastąpi między innymi obecnie obowiązującą *Narodową Strategię Rozwoju Kultury*.

Dokument powstał w odpowiedzi na kluczowe wyzwanie rozwojowe dotyczące wzrostu kapitału społecznego Polski, które zostało zidentyfikowane w raporcie „Polska 2030, wyzwania rozwojowe”.

Strategia obejmuje swym zakresem m.in. „potencjał kreatywny i kulturowy; edukację kulturalną i medialną, tworzenie sprzyjających warunków dla twórczości artystycznej, rozwój infrastruktury kultury, ochronę dziedzictwa kulturowego, digitalizacja, udostępnianie dóbr kultury.

Dla realizacji zadań dotyczących sfery dziedzictwa narodowego istotne znaczenie mają zapisy celu 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.

Cel ten będzie realizowany przez następujące priorytety:

4.1.1. Tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,

4.1.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego i przyrodniczego,

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dziedzictwa kulturowego.

W ramach działań priorytetu 4.1.1. dla ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego istotne są:

- wspieranie działań dotyczących kultywowania tradycji oraz rozwijania nowych umiejętności i praktyk w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego;
- poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa (działania infrastrukturalne, e-galerie, e-muzea).

Działania te mają służyć wzmacnianiu i odkrywaniu tradycji i tożsamości (w tym lokalnej) oraz podnoszeniu świadomości regionalnej i umiejętności dostrzegania wartości dziedzictwa kulturowego.

Dla formułowania zapisów wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami największe znaczenie posiadają działania wskazane w ramach priorytetu 4.1.2.:

- wspieranie działań służących ochronie i zachowaniu dziedzictwa kulturowego;
- wypracowanie i wdrożenie spójnego systemu ochrony zabytków;

- wzmacnianie postrzegania dziedzictwa i krajobrazu w kategoriach dobra wspólnego i potencjału rozwojowego;
- wspieranie działań służących uwzględnianiu ochrony krajobrazu kulturowego i przyrodniczego w planowaniu strategicznym i operacyjnym (m.in. plany zagospodarowania przestrzennego);
- wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych.

Działania te są ukierunkowane na wzmacnianie potencjału dziedzictwa kulturowego poprzez wspomaganie ochrony i zachowania zasobów, wypracowania i wdrożenia spójnego systemu ochrony zabytków oraz edukację na rzecz uznania wagi dziedzictwa.

Działania wskazane w priorytecie 4.1.3 dotyczą upowszechniania dostępu do zasobów dziedzictwa:

- wzmocnienie procesu digitalizacji zasobów oraz ujednolicanie standardów i zasad udostępniania;
- wyrównywanie dostępu do dziedzictwa przez cyfryzację, w tym zniesienie barier dla osób wykluczonych cyfrowo;
- wspieranie obecności zdigitalizowanych zbiorów polskiej kultury na międzynarodowych portalach;
- opracowanie i wdrożenie regulacji prawnych dotyczących narodowego zasobu audiowizualnego, w tym stworzenie systemu archiwizowania i udostępniania zasobów dziedzictwa audiowizualnego i audialnego, w tym treści „digital born”, (ustawa o narodowym zasobie archiwalnym);
- udostępnianie zcyfrowanych przez instytucje publiczne zbiorów w sieci do celów edukacyjnych.

2.3. Ochrona dziedzictwa niematerialnego

Dziedzictwo niematerialne to źródło poczucia tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych. W celu ochrony i propagowania tego dziedzictwa na konferencji UNESCO w październiku 2003 r. w Paryżu przyjęto Konwencję o ochronie dziedzictwa niematerialnego. Zgodnie z treścią artykułu 2 Konwencji za dziedzictwo niematerialne uważa się „zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki”. Poprzednio jedynym instrumentem normatywnym UNESCO w tej dziedzinie były „Zalecenia dotyczące ochrony kultury tradycyjnej i ludowej” z 1989 r. (Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore).

Na przestrzeni ostatnich lat daje się zauważyć stały wzrost zainteresowania ochroną niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego. W ślad za wspomnianą Konwencją, w 2005 r., na Konferencji Generalnej ONZ przyjęto Konwencję UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego. Realizacja celów sformułowanych w konwencji ma służyć promowaniu i poszanowaniu różnorodności form wyrazu kulturowego na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej, rozwijaniu interakcji między kulturami i wzmacnianiu związków między kulturą a rozwojem gospodarczym i spójnością socjalną. Działania te mają służyć ochronie poszczególnych kultur przed negatywnymi skutkami globalizacji, a także przeciwdziałać dominacji silniejszych kultur nad mniej znanymi. Ochrona różnorodności w kontekście globalnym oznacza, że chronić należy zarówno kultury poszczególnych narodów jak również kultury mniejszościowe.

Obecnie tworzona jest Lista Dziedzictwa Niematerialnego, która stanowi jedną z form wdrażania zapisów Konwencji. W naszym rejonie (Europa i Ameryka Północna) lista ta zawiera już 20 wpisów (z terenu 18 państw). Do chwili obecnej nie figurują na niej wpisy z terenu Polski. Lista sporządzana jest w oparciu o podział na następujące kategorie:

- Tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu.
- Spektakle i widowiska.
- Zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne.
- Wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki.
- Umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Działania mające na celu zachowanie, dokumentowanie oraz przekaz autentycznych wartości kultury tradycyjnej i ochronę twórczości ludowej podejmowane w naszym kraju mogą liczyć na wsparcie z budżetu państwa w ramach wspomnianego wcześniej programu MKiDN Dziedzictwo Kulturowe (priorytet 5).

2.4. Uwarunkowania wynikające ze zmian w wojewódzkich dokumentach programowych i strategicznych

W okresie obowiązywania *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009* została uchwalona zaktualizowana **Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020**⁷. W Załączniku nr 4 do Programu zawarto uwarunkowania wynikające z wersji tego dokumentu przyjętej przez Zarząd Województwa. Wobec spójnych zapisów obu wersji Strategii (przyjętej przez Zarząd i uchwalonej przez Sejmik) można przyjąć w niniejszym opracowaniu, że uwarunkowania w tym zakresie nie zmieniły się.

Założenia polityki samorządu województwa dotyczące ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego zawarte są głównie w zapisach celu 5. *Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu*, przede wszystkim w kierunku działania 5.3. *Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego* oraz kierunku działania 5.4. *Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu*. Wskazane w tych kierunkach działania obejmują zarówno ochronę najcenniejszych zabytków regionu, jak również promocję różnicowań kulturowych, wspieranie kultywowania lokalnych tradycji oraz kreowanie regionalnych produktów ściśle związanych z dziedzictwem kulturowym.

Kolejnym dokumentem określającym politykę samorządu województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego regionu jest **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego**⁸. Dokument ten nie uległ zmianie w okresie obowiązywania dotychczasowego Programu, a więc cele i działania służące kształtowaniu tożsamości kulturowej Mazowsza zapisane w nim są nadal aktualne. Przestrzennym wymiarem polityki *Ochrony i wykorzystania wartości kulturowych* określonej w Planie jest ochrona najcenniejszych założeń przestrzennych (urbanistycznych i ruralistycznych), krajobrazów kulturowych, miejsc pamięci narodowej, zabytkowych obiektów (w tym zespołów zabudowy drewnianej). W Planie wskazano również miejscowości predestynowane do kreowania jako ośrodki tożsamości kulturowej regionu. Polityka ochrony świadectw kultury niematerialnej polega na pielęgnowaniu odrębności kulturowej, wspieraniu i promowaniu lokalnego folkloru oraz edukacji regionalnej.

⁷ Uchwała nr 78/06 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 29 maja 2006 r.

⁸ Przyjęty uchwałą nr 65/2004 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 czerwca 2004 r.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013 jest jednym z narzędzi samorządu województwa służącym realizacji polityki ochrony i wykorzystania zasobów kulturowych poprzez działania priorytetów V i VI.

Celem działania 5.2 w *priorytecie V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu* jest zapobieganie degradacji miast w oparciu o lokalne programy rewitalizacji. Ze wsparcia mogą korzystać m.in. projekty dotyczące rewaloryzacji, rewitalizacji obszarów historycznej zabudowy miejskiej, pod warunkiem występowania na tym terenie co najmniej dwóch niekorzystnych zjawisk społecznych: wysokiego poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, wysokiej stopie długotrwałego bezrobocia, niekorzystnych tendencji demograficznych, niskiego poziomu wykształcenia, wysokiego poziomu przestępczości, degradacji środowiska, małej aktywności społecznej, wysokiej liczbie emigrantów, grup etnicznych, narodowościowych lub uchodźców.

W ramach działań 6.1 i 6.2 *priorytetu VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji* wspierane są zadania „z zakresu ochrony i odnowy obiektów i zespołów zabytkowych lub historycznych służące poszerzeniu oferty turystycznej i kulturalnej”. Wsparcie dotyczy m.in. renowacji i zabezpieczenia obiektów zabytkowych przed zniszczeniem i kradzieżą oraz adaptacji zabytków do nowych funkcji turystycznych i kulturalnych.

Dokumentem, którego ustalenia w sposób znaczący wiążą się ze sferą ochrony wartości kulturowych jest **Strategia rozwoju turystyki dla województwa mazowieckiego na lata 2007-2013**⁹. Jako kluczowe obszary działań, o największym potencjale rozwojowym wskazano w Strategii turystykę kulturową i miejską. Z kolei do podstawowych obszarów produktowych w ramach turystyki miejskiej i kulturowej związanych z dziedzictwem regionu zaliczono następujące produkty turystyczne: Znaki Historii (działania: Trakt Królewski – szlakami królów, Niepodległość – Militaria – dziedzictwo wojny i walki o wolność, Polacy – wielcy ziemi mazowieckiej), Style Życia, Style Architektury (Styl królewski, Styl książęcy, Styl szlachecko – ziemiański, Styl rycerski, Styl wiejski, Styl sielski, Styl żydowski, Unikalne układy urbanistyczne, Miasta – ogrody, Duchowość – styl bez granic, Architektura przemysłowa), Muzyka jest na Mazowszu (Chopin – zabytki i dziedzictwo Chopina, Muzyka wsi mazowieckiej – muzyka spod strzechy), Sztuka jest na Mazowszu (Szlakiem prywatnych kolekcji, Sztuka ludowa, Droga poetów, Zabytki przemysłowe, zabytki techniki).

⁹ Przyjęta uchwałą nr 52/08 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 31 marca 2008 r.

3. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa

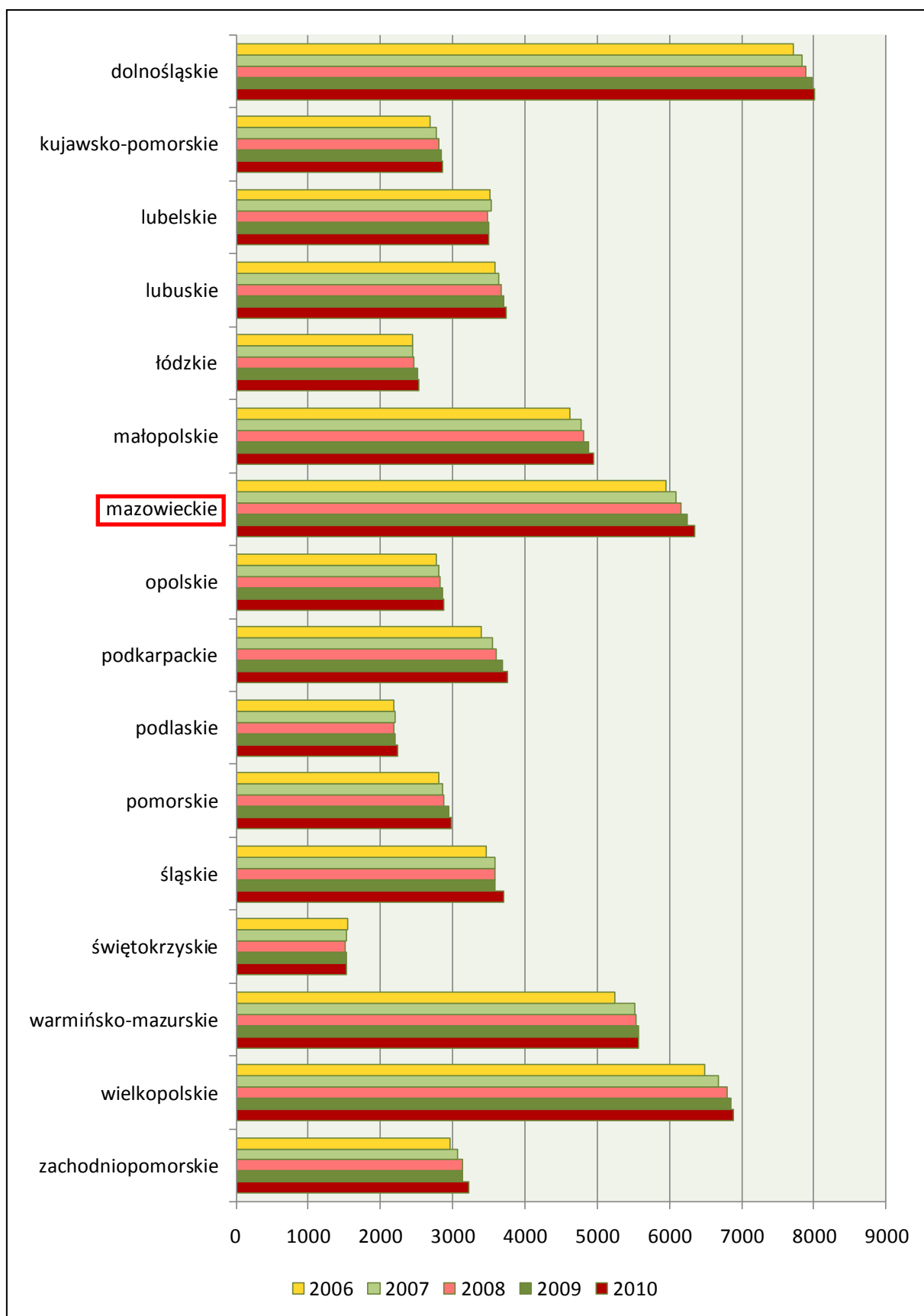
Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa posiadają zarówno trudną do przedstawienia wartość kulturową i historyczną, jak i wymierną wartość materialną, ekonomiczną, decydującą o potencjale gospodarczym. Dla rozwoju regionu ważne jest aby poprzez świadome zarządzanie zasobami dziedzictwa, potencjał ten został wykorzystany.

Dziedzictwo Mazowsza to nie tylko zabytki, ale także specyficzna kultura regionu: rzemiosło, zachowane tradycje (m.in. gwara, strój, folklor, sztuka ludowa, architektura wernakularna). Założeniem dotychczas obowiązującego *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009* była aktywna ochrona zabytków oraz wzbudzanie zainteresowań mieszkańców regionu nie tylko ciekawymi obiektami, ale również historią i kulturą regionu oraz najbliższej okolicy. Z tego względu charakterystyka środowiska kulturowego regionu obejmuje zarówno materialne jak również niematerialne wartości dziedzictwa.

3.1. Charakterystyka środowiska kulturowego województwa mazowieckiego – zasoby materialne

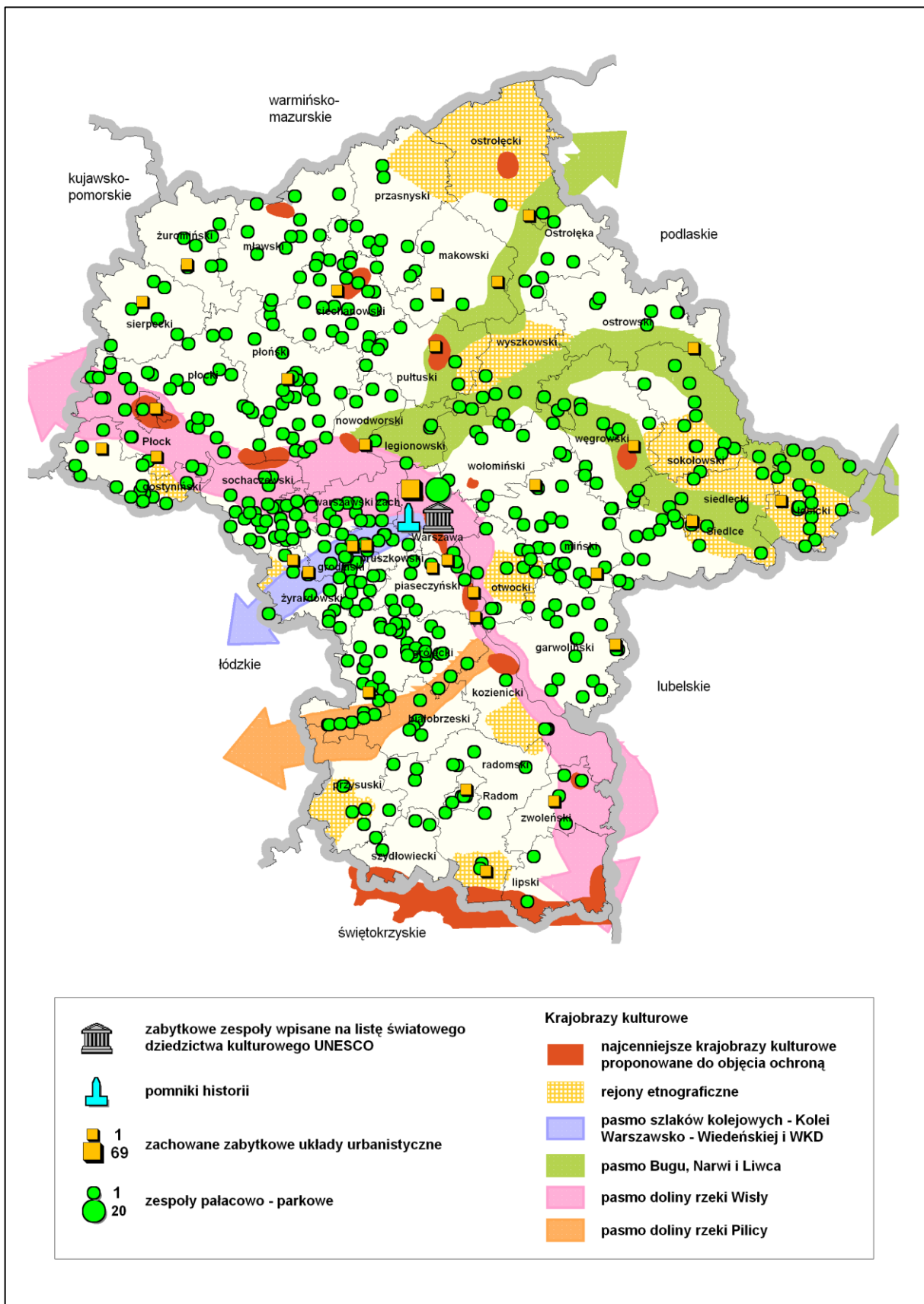
O bogactwie dziedzictwa kulturowego regionu świadczy liczba zabytków wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków (ok. 6 300 nieruchomych i 17 000 ruchomych). Od kilku lat województwo mazowieckie niezmiennie zajmuje trzecie miejsce w kraju pod względem liczby zabytków nieruchomych (za dolnośląskim i wielkopolskim). W skali województwa największą liczbą obiektów zabytkowych w rejestrze może pochwalić się Warszawa (prawie 1 500 obiektów). Należy podkreślić, że w województwie mazowieckim występują obiekty o randze krajowej i międzynarodowej. Najcenniejsze z nich zlokalizowane są w Warszawie i jest to obszar pomnika historii oraz jego część wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. W Europie figurują na niej 402 obiekty. Największą liczbą wpisów mogą pochwalić się: Włochy (46), Hiszpania (42), Francja (35), Niemcy (33). Polska znajduje się na 9 miejscu w Europie i posiada 13 wpisów, ale na uwagę zasługuje fakt, że dzielnica staromiejska w Krakowie i kopalnia soli w Wieliczce znalazły się na pierwszej liście z 1978 roku zawierającej 12 obiektów.

Wykres 1. Zmiany liczby zabytków nieruchomych w Wojewódzkich Rejestrach Zabytków

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych z Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID)

Mapa 1. Wartości kulturowe województwa mazowieckiego

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie bazy danych OT w Płocku

Pomnik historii

Wśród 43 obszarów objętych statusem pomnika historii w Polsce (wg danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, stan na 6 maja 2011 r.) znajduje się historyczny zespół miasta Warszawy z Traktem Królewskim i Wilanowem (Zarządzenie Prezydenta RP z 8 września 1994 r.– Monitor Polski z 1994 nr 50 poz.423)¹⁰. Szczególnym walorem zespołu jest zintegrowanie wartości historycznych (jako miejsca ważnych wydarzeń politycznych kraju), artystycznych (zgrupowanie najcenniejszych zabytków architektury, sztuki zdobniczej i ogrodniczej) i przyrodniczych (krajobraz doliny Wisły, Skarpa Warszawska).¹¹

Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO

Obszar historycznego centrum Warszawy w dniu 2 września 1980 r. został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO jako dobro kultury XX wieku stanowiące wyjątkowy przykład rekonstrukcji w ujęciu historycznym (od XIII do XX wieku). Wpis został dokonany w oparciu o dwa kryteria: II – „przedstawienie ważnej wymiany ludzkich wartości, na przestrzeni wieków lub w obszarze danego regionu świata, w zakresie architektury lub technologii, w sztukach monumentalnych, urbanistyce lub projektowaniu krajobrazu” i VI – „pozostawanie w bezpośrednim lub namacalnym związku z wydarzeniami lub żywą tradycją, pomysłowością lub wierzeniami albo z dziełami artystycznymi lub literackimi o wyjątkowym uniwersalnym znaczeniu”. Pomimo trwających od czasu odbudowy po dzień dzisiejszy dyskusji na temat autentyczności zespołu stanowi on świadectwo odrodzenia się miasta, polskiej kultury i historii po II wojnie światowej. Obszar ten jest jednym z 13 miejsc w Polsce wpisanych na Listę.

Krajobrazy kulturowe

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami krajobrazem kulturowym jest przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Efektem przyjęcia europejskich dokumentów dotyczących ochrony krajobrazów kulturowych oraz wdrażania zapisów ustawy z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest zmieniający się zakres ochrony zabytków, od pojedynczych budowli lub ich zespołów do skali krajobrazu. Znaczącymi przestrzennymi elementami środowiska kulturowego województwa z charakterystycznymi cechami krajobrazowymi są doliny rzek, przede wszystkim Wisły oraz Bugu, Narwi, Pilicy. Do najcenniejszych krajobrazów kulturowych w regionie mazowieckim należą¹²:

- Opinogóra, Pułtusk, Skarpa warszawska – krajobraz kulturowy komponowany,
- Płock, Wyszogród – Czerwińsk, Solec n/Wisłą – krajobraz wiślany,
- Liw – Starawieś, Góra Kalwaria – krajobraz komponowany,
- Puszcza Biała, Kurpie – krajobraz etnograficzny,
- Modlin – krajobraz twierdzy, Przyczółek Warecko – Magnuszewski, Mława – linia obronna z 1939 r., Ossów (Pole Bitwy Warszawskiej 1920 r.) – krajobraz pola bitwy.

¹⁰ Zgodnie z obowiązującą od 2003 r. ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w uznaniu szczególnych wartości dla kultury narodowej „Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub pak kulturowy”. Zgodnie z ustawą o ochronie dóbr kultury, która obowiązywała poprzednio, nie było wymogu dotyczącego uprzedniego wpisania zabytku do rejestru lub utworzenia parku kulturowego.

¹¹ M. Czeredys, Pomnik historii „Warszawa – historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem” ocena stanu ochrony konserwatorskiej obszaru, www.kobidz.pl

¹² Na podstawie opracowania „Wstępna koncepcja ochrony krajobrazów kulturowych Polski” wykonanego przez zespół pod kierunkiem prof. Janusza Bogdanowicza.

Parki kulturowe

Park kulturowy jest formą ochrony zabytków wprowadzoną w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz. 1568 z późn. zm.), która należy do kompetencji rady gminy.

Celem utworzenia parku kulturowego jest „ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”. Utworzony w 2009 roku w województwie mazowieckim Park kulturowy „Ossów Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 Roku” jest jednym z 21 parków kulturowych w Polsce.

Historyczna sieć osadnicza

Na terenie Mazowsza lokowanych jest 131¹³ miast historycznych, z których szczególne znaczenie dla kultury narodowej mają: Warszawa, Pułtusk, Płock, Szydłowiec, Radom, Góra Kalwaria, Iłża, Sierpc, Węgrów. Do miast stanowiących świadectwo polskich tradycji przemysłowych należy Żyrardów. Jest to jeden z najciekawszych zespołów stanowiący bardzo interesującą, przemyślaną kompozycję przestrzenną. Obiekty fabryczne stanowią centralną część rozplanowanego miasta, a położone wokół zabudowania koloni dla urzędników, kadry technicznej wille właścicieli fabryki oraz osiedle robotników tworzą regularną siatkę ulic z zielenią wkomponowaną w zabudowę z osiami widokowymi wiążącymi fabrykę z placem rynkowym, kościołem i główną aleją.

W dziedzictwo kulturowe Mazowsza wpisują się również miasta ogrody: Ząbki, Podkowa Leśna, Milanówek, Konstancin - Jeziorna, Rybienko Leśne, Ostrówek, a także miejscowości położone wzdłuż tzw. „Pasma Otwockiego”. Spośród tych miejscowości Podkowa Leśna może poszczycić się najbardziej czytelnym i najlepiej zachowanym układem przestrzennym.

Wymienione miejscowości wyróżniają się wybitnymi wartościami krajobrazu kulturowego, cenną tradycją historyczną oraz wartościowymi układami urbanistycznymi i zabytkowymi obiektami architektonicznymi.

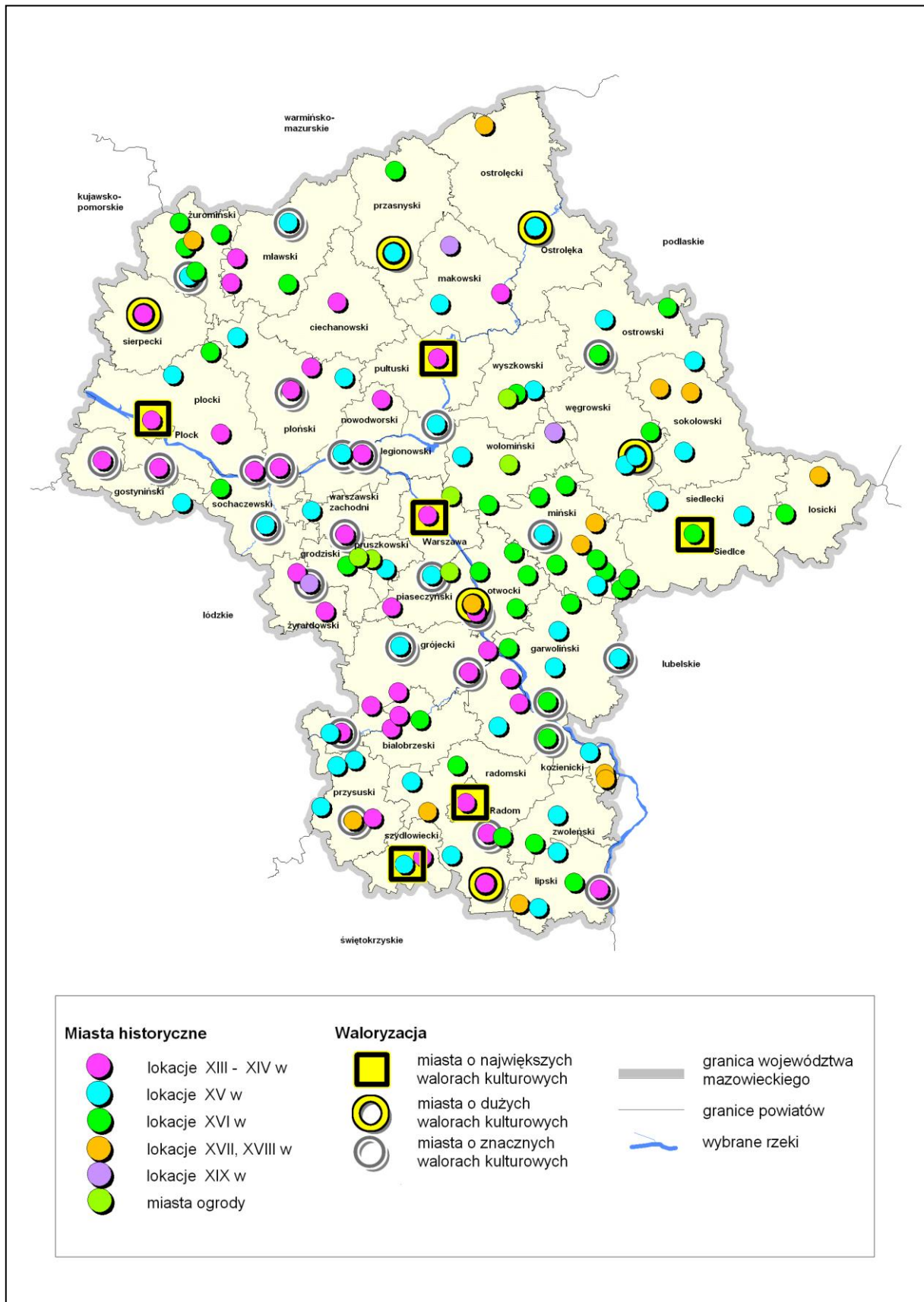
W strukturach osadnictwa wiejskiego na terenie województwa mazowieckiego dominują wsie rzędówki, wsie przydrożne, wsie wielodrożne i rozproszone. Specyficznym elementem występującym na Mazowszu są przysiółki związane z osadnictwem drobnoszlacheckim. Największe skupiska osadnictwa drobnoszlacheckiego znajdowały się na Prawobrzeżnym Mazowszu, w okolicach Ciechanowa, Przasnysza, Makowa Mazowieckiego, Nura i Wizny. Rodzajem osadnictwa wiejskiego zasługującym na wyróżnienie są również osady olęderskie, zakładane na Mazowszu od XVII w. aż po lata czterdzieste XX w., początkowo wzdłuż Wisły, a później wzdłuż innych rzek. Charakterystyczną cechą krajobrazu wsi olęderskich jest sieć kanałów, rowów i urządzeń melioracyjnych oraz sztucznie usypywane wzniesienia, na których lokowano zagrody. Najlepiej zachowane wsie reprezentujące kolonizację holenderską występują nad Wisłą między Śladowem a Nowym Dworem Mazowieckim oraz na terenach gmin: Gąbin, Słubice, Iłów, Bodzanów, Mała Wieś, Wyszogród.

Na poniższej mapie przedstawiono waloryzację miast historycznych wykonaną na podstawie opracowania sporządzonego dla obszaru makroregionu warszawskiego przez zespół pod kierunkiem prof. Teresy Zarębskiej¹⁴.

¹³ W oparciu o zapisy Międzynarodowej Karty Odnowy Miast Historycznych ICOMOS można przyjąć, że pojęcie miast historycznych odnosi się do zespołów i jednostek osadniczych, które obecnie posiadają status miast lub w przeszłości były miastami i odzwierciedlają wartości charakterystyczne dla tradycyjnych struktur miejskich. Przy ustalaniu wykazu miast historycznych w niniejszym opracowaniu wykorzystano opracowanie Makroregion warszawski. Osadnictwo miejskie i struktura funkcjonalna – uwarunkowania historyczne i kulturowe, wykonane pod kierunkiem prof. T. Zarębskiej i opublikowane w periodyku Mazowsze 1994/2 nr 3. W opracowaniu tym nie uwzględniono miast, które funkcje miejskie pełniły bardzo krótko, a być może nie realizowały przywileju lokalizacyjnego.

¹⁴ T. Zarębska z zespołem, *Makroregion warszawski. Osadnictwo miejskie i struktura funkcjonalna - uwarunkowania historyczne i kulturowe*, Mazowsze 1994/2 nr 3.

Mapa 2. Miasta historyczne

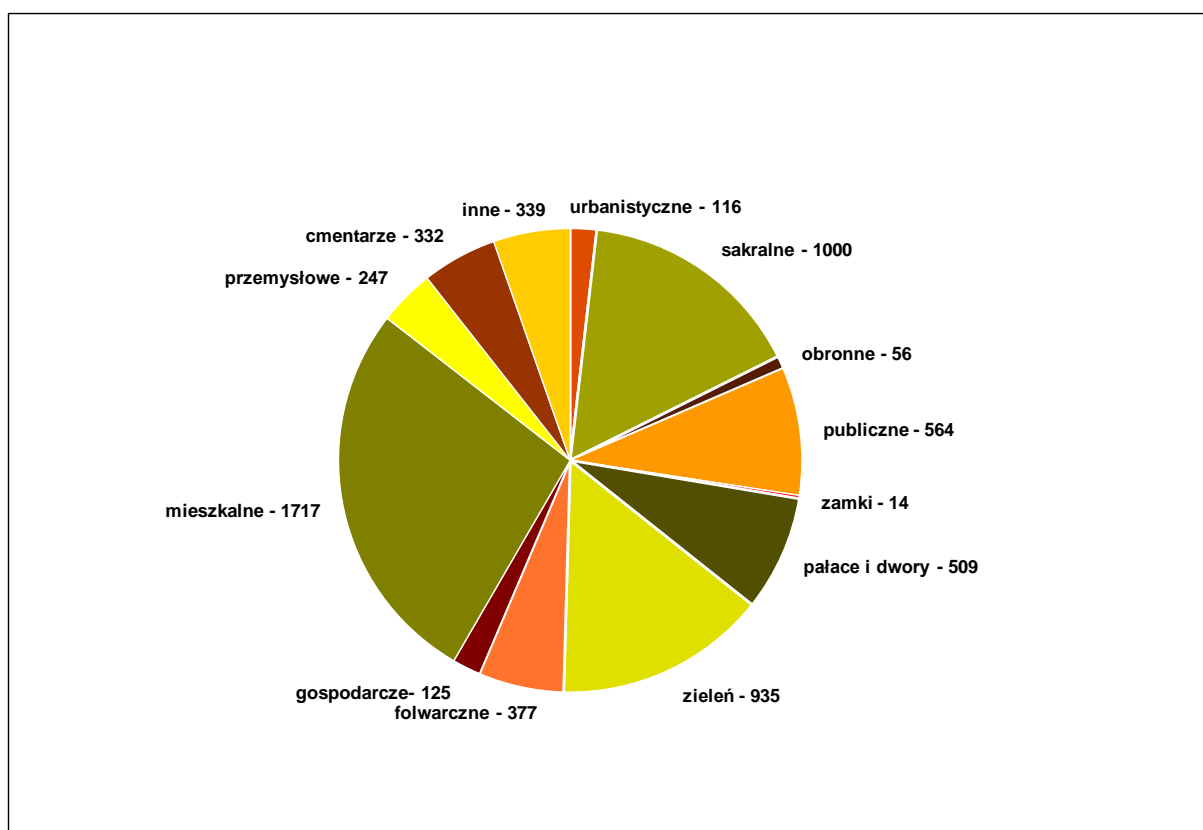
Źródło: Opracowanie własne na podstawie opracowania „Makroregion warszawski. Osadnictwo miejskie i struktura funkcjonalna - uwarunkowania historyczne i kulturowe”, Mazowsze 1994/2 nr 3, T. Zarębskiej z zespołem

Wojewódzki Rejestr Zabytków

O przeszłości historycznej świadczą usytuowane na obszarze województwa zabytki architektury i budownictwa, a zwłaszcza historyczne zespoły dworskie oraz pałacowe. Bogate siedziby magnackie stanowiły swoiste wyspy w tradycyjnym krajobrazie prowincji mazowieckiej: drewnianych dworów ubogiej szlachty.

Struktura obiektów figurujących w wojewódzkim rejestrze zabytków nie odbiega od krajowej. Podobnie jak w innych regionach największą grupę obiektów zabytkowych stanowią budynki mieszkalne, a na drugim miejscu są zabytki sakralne. Stosunkowo więcej niż w innych województwach mamy pałaców i dworów oraz zabytkowych parków.

Wykres 2. Liczba zabytków nieruchomości wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków w 2010 r. wg rodzajów

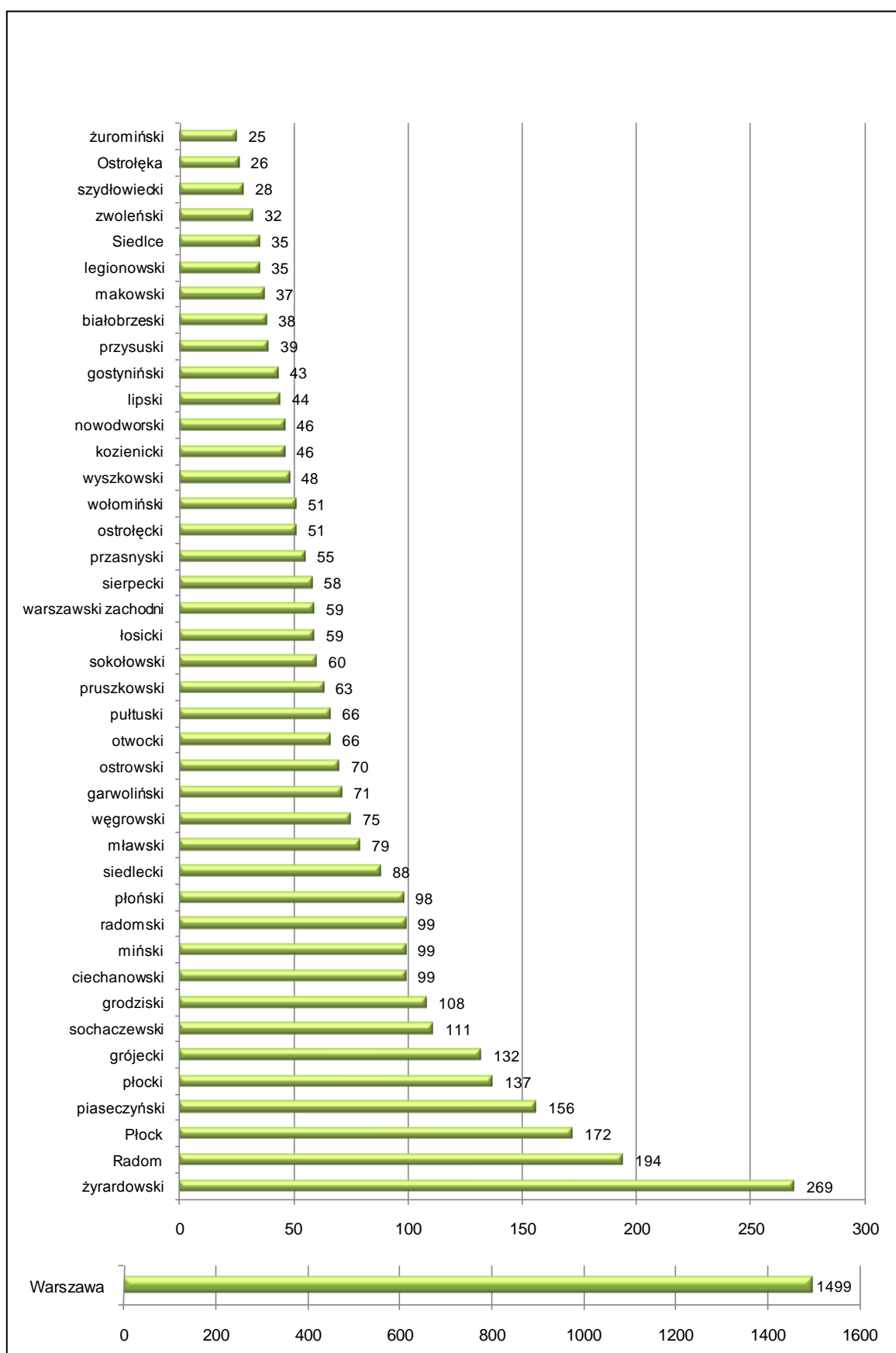

Źródło: Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID)

Największa koncentracja zabytków regionu, w tym zabytków najcenniejszych ma miejsce w Warszawie. Poza stolicą skupiska zabytków występują m.in. w: Żyrardowie, Radomiu, Płocku, Ciechanowie, Pułtusk, Iłży, Szydłowcu oraz Ostrołęce i Przasnyszu.

Ich rozmieszczenie w przestrzeni województwa jest bardzo zróżnicowane, a obrazuje to przedstawiony poniżej wykres.

Wykres 3. Liczba obiektów wpisanych do rejestru – stan na 30.12.2010 r.

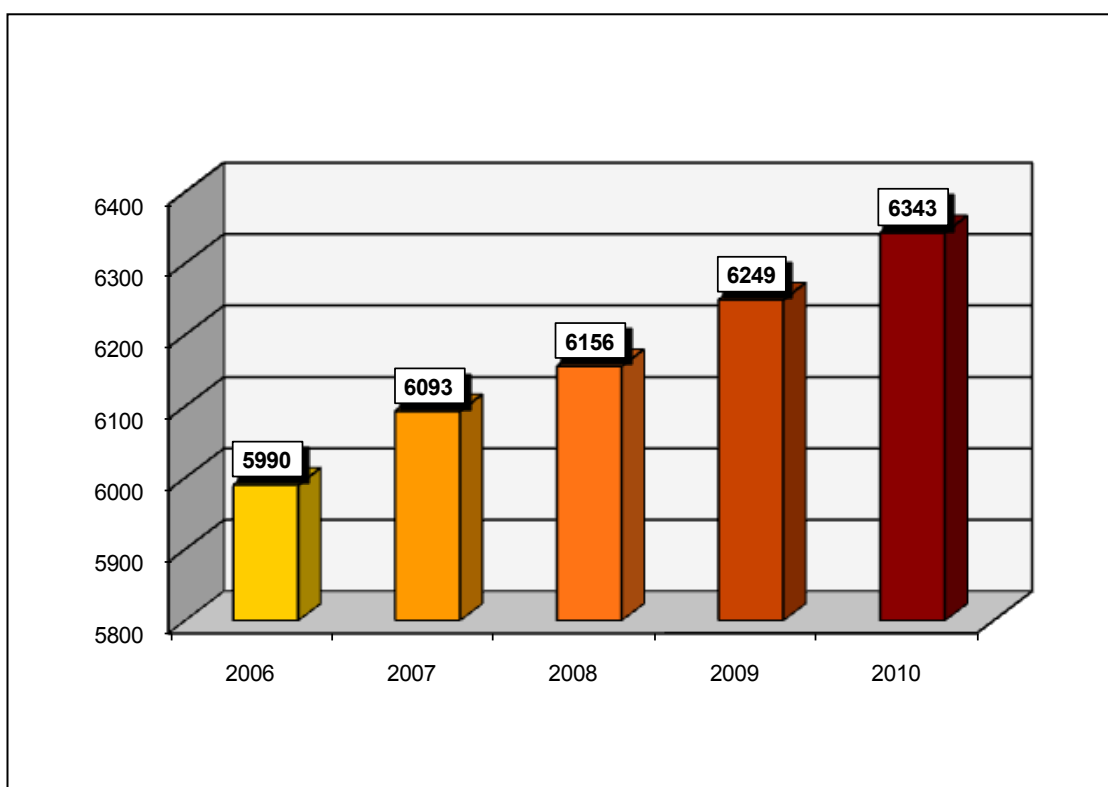
Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID)

3.1.1. Analiza zmian liczby zabytków nieruchomych wpisanych do wojewódzkiego rejestru

W ciągu ostatnich lat odnotowuje się systematyczny wzrost liczby obiektów nieruchomych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków.

Dzieje się tak zarówno za sprawą nowych decyzji o wpisie do rejestru jak również poprzez zmiany decyzji wcześniejszych w zakresie dotyczącym objęcia ochroną nowych obiektów. Decyzje te są wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Stąd pojawienie się nowych wpisów jest uwarunkowane „aktywnością” służb konserwatorskich oraz świadomością właścicieli lub użytkowników obiektów o wartościach zabytkowych oraz potrzebie objęcia tych obiektów prawną ochroną.

Wykres 4. Województwo mazowieckie - Liczba zabytków nieruchomych wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków w latach 2006-2010

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID)

Tabela 1. Województwo mazowieckie - Zabytki nieruchome wpisane do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków wg rodzajów 2005-2010 r.¹⁵

Rodzaje obiektów zabytkowych	2005 r.	2010 r.	Zmiany
sakralne	930	1000	70
obronne	55	56	1
publiczne	497	564	67
zamki	14	14	0
pałace i dwory	501	509	8
zieleń	902	935	33
folwarczne	392	377	-15
gospodarcze	132	125	-7
mieszkalne	1 593	1717	124
przemysłowe	216	247	31
cmentarze	305	332	27
inne	292	339	47

Źródło: Opracowanie własne MBPR OT Płock na podstawie danych z Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID)

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego od 2007 roku prowadzi szczegółowe analizy zmian dokonywanych w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków (dla Warszawy od początku 2008 r.). Podstawą tych analiz są informacje dotyczące aktualizacji rejestru publikowane na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa (poprzednio Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków).

W analizowanym okresie Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków wydał 92 decyzje o wpisaniu zabytku nieruchomego do rejestru zabytków na terenie Warszawy oraz 131 decyzji na pozostałym obszarze województwa. Od decyzji MWKZ przysługuje odwołanie i część wydawanych decyzji może zostać uchylona. Tak więc nie zawsze fakt wydania decyzji przekłada się na zmiany w rejestrze. Należy podkreślić, że liczba decyzji nie jest tożsama z liczbą obiektów obejmowanych ochroną, ponieważ jedna decyzja o wpisaniu do rejestru zabytków może dotyczyć kilku obiektów. Wykazy decyzji dot. wpisania do rejestru zabytków oraz skreśleń w rejestrze przedstawiają Wykazy Nr 1 i 2.

W odniesieniu do poszczególnych lat można zauważyć pewne preferencje w zakresie grup zabytków obejmowanych ochroną. W latach 2006-2007 największa liczba decyzji (na obszarze województwa z wyłączeniem Warszawy) dotyczyła cmentarzy (15) i obiektów sakralnych (13). Być może istotne znaczenie w tym przypadku miało pojawienie się nowych możliwości finansowania prac w tego typu obiektach, pod warunkiem, że obiekt figuruje w rejestrze zabytków¹⁶. W 2008 roku obiekty sakralne (11) i cmentarze (6) nadal stanowiły największą grupę zabytków wpisywanych do rejestru na terenach poza Warszawą. Zwiększyła się przy tym liczba budynków mieszkalnych (6) i budowli użyteczności

¹⁵ Na podstawie informacji dostępnych na stronie internetowej KOBiDZ (<http://www.kobidz.pl/app/site.php5/article/1469/3160.html>), Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków – statystyka rejestru,

¹⁶ W 2007 r. w Programie MKiDN Dziedzictwo Kulturowe został wprowadzony priorytet „Ochrona zabytkowych cmentarzy”, a Sejmik Samorządu Województwa Mazowieckiego podjął uchwałę nr 24/07 z dnia 19 lutego 2007 r. w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru, położonych na obszarze Województwa Mazowieckiego

publicznej (6), głównie za sprawą wpisów zabudowy willowej i pensjonatowej w Konstancinie-Jeziornie. W stolicy w tym okresie największa liczba wpisów dotyczyła budynków mieszkalnych (7), głównie kamienic w Śródmieściu. Od 2009 roku zabytkami najczęściej wpisywanymi do rejestru na obszarze całego województwa są budynki mieszkalne (w 2009 r. - 26 decyzji, w tym w Warszawie - 10, w 2010 r. - 40 decyzji, w tym w Warszawie - 21). Większość decyzji na terenach poza Warszawą dotyczyła objęcia ochroną historycznej zabudowy willowej w Konstancinie-Jeziornie. W Warszawie oprócz wpisania pojedynczych obiektów mieszkalnych ochroną objęto także założenia przestrzenne zespołów mieszkaniowych np. „Kolonie Profesorską”, „Mariensztat”. Układy urbanistyczne, wnętrza urbanistyczne ulic oraz osiedla stanowiły drugą pod względem liczebności grupę zabytków wpisanych do rejestru w 2009 r. w Warszawie, natomiast jedyny przykład objęcia ochroną układu urbanistycznego na pozostałym obszarze województwa odnotowano w Czerwińsku. Z kolei w następnym roku decyzji dotyczące tej grupy zabytków było już 7. Ważną grupę obiektów wpisywanych do rejestru w analizowanym okresie (zwłaszcza w Warszawie) stanowiły budowle użyteczności publicznej.

Warszawa oraz jej okolice, a zwłaszcza powiaty: piaseczyński, pruszkowski, grodziski są obszarami charakteryzującymi się największą liczbą nowych wpisów do rejestru. W powiatach podwarszawskich najczęściej obejmowano ochroną wille i domy mieszkalne, założenia parkowe i ogrodowe. Z kolei we wschodniej części województwa w powiatach łosickim i siedleckim wśród zabytków wpisywanych do rejestru najliczniejszą grupę stanowiły cmentarze.

Dodatkowo w przypadku 19 dotychczasowych wpisów do rejestru zwiększono liczbę obiektów objętych ochroną.

W latach 2006-2010 wydano 30 decyzji o skreśleniu zabytku z rejestru. Decyzje takie podejmuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego najczęściej w sytuacji, gdy zabytek wpisany do rejestru uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości (historycznej, artystycznej lub naukowej). Skreślenie następuje także w przypadku, gdy nowe badania naukowe nie potwierdziły tych wartości historycznych, artystycznych czy naukowych zabytku, które stanowiły podstawę jego wpisania do rejestru. Z informacji uzyskanych w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków wynika, że w naszym województwie skreślenia dotyczą głównie obiektów, które już fizycznie nie istnieją.

Największa liczba skreśleń dotyczy budynków mieszkalnych (9), głównie chałup wiejskich oraz obiektów sakralnych (8). Znaczną grupę wśród skreślonych obiektów stanowią obiekty drewniane (11). Ponieważ w rejestrze zabytków nie zawsze znajduje się informacja dotycząca materiału, z którego wykonany jest zabytek, dane dotyczące eliminacji z krajobrazu kulturowego obiektów drewnianych mogą być niepełne. Stan zachowania zabudowy drewnianej zależy od wielu czynników ekonomicznych i społecznych. Ochrona „drewnianego dziedzictwa” wymaga więc podejmowania różnych działań obejmujących zarówno zachowanie konkretnych obiektów jak również kształtowanie świadomości w zakresie potrzeby zachowania budowli drewnianych jako przykładów tradycji budownictwa.

Przestrzenne rozmieszczenie decyzji dotyczących wpisów i skreśleń w rejestrze zabytków przedstawia poniższa mapa.

3.1.2. Charakterystyka obiektów wpisanych do rejestru zabytków

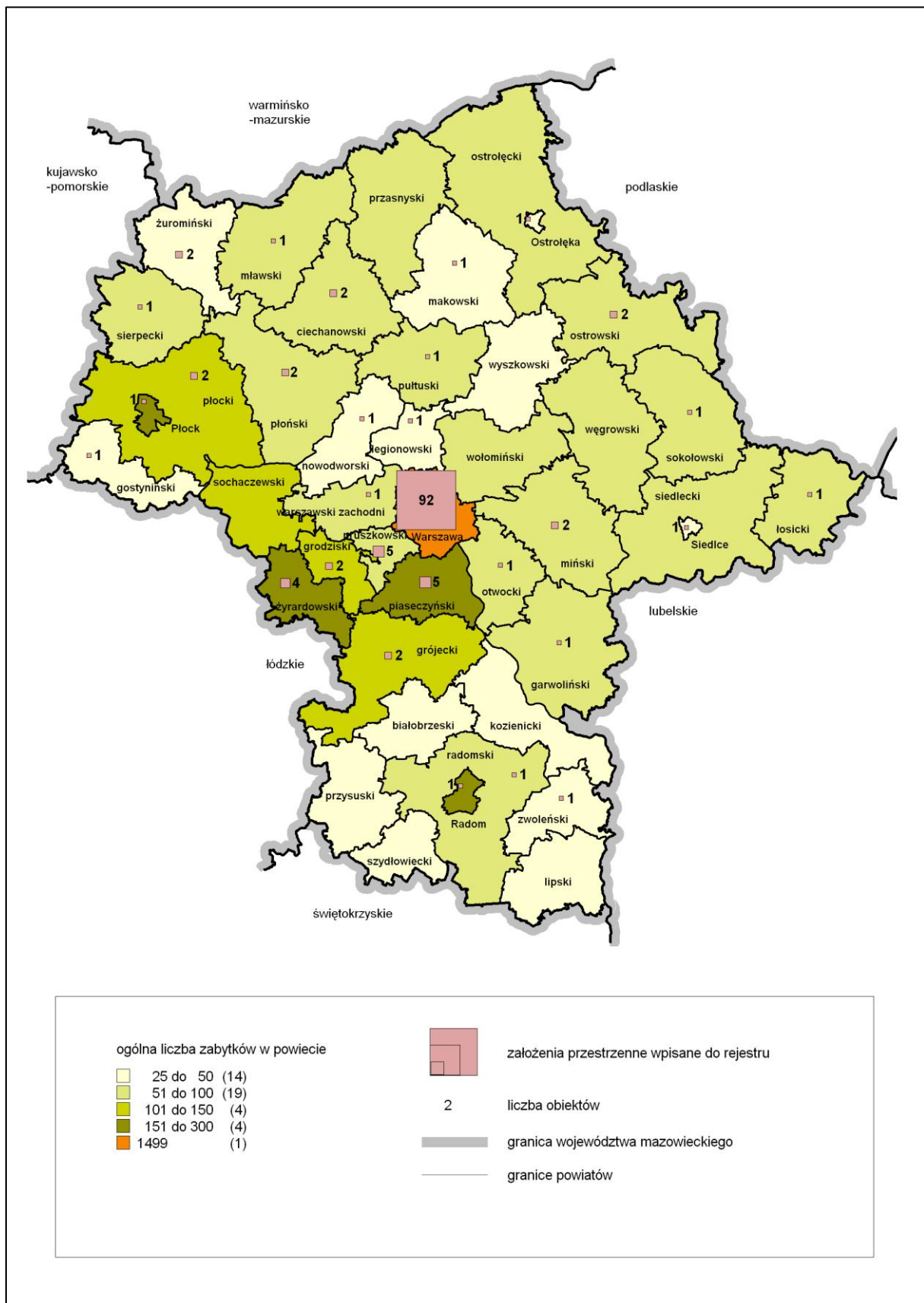
Układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane

Zgodnie z klasyfikacją zabytków przyjętą przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (dawniej Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków) do grupy zabytków urbanistycznych obejmujących założenia przestrzenne należą: układy urbanistyczne, ruralistyczne, dzielnice i osiedla, place i ulice (jako wnętrza urbanistyczne), strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu, założenia rekreacyjne i sportowe, miejsca pamięci narodowej. Spośród 116 zabytkowych układów urbanistycznych i założeń przestrzennych figurujących w rejestrze zdecydowana większość zlokalizowana jest w Warszawie. Do najcenniejszych należą: Oś i założenie Saskie, Oś i założenie Stanisławowskie, założenia Wilanowskie, historyczny zespół Starej Pragi. Duże walory kulturowe w tej grupie zabytków posiadają również zespoły architektoniczne wyższych uczelni: Uniwersytetu Warszawskiego, Politechniki Warszawskiej, Akademii Wychowania Fizycznego.

Poza Warszawą cenne zespoły urbanistyczne występują m.in. w Płocku (zachowana struktura przestrzenna miasta średniowiecznego i klasycystycznego), Radomiu (miasto Kazimierzowskie), Górze Kalwarii (miasto barokowe o charakterystycznym rozplanowaniu wynikającym z równoczesnego lokowania miasta i zakładaniu kalwarii), Czersku (układ miasta średniowiecznego), Nowym Dworze Mazowieckim (miasto barokowe).

Obszarem wpisanym do rejestru zabytków na terenach wiejskich jest założenie przestrzenne we wsi Wiskitki (1988 r.).

Mapa 4. Założenia przestrzenne – stan na 30.12.2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie NID

Zespoły pałacowe i dworskie

Cechą charakterystyczną obszaru Mazowsza (w jego historycznych granicach) jest duża gęstość występowania **zespólów dworskich**, często niewielkich i skromnych. Jest to świadectwo historycznej struktury społecznej charakteryzującej się większą niż w innych regionach kraju liczebnością niewielkich posiadaczy ziemskich. Szczególne miejsce wśród tych obiektów zajmuje dworek w Żelazowej Woli (dawna oficyna), miejsce symboliczne związane z osobą Fryderyka Chopina. Z kolei stołeczne funkcje pełnione przez Warszawę spowodowały powstanie w Warszawie oraz w promieniu niewiele przekraczającym 100 km wokół stolicy, **rezydencji** związanych z dworem królewskim. Do najcenniejszych z nich w Warszawie należą: Łazienki Królewskie, rezydencja w Wilanowie, założenie pałacowo – parkowe Zamku Ujazdowskiego i Belwederu oraz inne pałace i rezydencje usytuowane wzdłuż Traktu Królewskiego. Poza Warszawą na uwagę zasługują m.in. pałace w: Otwocku Starym, Jabłonnej, Jadwisinie, Radziejowicach, Starejwsi.

Wymienione powyżej rodzaje obiektów zabytkowych bardzo często stanowią element komponowanych założeń wspólnie z otaczającą je zielenią. W rejestrze zabytków województwa mazowieckiego jest ich znacznie więcej niż w innych regionach kraju. Zgodnie z klasyfikacją zabytków przyjętą przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (dawniej Krajowy ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków) do **zabytkowych zespólów zieleni** zaliczone są parki pałacowe i dworskie, ogrody dworskie, ogrody willowe, parki miejskie, aleje. Do najcenniejszych zabytków tego typu w Warszawie zalicza się Park Łazienkowski, Park Ujazdowski, Ogród w Wilanowie, Ogród Saski.

Charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego Mazowsza są zabytkowe aleje, stanowiące niekiedy jedynie relikty nieistniejących już parków podworskich. Często są one chronione również jako pomniki przyrody. Pomnikowe aleje występują np. w Sikórze, Otwocku Wielkim, Żelkowie, Drewnowie, Górkach, Rościszewie, Strugach, Woli Korytnickiej, Miedźnie, Dłużniewie, Domanicach, Piasecznie, Kuflewie, Orońsku, Nowym Duninowie, Młochowie, Żelazowej Woli.

Budynki mieszkalne

Wśród rodzajów obiektów zabytkowych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków najliczniejszą grupę stanowią budynki mieszkalne (ok. 20 %). Do grupy tej należą zarówno domy i kamienice, jak również chałupy wiejskie oraz pałace i dwory miejskie (nie stanowiące części zespołu rezydencjonalnego), a także plebanie, wikariaty i organistówki¹⁷. Na szczególną uwagę wśród zabytkowych obiektów mieszkalnych zasługuje zabudowa drewniana, w tym zabudowa pensjonatowa okolic Otwocka i Konstancina, a także zabudowa małomiasteczkowa drewniana (XIX i XX-wieczna) w Osiecku.

¹⁷ Na podstawie komentarza do tabeli „Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków” Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, www.kobidz.pl/app/site.php5/article/1469/3160.html

Obiekty sakralne

Kolejną grupą zabytków pod względem liczebności są obiekty sakralne (ok. 17 %). Do najcenniejszych obiektów sakralnych na terenie Warszawy zalicza się Archikatedrę św. Jana, a także kościoły: św. Marcina, św. Anny, Wizytek, św. Krzyża, św. Antoniego z Padwy, Niepokalanego Poczęcia N.M.P. oraz klasztory i kościoły: Paulinów, Dominikanów, Franciszkanów, Sakramentek, Jezuitów, Kapucynów, Bazylianów, Karmelitów Bosych. Do cennych obiektów innych wyznań należą: kościoły Ewangelicko-Augsburski i Ewangelicko-Reformowany oraz Metropolitalna Cerkiew Prawosławna.

Wiele cennych zabytków sakralnych regionu znajduje się poza Warszawą. W Brochowie koło Sochaczewa znajduje się unikatowy w skali europejskiej kościół gotycko-renesansowy o charakterze obronnym, jest to ponadto miejsce chrztu Fryderyka Chopina. W Czerwińsku w malowniczo położonej, ufundowanej przez biskupa Aleksandra z Malonne bazylice z klasztorem Kanoników Regularnych zachowały się romańskie malowidła z przełomu XII i XIII w. oraz gotyckie dzwony. Jeden z najcenniejszych polskich zabytków budownictwa sakralnego XVIII w. zlokalizowany jest w Kobyłce. Jest to barokowy kościół p.w. Świętej Trójcy zwany „Perłą na Mazowszu”. Wyjątkowe walory przestrzenne i krajobrazowe Pułtusza wzbogacają liczne budowle sakralne w tym m.in. kolegiata z bogatym wyposażeniem architektonicznym, rzeźbiarskim i malarskim (renesansowe polichromie o powierzchni ponad 1000 m²) oraz zamek biskupów Płockich z kaplicą zamkową. Do najcenniejszych zabytków sakralnych w regionie zalicza się także barokowy zespół pobenedyktyński w Sieciechowie, gotycki kościół św. Wacława w Radomiu, klasztor Bernardynów w Radomiu oraz kościół w Mariańskim Porzeczcu k. Wilgi (cenny przykład barokowego budownictwa drewnianego).

W grupie zabytków sakralnych na szczególną uwagę zasługują obiekty drewniane, występujące jeszcze dosyć licznie w województwie (ok. 100), zwłaszcza w jego północno-zachodniej części. Wśród nich kilka pochodzi z XVI w. m.in. w Sokołowie k. Sochaczewa, Zakrzewie, Małej Wsi.

Dziosa budownictwa obronnego i obiekty techniki

Szczególną rolę, zwłaszcza w rozwoju turystyki odgrywają budowle obronne i fortyfikacje oraz zabytki przemysłowe. Jednym z najcenniejszych przykładów budownictwa obronnego jest Twierdza Modlin. Pierwsze fortyfikacje zostały postawione z polecenia Napoleona 1806-7 r. i w następnych latach były stale modernizowane i rozbudowywane. Pod koniec XIX w. przybrały obecny kształt pierścieniowy (zewnątrzny pierścień o obwodzie 50 km). Wśród najcenniejszych budowli obronnych na Mazowszu znajdują się także: Cytadela Warszawska z pierścieniami fortów, ruiny średniowiecznych zamków w Czersku, Ciechanowie i Liwie.

W województwie występuje wiele zewidencjonowanych obiektów dziedzictwa przemysłowego. Wśród nich na wyróżnienie zasługuje układ komunikacyjny Grójeckiej Kolei Dojazdowej z dworcami kolejowymi. Do najcenniejszych w Warszawie zalicza się: fabrykę sztućców Norblina i J. Fregeta, Zespół Filtrów Lindleya, Gazownię Warszawską, Warszawską Wytwórnę Wódek „Koneser”, Elektrownię Tramwajową przy Przyokopowej. Na pozostałym obszarze województwa szczególne wartości posiada zespół fabryki wyrobów lnianych w Żyrardowie. W rejestrze zabytków figurują również między innymi: Zespół Huty Szkła (Trąbki - Czechy), Zakłady Napraw Taboru Kolejowego (Pruszków), Zespół Zakładu Hutniczego (Chlewiska).

Do cennych obiektów techniki nie figurujących w rejestrze, ale potencjalnie atrakcyjnych turystycznie należą: Marki – osiedle robotnicze z pałacem fabrykanta, Konstancin – Jeziorna – papiernia oraz tężnie, Huta Szkła w Wyszowie, Milanówek – Zakłady Jedwabnicze, Chodaków k/Sochaczewa – fabryka włókien sztucznych, a także linie kolei wąskotorowej Sochaczew – Wilcze – Tułowskie; Piaseczno – Nowe. Ponadto wśród 150 najbardziej atrakcyjnych turystycznie obiektów w Polsce figuruje muzeum kolei wąskotorowej w Sochaczewie¹⁸.

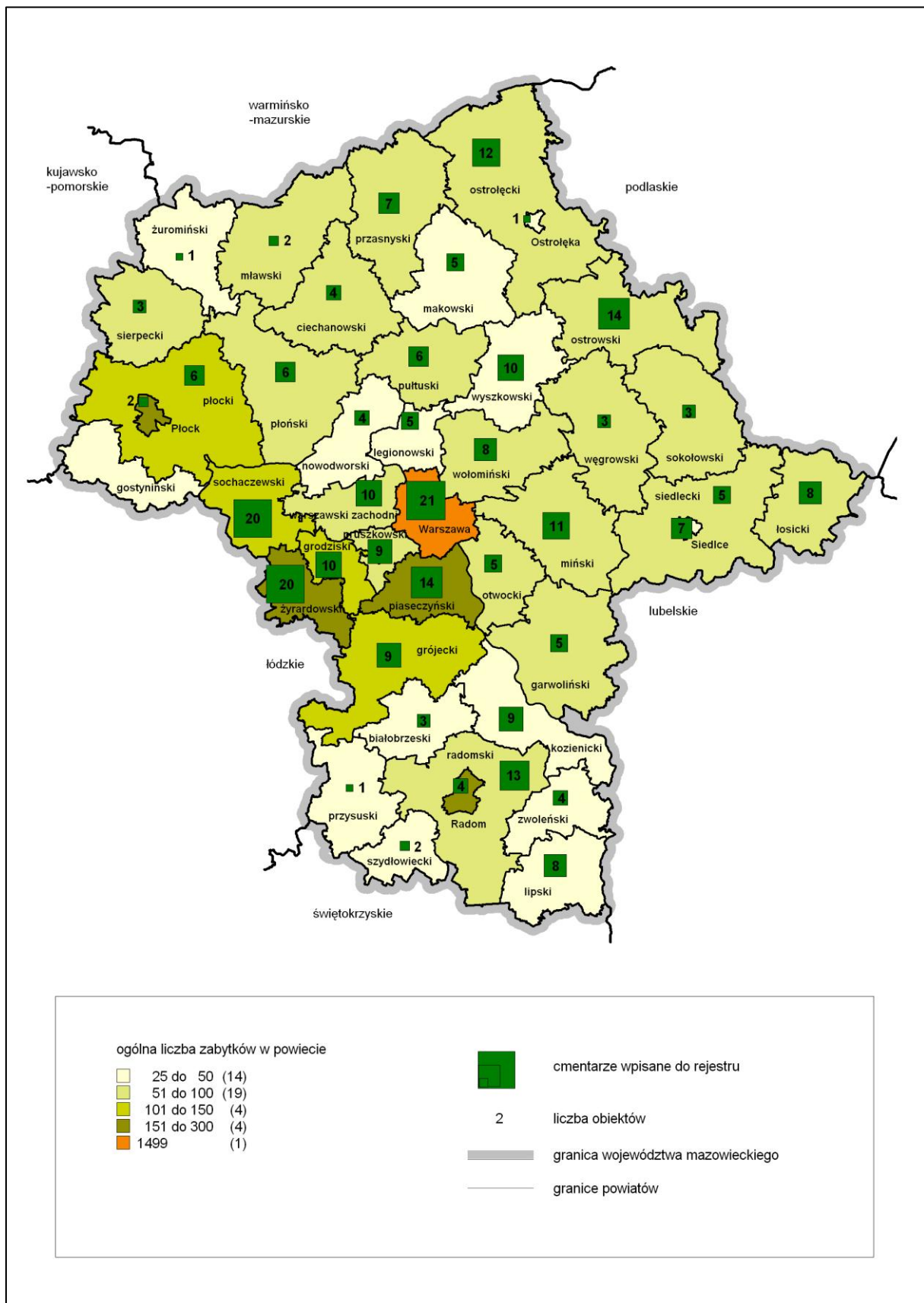
¹⁸ Na podstawie publikacji Polskiego Komitetu Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego w latach 2003-2004

Budynki gospodarcze, zabudowa folwarczna

Zabudowa gospodarcza i folwarczna występuje najczęściej jako element w zespołach dworsko lub pałacowo – parkowych (budynki gospodarcze, inwentarskie, produkcyjne, spichlerze, magazyny) oraz zagrodach wiejskich. Znacznie rzadziej stanowi samodzielne obiekty poza zespołami. Nie jest to liczna grupa obiektów zabytkowych, która dodatkowo ze względu na stan ich zachowania zaliczona jest do najbardziej zagrożonych w regionie (i kraju). W analizowanym okresie w grupie obiektów gospodarczych i folwarcznych odnotowano największy spadek liczby wpisów do rejestru. Jednym z najcenniejszych obiektów tego typu w naszym województwie jest drewniany spichlerz w Górznie.

Znaczącym elementem środowiska kulturowego są zabytkowe cmentarze, a wśród nich Cmentarz Powązkowski, będący nekropolią klasy europejskiej oraz cmentarz w Palmirach, a także miejsce martyrologii w Treblince.

Mapa 11. Cmentarze – stan na 30.12.2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie NID

Zabytki archeologiczne

Znaczna część obszaru województwa została przebadana w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. W wyniku tych badań wyodrębniono obszary koncentracji stanowisk archeologicznych, do których należą: skupisko osad hutniczych na Równinie Błońskiej, Prawobrzeżne Mazowsze Płockie, Zlewisko Bzury, Pradolina Wisły, Dolina Narwi, Bugu i Pilicy, stanowiska rozproszonego osadnictwa na Mazowszu Prawobrzeżnym wzdłuż małych rzek, Wysoczyzna Rawska, okolice Sierpca, Gostynina i Ciechanowa. Ponadto na terenach dawnej Małopolski leżących obecnie w województwie mazowieckim wyodrębniono następujące skupiska: obszar od Starej Błotnicy do Przysuchy i od Orońska do Iłży, okolice Radomia i okolice Solca. W rejestrze figuruje 395 zabytków archeologicznych, w tym: 84 grodziska, osady i dwory obronne, fortyfikacje, 74 kurhany, cmentarze kurhanowe, cmentarze płaskie, 7 obiektów z grupy – kopalnie, huty, pracownie krzemieniarskie, 4 obiekty architektoniczne, 202 osady i 24 obiekty inne (stan na 30.06.2009 r.).

Należy podkreślić, że w okolicach Otwocka oraz w Warszawie odkryto najstarsze na Mazowszu ślady ludzkich siedlisk z epoki kamiennej. Ślady takie znajdują się także w dolinie Narwi na północ od Ostrołęki.

Występujące w okolicach Sochaczewa i Błonia skupisko osad hutniczych jest pozostałością drugiego co wielkości ośrodka hutnictwa żelaza w Europie istniejącego pomiędzy II wiekiem p.n.e. a II wiekiem n.e.

Interesujące cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich występują w Jartyporach (w pobliżu Węgrowa). W międzyrzeczu Narwi i Bugu w miejscowościach: Rostki, Brzeźno, Czarnowie, Cichowo – Ożumiech znajdują się unikatowe cmentarzyska z kręgami kamiennymi.

3.2. Charakterystyka środowiska kulturowego województwa mazowieckiego – dziedzictwo niematerialne i kultura ludowa

Rozwój kultury regionalnej, zwłaszcza pozostającej w kręgu oddziaływania tradycji wiejskiej i kształtowanie odrębności kulturowej mieszkańców województwa mazowieckiego w dużej mierze zależy od harmonijnego wspierania kultury ludowej. Działania mające na celu ochronę dziedzictwa wiejskiego w warunkach globalizacji muszą mieć na uwadze wykorzystanie specyficznych walorów kultury ludowej: promujących, inspirujących i identyfikujących różnicowanie regionalne.

Tożsamość regionalna

Tożsamość regionalna jest szczególnym rodzajem tożsamości społecznej opartej na tradycji regionalnej, odnoszącej się do wyraźnie zdefiniowanego i delimitowanego regionu, jego specyficznych cech społecznych, kulturowych, topograficznych. Obecnie trudno mówić o wyraźnej odrębności kulturowej mieszkańców województwa mazowieckiego. Być może przyczyn należy szukać znacznie wcześniej, w burzliwej historii regionu oraz kolejnych podziałach administracyjnych. Obecny kształt województwa nie wynika wyłącznie z tradycji historycznych i różnicowań kulturowych.

Proces budowania tożsamości regionalnej w województwie mazowieckim powinien rozpocząć się od pielęgnowania i kultywowania tożsamości lokalnej. Z tego względu ważnym działaniem staje się kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu wskazanych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, wśród których znalazły się m.in.: Brochów, Czarnolas, Czersk, Iłża, Kadzidło, Myszyniec, Maciejowice, Opinogóra, Orońsko, Szydłowiec, Sierpc, Płock, Pułtusk, Warszawa, Żelazowa Wola. Delimitacja tych ośrodków została dokonana przy założeniu, że tożsamość regionalna ma charakter wielowymiarowy i wieloaspektowy. Biorąc pod uwagę perspektywę

etnograficzną, której wyznacznikami są między innymi strój, zwyczaje, obyczaje oraz dialekt, gwara lokalna wskazano m.in. Myszyniec, Kadzidło i Łyse. Z innych przesłanek wynikało wyznaczenie ośrodków w Żelazowej Woli, Sannikach i Brochowie. Miejscowości te odgrywają szczególną rolę w życiu kulturalnym regionu ze względu na osobę Fryderyka Chopina. Międzynarodową rolę Żelazowej Woli na arenie regionalnej i krajowej mogą „wspomagać” Sanniki i Brochów. Podobnie Czarnolas, Sycyna i Zwolen związane są z postacią Jana Kochanowskiego. Z kolei wiele ze wskazanych w Planie miejscowości pełniło istotną rolę w życiu kulturalnym regionu np. Płock, Pułtusk, Ciechanów, Czersk.

Bogata lista miejscowości predestynowanych do kreowania roli ośrodków tożsamości regionalnej można uzupełnić o propozycje zawarte w *Wojewódzkim Programie Opieki nad zabytkami na lata 2006-2009*. Na tle układu pasmowego wskazano ośrodki, które ze względu na zasoby dziedzictwa kulturowego (materialne i niematerialne), rolę w układzie osadniczym (historyczną lub współczesną), a także aktywność środowisk lokalnych mogą pełnić rolę węzłów w ramach pasm. Należą do nich m.in. Wyszogród, Czerwińsk, Modlin, Otwock, Góra Kalwaria, Solec nad Wisłą w paśmie Wisły oraz Starawieś, Sucha w paśmie Liwca, a także Ślężany, Wyszków, Brok w paśmie Bugu.

Dziedzictwo kultury ludowej

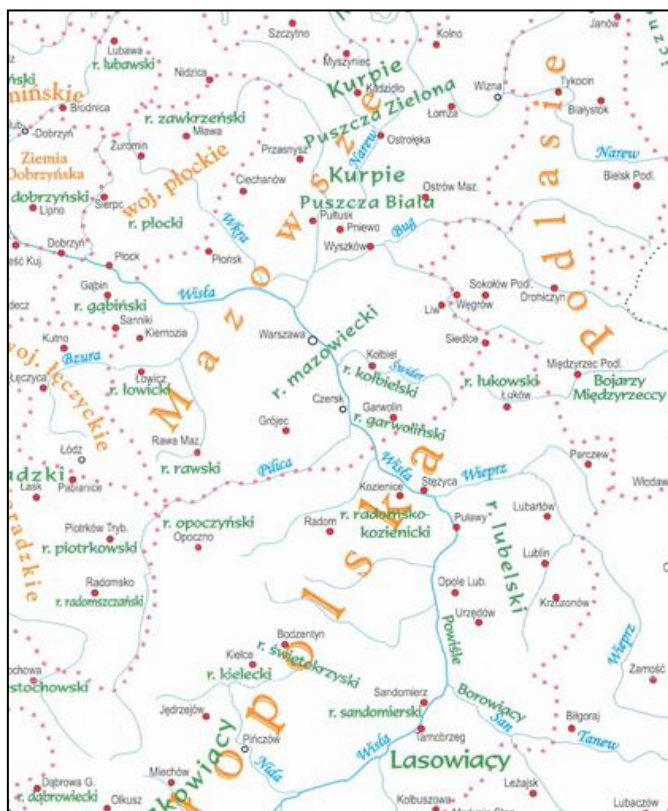
Mazowsze, historyczna i etnograficzna kraina, stanowi jedną z najstarszych dzielnic historycznych Polski, o własnym, odrębnym obliczu kulturowym.

W ciągu wieków zmieniały się granice terytorium historycznego Mazowsza, jak również jego wewnętrzne podziały o charakterze etniczno – kulturowym.

Województwo Mazowieckie w nowym kształcie (powstałe w wyniku ostatnich zmian granic administracyjnych) zostało pozbawione znacznej części regionów etnograficznych: łowickiego i kurpiowskiego. W skład województwa weszły natomiast regiony historycznej Małopolski. Zmiany administracyjne, a także inne zjawiska życia współczesnego wpływają na zmiany kultury ludowej na Mazowszu. Swoistym fenomenem Mazowsza jest nie tylko kontynuacja, ale i pojawienie się nowych ośrodków sztuki ludowej, a także inicjowanie instytucjonalnych

„działań na rzecz ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego regionu (festyny, przeglądy zespołów folklorystycznych, konkursy plastyki ludowej itp.).”¹⁹

Tym co wyróżnia obecne Mazowsze spośród innych regionów to wymieszanie kultur i bardzo duże tempo zmian społecznych i kulturowych.

Rejony etnograficzne

Źródło: <http://www.kulturaludowa.pl/widok/120/169>

A. Błachowski, *Etnografia, ścieżka edukacji regionalnej*, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze w Toruniu, Toruń, 2003

Dziedzictwo kultury ludowej oraz identyfikacja mieszkańców z ich „małymi ojczyznami” służą budowaniu świadomości odrębności kulturowej oraz wpływają na kształtowanie tożsamości lokalnej i regionalnej. Elementy tradycji ludowej takie jak: obrzędy, budownictwo, rękodzieło, folklor są ważnym elementem produktu turystycznego.

Na terenie województwa wyróżnia się kilka regionów etnograficznych porzucanych po całym Mazowszu, bogatych kulturowo. Cechami wyróżniającymi te regiony to odmienne budownictwo drewniane, stroje, tkaniny, sztuka dekoracyjna (pisanki i wycinanki), garncarstwo i rzeźba. Natomiast podobieństwo w nich dotyczy: zwyczajów, obrzędów, mowy i gwary, wiary.

W województwie mazowieckim bardzo wyraźny wpływ ma kultura ludowa Kurpi stanowiąca pod względem sztuki ludowej rejon wyjątkowo ciekawy, o szczególnym bogactwie sztuki i folkloru.

¹⁹ Andrzej Stawarz, *Dziedzictwo kulturowe Mazowsza, Archeologia – Architektura – Etnografia, Dziedzictwo kultury ludowej Mazowsza a współczesne oblicze regionu*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 2001, str. 237.

Sztuka ludowa Kurpi (Kurpi Zielonych i Białych) zachowuje swoją odrębność m.in. poprzez odmienny sposób budowania i zdobienia domów, odrębny strój i tkaniny, odrębną sztukę ludową i obrzędy oraz rozpoznawalny styl. Głównym jej elementem jest wycinanka, obok tkaniny, najważniejsza ozdoba kolorystyczna izby kurpiowskiej. Jedynie na Kurpiach wytworzyły się wycinanki w kształcie „lelui”.

Wycinanki dzielą się na te pochodzące z Puszczy Białej (miasto Pułtusk) i te z terenu Puszczy Zielonej (Kadziło).

Umiejętności wytwórcze ludności kurpiowskiej można obserwować na corocznych przeglądach twórczości kurpiowskiej, gdzie są pokazywane wyroby tradycyjne wykonywane głównie w okresie najważniejszych świąt dorocznych – Bożego Narodzenia i Wielkanocy.

Do nich należą palmy wielkanocne - wykonywane z roślinności leśnej, zdobione różnorodnymi kwiatkami i wstążkami z kolorowej bibuły. Zachował się tu zwyczaj wykonywania bardzo wysokich palm, które mają przynieść ich właścicielowi długie życie.

Kurpie charakteryzują również hafty – czerwone i białe o wzorach kolistych i półkolistych, wykonywane na koszulach i czepkach (Puszcza Biała) oraz skromniejsze hafty stębnówkowe na kołnierzach i mankietach (Puszcza Zielona).

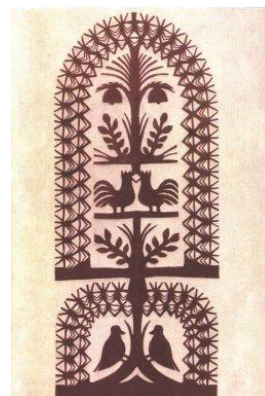
Charakterystycznym elementem Kurpi są oryginalne pisanki wykładane rdzeniem sitowia i barwną włóczką oraz zdobione techniką batiku, jak również skrobane.

Głównymi ośrodkami kultury kurpiowskiej w województwie mazowieckim są:

- **Kadziło**, które w trzecią niedzielę czerwca staje się regionalną stolicą folkloru. Odbyna się tu widowisko plenerowe *Wesele Kurpiowskie*.
- **Myszyniec** - stolica regionu kurpiowskiego, gdzie w ostatnią niedzielę sierpnia organizowane jest *Miodobranie Kurpiowskie*, największa impreza folklorystyczna w północno – wschodniej Polsce.
- **Łyse**, które słynie z *Wielkanocnej Palmy Kurpiowskiej*. Uroczystość kościelna z procesją w Niedzielę Palmową jest jedną z najbarwniejszych w kraju.
- **Ostrołęka** - z działalnością Muzeum Kultury Kurpiowskiej.

W kultywowaniu i zachowaniu kultury kurpiowskiej aktywnie uczestniczą stowarzyszenia i instytucje kultury, takie jak: Związek Kurpiów, Związek Gmin Kurpiowskich, Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. A. Chętnika, Oddział Kurpiowski Stowarzyszenia Twórców Ludowych czy Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce.

Niewielkimi regionami etnograficznymi, w których jednak wciąż żywe są tradycje ludowe to: sannicki i kołbielski. W regionie sannickim posiadającym odrębny tradycyjny strój ludowy i sztukę, tradycje są przekazywane z pokolenia na pokolenie. Pielęgnuje je przede wszystkim Regionalny Zespół Pieśni i Tańca „Sanniki”, kapele ludowe oraz grupa twórczyń ludowych. Od ponad 30-tu lat organizowana jest w Sannikach impreza folklorystyczna pod nazwą „Niedziela Sannicka”.

Wycinanka kurpiowska - Leluja
(wyk. Marianna Mikołajczyk 1984 r.)
<http://obliwosci.eduseek.interklasa.pl/~milosz/pw1.htm>

www.kurpie.com.pl/lyse/index_pliki/page0001.htm

W regionie kołbielskim, położonym w niewielkiej odległości od Warszawy, zachowały się liczne elementy kultury ludowej: strój regionalny, wycinanki, tkactwo (w nieco mniejszym stopniu) oraz pieśni i tańce ludowe, tradycje gawędziarstwa. Okolice Kołbieli to także rejon bogaty w pozostałości starej drewnianej zabudowy wiejskiej. Zespoły ludowe działające na tym terenie (m.in. „Mładz” z Otwocka i „Polesioki” z Celestynowa) podtrzymują lokalne tradycje w zakresie tańców, pieśni i przyspiewek.

O różnorodności kulturowej województwa świadczą, poza wymienionymi wcześniej, również inne regiony etnograficzne podlaski oraz niewielki fragment łowickiego i regiony historycznej Małopolski: kozienicki, opoczyńsko - przysuski oraz iłżecko – starachowicki. Regiony te przyciągają uwagę barwnością strojów, bogactwem sztuki, żywą tradycją obrzędów oraz zwyczajów i są znane z kultywowania lokalnych tradycji: tkactwa, haftu, pieśni i muzyki ludowej, wycinanek i papieroplastyki, rzeźby. Na Podlasiu wciąż żywe są prastare rzemiosła, takie jak garncarstwo, tkactwo, czy kowalstwo.

Sztuka ludowa na obszarach historycznego Mazowsza ma inny charakter niż w pozostałych regionach kraju, wynikający ze specyficznych dla Mazowsza stosunków społecznych. Powstały nieznane gdzie indziej warunki do powstania szlachecko – chłopskiej kultury, której ślady widoczne są do dnia dzisiejszego.

Wybrane dyscypliny twórczości ludowej

Czynnikiem wpływającym na żywotność regionalnych tradycji artystycznych oraz twórczość ludową jest coraz silniejsza potrzeba poczucia tożsamości lokalnej i regionalnej.

Zapotrzebowanie na dzieła twórców ludowych oraz podniesienie poziomu życia na wsi sprawia, że od kilku lat można zauważyć w województwie powrót do kultywowania tradycji, a także odradzanie się niektórych gałęzi sztuki ludowej. O potencjale sztuki ludowej świadczą niżej wymienione gałęzie twórczości oraz liczby osób je uprawiających.

Wśród dyscyplin twórczości ludowej wykonywanych w województwie mazowieckim największą popularnością cieszy się: (Mapa 12)²⁰

- **Hafciarstwo i koronkarstwo** (156 twórców) – należą do najżywotniejszych gałęzi artystycznego rękodzieła ludowego o największej liczbie twórców w województwie. Popyt na hafty i koronki sprzyja rozwojowi tych dyscyplin twórczości ludowej. Najlepiej rozwinięty haft występuje na Kurpiach Białych: Zatory (39 twórców) powiat pułtuski, Rzaśnik (33) i Somianka (12) powiat wyszkowski, na Kurpiach Zielonych: Kadzidło (10) oraz na Podlasiu: w Ceranowie, Sterdyniu powiat sokołowski i w Mordach powiat siedlecki. Koronkarstwo najbardziej popularne jest na Podlasiu w Kadzidle i Ostrołęce.
- **Rzeźba** (77 twórców) staje się dziedziną bardzo dynamicznie rozwijającą się, o dużej różnorodności prac i bogactwie form. W tradycyjnej rzeźbie dominowała tematyka sakralna, natomiast w twórczości współczesnych rzeźbiarzy zaczyna odgrywać coraz większą rolę obserwacja otaczającego świata (sceny rodzajowe, zwierzęta, ptaki) oraz wizje postaci historycznych i baśniowych. Najbardziej znanymi ośrodkami rzeźbiarskimi w województwie są m.in.: Płońsk, Kadzidło, Zawidz Kościelny (powiat sierpecki), Kozienice, Staroźreby (powiat płocki), Sokołów Podlaski. Duża liczba twórców znajduje się również w powiecie sokołowskim i sąsiadującym z nim powiatem węgrowskim oraz radomskim, w powiecie ostrołęckim. Rzeźba ludowa w województwie mazowieckim jest drugą, po hafciarstwie i koronkarstwie, najliczniej reprezentowaną dziedziną twórczości ludowej.

²⁰ Liczbę twórców wybranych dyscyplin twórczości ludowej, opisanych poniżej, określono na podstawie bazy MBPR OT Płock w oparciu o różne źródła. Z uwagi na ciągłą weryfikację danych w bazie, podana liczba twórców jest wartością przybliżoną.

- **Malarstwo** (45 twórców) - dawniej dotyczyło głównie kultu świętych, malowane na desce, płótnie, blasze czy papierze. W późniejszym okresie rozwinęło się malarstwo o charakterze dekoracyjnym, przedstawiające tematykę świecką. Współczesne natomiast malarstwo charakteryzują sceny z życia wsi, pejzaże, sceny biblijne. Współczesne malarstwo tzw. sztalugowe, to twórczość indywidualna nie związana szczególnie z żadnym regionem. Rozwijające się obecnie malarstwo na szkłe stanowi ewenement w skali światowej, osiąga wybitny poziom artystyczny, przyciąga wielu młodych uzdolnionych twórców.
Twórczość malarska głównie rozwija się w Warszawie i w przyległym do niej powiecie wołomińskim i pruszkowskim oraz na Podlasiu w powiecie sokołowskim i siedleckim.
- **Plecionkarstwo** (42 twórców) – przez długie lata należące do rozpowszechnionych dziedzin wytwórczości ludowej, z korzenia, słomy, wikliny, łyka. Tradycyjne plecionkarstwo najdłużej zachowało się na Mazowszu i w Małopolsce, gdzie wytwarza się: meble ogrodowe, półki, etażerki, kufry, walizki, różnorodne koszyki. Wielu kontynuatorów tego rękodziela podejmuje obecnie działalność na Kurpiach Zielonych (w powiecie ostrołęckim) i na Podlasiu (w powiecie sokołowskim).
- **Kwiaty z papieru** (32 twórców) - plastyka zdobnicza - kwiaty i ozdoby z bibuły, a także starsze od nich "pająki" czyli kompozycje przestrzenne budowane ze słomy, czasem z innych materiałów (groch, paski płótna), wykonywane są niemal we wszystkich regionach etnograficznych, szczególnie w Kurpiowskiej Puszczy Zielonej w Kadzidle (20 twórców), na Podlasiu (Sterdyń, Ceranów, Olszanka) oraz w powiecie węgrowskim: Stoczek (6), Łochów (5), Sadowe (4).
- **Plastyka obrzędowa** (27 twórców) – związana z żywotnością zwyczajów i obrzędów występuje na obszarze całego województwa. Obejmuje ona takie wyroby jak: zabawki na choinkę, szopki, gwiazdy kołędnicze, maski i kostiumy na zapustny dla przebierańców, wieńce dożynkowe, pieczywo obrzędowe, palmy wielkanocne, pająki. Plastyka obrzędowa, to również techniki zdobienia jaj, kultywowana na Kurpiach (Puszcza Biała), gdzie wydmuszki oklejane są rdzeniem sitowia oraz kolorową włóczką. Najwięcej twórców tej dyscypliny występuje w Kadzidle (15) (Puszcza Zielona), na Podlasiu (Siedlce, Mordy), w powiecie sokołowskim (Sterdyń), w powiecie węgrowskim (Liw, Stoczek), również w Warszawie i Brwinowie (powiat pruszkowski).
- **Rymarstwo** (20 twórców) - należy do zanikających zawodów rzemieślniczych z powodu ograniczenia zapotrzebowania na wyroby rymarskie. Tradycyjnie wyroby szyte były ręcznie ze skór, wykańczane metalowymi okuciami (uprząż konna, siodła, skórzane pasy pędne). Obecnie usługi rymarskie świadczone są m.in. dorożkarzom, sportowcom uprawiającym jeździectwo i rolnikom. Głównym ośrodkiem rymarskim jest Warszawa (12 twórców).
- **Wycinankarstwo** (19 twórców) – plastyka zdobnicza - dziedzina sztuki ludowej o szczególnych walorach dekoracyjnych, znana na całym świecie. Wikliniarstwo stało się znaczącym produktem eksportowym. Twórcy wycinanek wykonują piękne „leluje”, „różgi”, „gwiazdy” utrzymane doskonale w stylu regionalnym na wysokim poziomie artystycznym. Regionami o bogatych i żywych tradycjach wycinankarskich są m.in. rejony: Kurpie Zielone Kadzidło (15), Kołbielski (Otwock), Przysuski (Rusinów). Regiony, które stworzyły odrębne typy i formy wycinanek to: Puszcza Zielona i Biała, łowickie, gąbińskie, rawskie, kołbielskie, garwolińskie.
- **Tkactwo tradycyjne** (14 twórców) na wsi było zajęciem powszechnym uprawianym przez kobiety, przekazywanym przez nie z pokolenia na pokolenie. Podstawowe surowce do tkania to włókna naturalne - len, konopie, bawełna, wełna. Tkactwo tradycyjne nadal

jest kultywowane w regionach o żywych tradycjach tkackich m.in.: na Kurpiach (Kadzidło), na Podlasiu (Węgrów, Miedzna) i Rusinów (rejon opoczyński – konecko – przysuski).

- **Kowalstwo** (16 twórców) – w ostatnich latach bardzo się rozwinęło z uwagi na zapotrzebowanie m.in. na kute ogrodzenia, balustrady. Natomiast tradycyjne kowalstwo ludowe (kucie koni, wyrób narzędzi) zanika. Współcześni kowale wykorzystują często w swoich dziełach tradycyjne formy i ornamenty. Największą liczbę twórców w tej dziedzinie odnotowano w rejonie iłżecko-starachowickim (Iłża), w powiecie radomskim (Radom) i zwoleńskim (Policzna).
- **Garncarstwo** (11 twórców) – stanowi jedną z najstarszych i najbardziej reprezentatywnych rzemiosł o bogatej i odległej tradycji. Umiejętności przekazywane są najczęściej w rodzinie z pokolenia na pokolenie. Ośrodki garncarskie o silnej tradycji to Karczew (powiat otwocki) region kołbielski, Pułtusk i Iłża (powiat radomski).
- **Zabawkarstwo (5 twórców)** - proste w kształtach, bez ozdób, zazwyczaj w jednym kolorze, cieszy się niezmiennie powodzeniem u młodszych dzieci (kołyski, łóżeczka dla lalek, konie na biegunach). Tradycyjne ośrodki tej gałęzi sztuki ludowej stanowią w dalszym ciągu Kadzidło i Łyse (Kurpie).

Analizując potencjał współczesnej twórczości ludowej w województwie mazowieckim należy wywnioskować, że najbardziej rozwijającą się dyscypliną jest hafciarstwo i koronkarstwo, a następnie rzeźba, malarstwo, plastyka zdobnicza i obrzędowa, rzeźba w drewnie.

Mniejszą popularnością wśród twórców cieszą się dziedziny wymagające wysokich kwalifikacji warsztatowych, wielu lat przyuczania się do zawodu, pracowni, warsztatów, takie jak: garncarstwo, tkactwo czy kowalstwo.

W tradycyjna kultura ludowa to również **ludowa kultura artystyczna** (taniec, muzyka, śpiew, teatr, poezja, proza). Przekaz pokoleniowy jest wyróżnikiem autentyczności, którą indywidualni twórcy (śpiewacy, tancerze, instrumentalści) przekazują w formie artystycznej kapelom i zespołom.

Zespoły ludowe (ok. 39 śpiewaczych i 50 teatralno-obrzędowych) są bardzo licznie reprezentowane w województwie mazowieckim. Charakteryzuje je bogaty, ciekawy i różnorodny repertuar. Największą liczbę zespołów ludowych i kapel odnotowuje się w powiecie ostrołęckim, radomskim, siedleckim, zwoleńskim, plockim.

Dość dużą liczbę stanowią zespoły pieśni i tańca zrzeszające studentów: ZPiT Politechniki Warszawskiej, *PROMNI* Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, *WARSZAWIANKA* Uniwersytetu Warszawskiego, *WARSZAWA* Akademii Wychowania Fizycznego.

Największe znaczenie dla przekazywania polskich i mazowieckich tradycji ludowych, świadczących o tożsamości, ciągłości i rozwoju kultury, posiada istniejący od 1948 roku Państwowy Zespół Pieśni i Tańca *Mazowsze*. Zespół sięga do bogactwa narodowych tańców, piosenek, przyśpiewek i obyczajów z ważniejszych obszarów historycznych Polski, przede wszystkim z Mazowsza, ale również z Małopolski, Wielkopolski, Pomorza, Podhala. *Mazowsze* należy do największych na świecie baletowych zespołów tańca ludowego.

Ważną rolę w **popularyzacji twórczości ludowej** pełnią imprezy folklorystyczne, które są nośnikami żywych tradycji, języka, folkloru. Podczas tych imprez biorą udział twórcy, prezentujący twórczość ludową, obrzędy i zwyczaje. Popularyzacji kultury ludowej służą: warsztaty, pokazy, kiermasze, konkursy, wystawy, koncerty, widowiska folklorystyczne, muzyczne, teatralne, taneczne, biesiady, a przede wszystkim festiwale.

Do najbardziej prestiżowych wydarzeń odbywających się w ciągu roku, przyciągających największą rzeszę twórców, osób zainteresowanych, należy zaliczyć:

imprezy:

- *Mazowiecki Przegląd Kapel i Śpiewaków Ludowych* w Mińsk Mazowieckim (maj);
- *Festiwal Folkloru i Twórczości Nieprofesjonalnej „Powiśle”* w Lipsku (maj);
- *Przegląd Kapeli i Zespołów ludowych Stylizowanych im. Jana Derlety* w Szydłowcu (czerwiec);
- *„Europejska Biesiada Weselna”* w Węgrowie, połączona z *Festiwarem Obrzędów Weselnych* (czerwiec);
- *Miodobranie* w Kadzidle (czerwiec);
- *„Miodobranie Kurpiowskie”* w Myszyńcu (sierpień);
- *Wesele Kurpiowskie* w Kadzidle (czerwiec);
- *Ilżecki Jarmark Sztuki Ludowej* w Ilży (sierpień);
- *Powiatowy Przegląd Śpiewaków i Kapel Ludowych* w Repkach powiat sokołowski (sierpień);
- *Konkurs Kapel Ludowych i Zespołów Folklorystycznych Mazowsza i Podlasia w Sterdyniu* powiat sokołowski (wrzesień);
- *Adwentowe granie* - konkurs gry na ligawkach w Siedlcach;

warsztaty:

- *Warsztaty etnograficzne* w Kadzidle, wykonywanie pieczywa obrzędowego (lepienie zwierzątek z mąki żytniej), nauka wycinania kurpiowskich wycinanek; nauka wykonywania kwiatów z bibuły (pajaki, palmy wielkanocne); pisanki wielkanocne; ozdoby choinkowe, organizator: Zagroda Kurpiowska;
- *Warsztaty tradycyjnych ozdób choinkowych* w Warszawie, twórcy ludowi z różnych regionów uczą się wykonywania ozdób ze słomy, opłatka, papieru i bibuły; organizator: Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie;
- *Warsztaty na Europejskim Festiwalu Sztuki i Rękodzieła Artchannel* w Warszawie, podczas festiwalu w *Miasteczku Kreatywności*, każdy może spróbować swych sił w różnych technikach rękodzielniczych;
- Obróbka ręczna bursztynu kurpiowskiego i wykonywania koronki frywolitki oraz malowanie pisanek i kwiaty z bibuły w miejscowości Wach gmina Kadzidło;

festiwale:

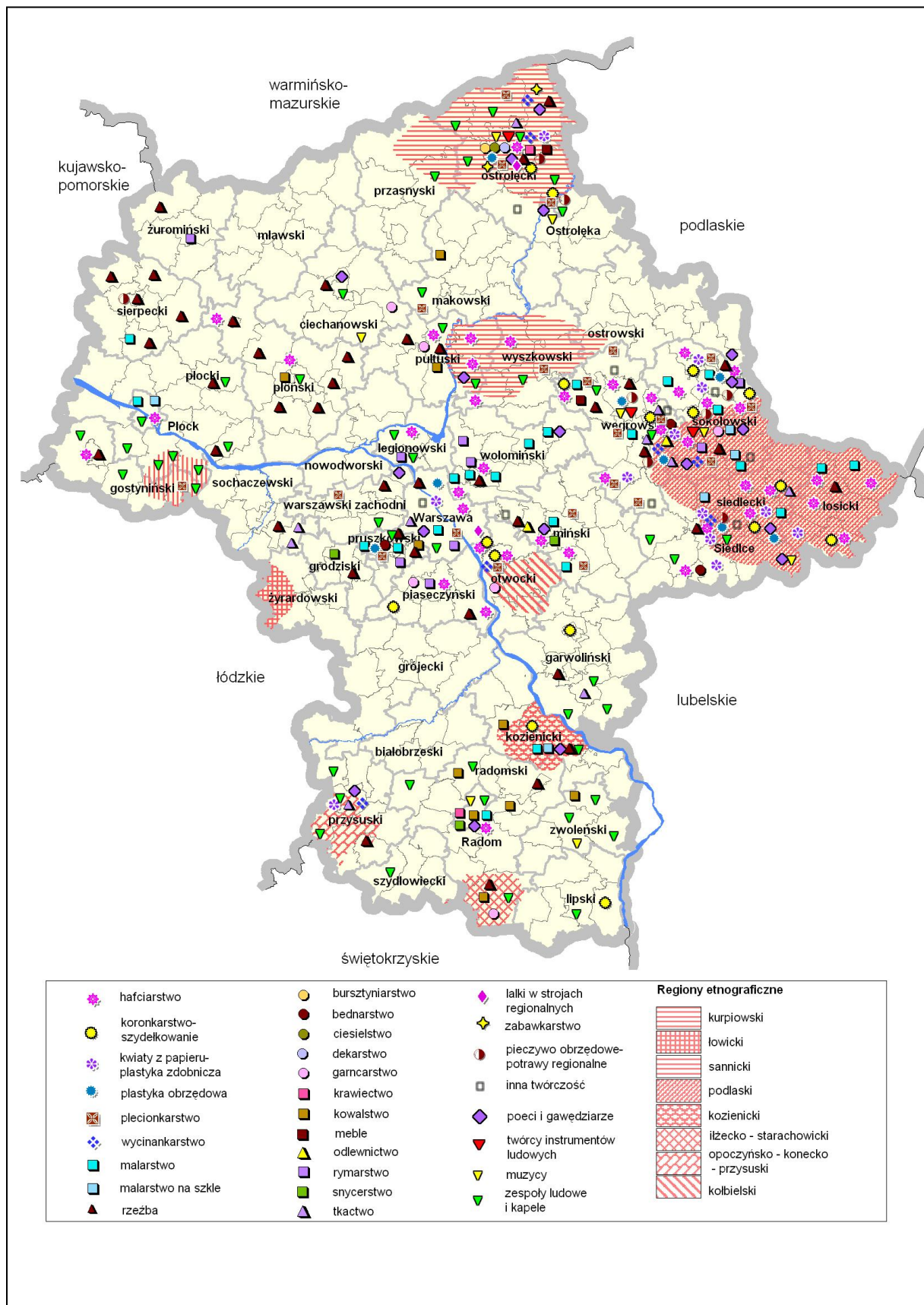
- *Festiwal ziemniaka* - kiermasze - targi – jarmarki w Radomiu, pokazy wykopów ziemniaczanych w wykonaniu zespołów obrzędowych, ziemniaki pieczone w ognisku; prezentacja kapel ludowych i folkowych; organizator: Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu;
- *Dni Dziedzictwa Słowiańskiego* w Warszawie - festiwale – koncerty - warsztaty biżuterii zaręczynowej, stoiska z wyrobami kulinarnymi, pokaz pieczenia sękacza, warsztaty wycinankarskie i wykonywania wianków z kwiatów wycinankarskie; organizator: Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie;

wystawy – np. *Rok Polski* w tradycyjnych zajęciach codziennych w sierpeckim skansenie, gdzie w 10 zagrodach chłopskich z przełomu XIX/XX wieku aranżowane są codzienne zajęcia wiejskie związane z domem i gospodarstwem, m.in.: zbiór i wirowanie miodu, zbieranie i suszenie ziół, wyrób i wypiek chleba, wyrób twarogu, kiszanie ogórków i kapusty, również dawne pranie i maglowanie bielizny; organizator Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

Wnioski

- Województwo mazowieckie ukształtowane jest jako region różnorodny kulturowo, harmonijnie łączący elementy odmiennych tradycji i tożsamości kulturowych, z bardzo wyraźnym wpływem Kurpi Zielonych i Białych.
- Region kurpiowski, staje się pod względem kultury, turystyki i wypoczynku, jednym z najbardziej atrakcyjnych obszarów województwa. Wizytówką województwa mazowieckiego, jak i Polski, są miejscowości o wciąż żywej tradycji z terenu Puszczy Zielonej: Kadzidło, Myszyniec, Łyse, Ostrołęka.
- Do najżywotniejszych gałęzi artystycznego rękodzieła ludowego o największej liczbie twórców w województwie jest hafciarstwo i koronkarstwo, najliczniej reprezentowaną dziedziną twórczości ludowej.
- Współczesne kontynuacje tradycji sztuki ludowej i ludowych rękodzieł oraz rzemiosł w województwie, dość licznie rozwijają się poza rejonami etnograficznymi. Może to być przyczyną do wyznaczenia nowych obszarów etnograficznych lub powiększenia istniejących regionów o obszary charakteryzujące się dużą aktywnością w różnych gałęziach twórczości ludowej (np. część powiatu węgrowskiego i sokołowskiego).
- Kulturowaniu oraz popularyzacji tradycyjnych elementów kultury ludowej województwa mazowieckiego pełnią konkursy, warsztaty, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego.

Mapa 12. Wybrane dyscypliny twórczości ludowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy OT Płock

Miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne oraz działalność wybitnych osobistości

Na terenie województwa mazowieckiego znajduje się wiele miejsc związanych ze znanymi osobowościami. Najwięcej śladów pobytu lub działalności wybitnych przedstawicieli świata kultury i historii znajdziemy w Warszawie, a w szczególności w muzeach im poświęconych:

- Muzeum Fryderyka Chopina wraz z Biblioteką, Archiwum i Salonikiem Chopinów;
- Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza oraz jego oddziałach: Muzeum Władysława Broniewskiego, Muzeum Marii Dąbrowskiej, Muzeum Andrzeja Struga;
- Muzeum gen. Władysława Sikorskiego;
- Muzeum Marii Skłodowskiej Curie;
- Muzeum Kolekcji im. Jana Pawła II Fundacji Carroll Porczyńskich;
- Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego Oddział Muzeum Narodowego;
- Muzeum Cechu Rzemiosł Skórzanych im. Jana Kilińskiego.

Poza stolicą do miejscowości związanych ze znanymi osobami należą:

- Żelazowa Wola, Brochów, Sanniki – główne miejsca związane z Fryderykiem Chopinem;
- Czarnolas, Sycyna, Zwolen – miejsca związane z Janem Kochanowskim;
- Płock – związany z postacią Władysława Broniewskiego;
- Kuklówka – modrzewiowy dwór, w którym mieszkał i tworzył Józef Chełmoński;
- Stawiska – dwór Anny i Jarosława Iwaszkiewiczów;
- Wołomin – willa Zofii i Władysława Nałkowskich;
- Sulejówek – willa Józefa Piłsudskiego;
- Laskowo- Głuchy, Dąbrówka – dwór Cypriana Kamila Norwida;
- Warka – dwór, muzeum im. Kazimierza Pułaskiego;
- Wsola – pałac, miejsce pobytu Witolda Gombrowicza;
- Maciejowice, Podzamcze – pole bitwy i miejsca pobytu Tadeusza Kościuszki;
- Radom – miejsce urodzin i dzieciństwa Jana Malczewskiego, Muzeum im. Jacka Malczewskiego;
- Przysucha – miejsce urodzin Oskara Kolberga, Muzeum Oskara Kolberga;
- Orońsko – pałac, w którym żył i tworzył Józef Brandt;
- Julin – pałac, dawna własność Ignacego Paderewskiego;
- Chlewiska – dwór zakupiony przez żonę Władysława Reymonta (za pieniądze z nagrody Nobla);
- Zuzela – miejsce urodzenia Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Muzeum Lat Dziecięcych Prymasa Tysiąclecia Stefana Wyszyńskiego.

Poza wyżej wymienionymi miejscowościami związanymi ze sławnymi Polakami, ślady pobytu postaci związanych z historią Europy znajdują się np. w Pułtusku i Węgrowie, gdzie mieszczą się domy, w których nocował Napoleon Bonaparte.

Ważnym elementem dziedzictwa kulturowego regionu są także miejsca związane z walkami narodowo – wyzwolenческими: Powstania Listopadowego i Styczniowego, walk Legionów oraz walk z okresu wojny z 1920 roku i obu wojen światowych. Do miejsc zasługujących na szczególną uwagę należą pola bitew: Maciejowice, Raszyn, Dęby Wielkie, Radzymin – Ossów, Brochów – Sochaczew, Magnuszew. W wielu z nich organizowane są widowiska i inscenizacje walk i bitew. Do najbardziej znanych należą: inscenizacja Bitwy nad Bzurą, Bitwy pod Ostrołęką i Bitwy pod Pułtuskim (obie wymienione na paryskim Łuku Triumfalnym wśród 174 bitew czasów rewolucji i cesarstwa), Ossów – inscenizacja bitwy warszawskiej z 1920 r.

Miejsca kultu religijnego

Czynniki religijne odgrywają główną rolę w rozwoju turystyki kulturowej. Przedmiotem tej turystyki są zarówno zabytki sakralne jak również wydarzenia religijne, a jej celem oprócz aspektów religijnych są także aspekty poznawcze. Do głównych miejscowości turystyki pielgrzymkowej w województwie należą: Niepokalanów, Zuzela, Góra Kalwaria, Rostków, Stara Błotnica, Serpelice oraz Płock związany z rozwijającym się ostatnio kultem św. Faustyny Kowalskiej.

Zagrożenia przestrzeni kulturowej

Na przestrzeni lat zmieniały się uwarunkowania i wyzwania ochrony dziedzictwa kulturowego, zmieniały się także zagrożenia przestrzeni kulturowej. Jednym z istotnych zjawisk o dużej skali powszechności wpływających na jakość środowiska kulturowego jest „nieokielznana” urbanizacja.²¹ Na podstawie „Raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych – grudzień 2004 r.” opracowanego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków można stwierdzić, że struktura własności obiektów zabytkowych w województwie mazowieckim jest zbliżona do krajowej. Podobnie jak w innych regionach znaczna część zabytków stanowi własność komunalną (ok. 22 %) oraz skarbu państwa (ok. 15 %). Osoby prywatne stanowią wprawdzie największą grupę właścicieli w regionie (około 25 %), ale ich udział w strukturze własności jest znacznie mniejszy niż w pozostałych regionach (ok. 30 %). Własność prywatna dotyczy głównie zasobów mieszkaniowych oraz dworów, pałaców i założeń zieleni. Nieco mniejszy niż w innych województwach jest również udział własności kościołów i związków wyznaniowych, w których posiadaniu znajduje się ok. 21 % obiektów, głównie sakralnych i cmentarzy.

Z materiałów przygotowanych do w/w raportu przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie wynika, że stan zachowania obiektów zabytkowych w naszym województwie nie jest zadawalający. Większość zabytków wymaga napraw i remontów (71%), z tego remontów kapitalnych wymaga 21% obiektów, a drobnych napraw i remontów zabezpieczających – 50% obiektów. W dobrym stanie technicznym, nie wymagającym prac konserwatorskich jest tylko 9% zabytków. Należy zaznaczyć, że dla 20 % obiektów brak było danych dotyczących wymaganego zakresu prac remontowych. Najbardziej zagrożoną grupą są dwory, pałace i zabytkowe parki czyli zabytki niezwykle ważne w krajobrazie regionu. Szczególnej ochrony wymaga również architektura drewniana, która jest ważnym elementem krajobrazu kulturowego wsi i małych miasteczek. Istotnym zagrożeniem przestrzeni kulturowej województwa jest kształtowanie zabudowy w sposób obcy dla tradycji, klimatu i tożsamości miejsc oraz niekontrolowane inwestowanie na obszarach historycznych wynikające m.in. z braku planów miejscowych.

Środowisko kulturowe regionu charakteryzuje się:

- dużą liczbą zabytków wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków i występowaniem cennych obiektów o randze krajowej i światowej,
- występowaniem miejsc kultywowania lokalnych tradycji ludowych,
- występowaniem licznych miejsc związanych z wydarzeniami historycznymi lub znanymi w kraju i na świecie osobami,

²¹ Andrzej Tomaszewski, Ewolucja podejścia do dziedzictwa kulturowego na forum międzynarodowym, Praca zbiorowa „Kultura a zrównoważony rozwój Środowiska, Ład przestrzenny, Dziedzictwo, Polski Komitet do spraw UNESCO, 2009 r., str. 116, 117

- ciągle zbyt małym wykorzystaniem zasobów kulturowych dla rozwoju regionu, w tym dla rozwoju turystyki,
- dużym udziałem zabytków wymagających napraw i remontów w ogólnej liczbie obiektów zabytkowych.

W zasobach dziedzictwa kulturowego na przestrzeni ostatnich lat nie zaszły wielkie zmiany. Przede wszystkim nie zwiększyła się liczba obszarów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, nie przybyło także pomników historii.

4. Aktywność podmiotów w sferze działalności służącej realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009

W sferze ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie województwa działają różne podmioty reprezentujące m.in. administrację rządową, samorządową oraz podmioty gospodarcze, jednostki organizacyjne i organizacje pozarządowe. Samorząd województwa sam realizuje zadania dotyczące ochrony i wykorzystania zasobów kulturowych, ale także wspiera inne podmioty realizujące zadania z tego zakresu. Analizami objęto przede wszystkim te działania, które realizowane były przez instytucje podległe samorządowi województwa lub otrzymały wsparcie z budżetu województwa.

Czteroletni okres obowiązywania *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009* wynikał z art.87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przedstawione w niniejszym rozdziale wyniki monitoringu działań różnych podmiotów obejmują okres obowiązywania Programu tj. lata 2006-2009.

4.1. Działania Urzędu Marszałkowskiego i jednostek podległych

Samorząd województwa realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków wynikające z ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Do zadań tych należy w szczególności sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym i jego racjonalne wykorzystanie, finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego samorząd posiada tytuł prawny, uwzględnianie zadań ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu strategii, planu zagospodarowania przestrzennego. Samorząd województwa może także udzielać dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych realizowanym przez właścicieli bądź posiadaczy zabytków wpisanych do rejestru. Zasady dofinansowania tych prac w województwie mazowieckim zostały określone w kolejnych uchwałach Sejmiku Województwa Mazowieckiego²².

Poniżej przedstawiono zestawienia zadań ujętych w Wieloletnich Programach Inwestycyjnych Samorządu Województwa Mazowieckiego (WPI) z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, stanowiące realizację zapisów Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009.

Z zadań figurujących w WPI z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego realizowano w latach 2006 – 2009 następujące inwestycje:

- rewitalizacja Zamku Książąt Mazowieckich w Ciechanowie,
- adaptacja kamienica przy ul. Tumskiej dla potrzeb Muzeum Mazowieckiego w Płocku,
- budowa Muzealnego Ośrodka Badań nad Epoką Romantyzmu Polskiego w Opinogórze,
- Matecznik Mazowsze – centrum folklorystyczne w Karolinie,
- pierwszy etap prac związanych z generalnym remontem i przebudową dziedzińca Arsenалу – Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie,
- restauracja XIX wiecznej zabudowy skrzydła południowego – Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu,

²² Uchwała nr 24/07 z dnia 19 lutego 2007 r., uchwała nr 192/09 z dnia 16 listopada 2009 r. i uchwała nr 54/11 z dnia 18 kwietnia 2011 r.

- „Zdarzyło się kiedyś nad wodą”, trasa turystyczna w radomskim skansenie (II etap) – Muzeum Wsi Radomskiej,
- Rekonstrukcja zabytkowej architektury drewnianej w Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce,

Ponadto z budżetu samorządu województwa finansowano:

- Zadania w Muzeum Wsi Radomskiej,
- Dokończenie budowy ogrodzenia wokół Pałacu w Sannikach,
- Zakup i rekonstrukcję i kapitalny remont dworu (pałacu) wraz z otaczającym parkiem we Wsoli,
- Rewitalizację mazowieckiego odcinka Starachowickiej Kolei Dojazdowej Starachowice Wschodnie Wąskotorowe – Ilża (dotacja celowa na dofinansowanie wkładu własnego projektu realizowanego w ramach RPO WM 2007-2013),
- Zadania w Skansenie w Sierpcu.

Pozostałe zadania w formie dotacji celowych na inwestycje:

- Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze”,
- muzea.

Samorząd Województwa Mazowieckiego jest organizatorem²³ dla 29 instytucji kultury²⁴, wśród których najliczniejszą grupę stanowią muzea (17) - główne miejsca gromadzenia, udostępniania i badania dziedzictwa kulturalnego i historycznego o charakterze materialnym i niematerialnym.

Wiele instytucji podległych samorządowi województwa w ramach prowadzonej działalności realizowało zadania wynikające z Programu. Z informacji przekazanych przez Departament Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego wynika, że największą liczbą takich działań może pochwalić się Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki (działające od 2000 roku). Wśród szerokiego spektrum zadań realizowanych przez Centrum znajdują się imprezy promujące mazowiecką sztukę ludową oraz związane z wydarzeniami historycznymi, wydawnictwa propagujące zasoby dziedzictwa kulturowego, konkursy z zakresu znajomości kultury i historii regionu. Centrum prowadziło także działania promujące polską i mazowiecką kulturę poza granicami kraju.

W realizacji Programu czynnie uczestniczy Departament Kultury Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego przede wszystkim poprzez organizację Europejskich Dni Dziedzictwa na terenie województwa oraz prowadzenie spraw z zakresu udzielania dotacji na prace przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru. Ponadto do zadań realizowanych przez Departament należy przygotowanie i publikacja materiałów promujących zasoby dziedzictwa kulturowego Mazowsza. Popularyzacji walorów kulturowych regionu służą także cykle artykułów ukazujących się w piśmie samorządu województwa - „Kronika Mazowiecka”.

Geodeta Województwa Mazowieckiego w ramach tworzenia Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej opracował interaktywną mapę województwa zawierającą warstwę zabytków. Zadanie to wpisuje się w realizację celów obowiązującego Programu.

²³ w rozumieniu ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 1991 Nr 114 poz. 493 z późn. zm.)

²⁴ od 2009 r. nastąpiły zmiany wśród instytucji kultury podległych samorządowi województwa, w tym zwiększyła się liczba placówek związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego: przejęto Muzeum Zbrojownia na Zamku w Liwie oraz Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu (jako oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu), wspólnie z Gminą Sanniki prowadzona jest instytucja kultury pod nazwą „Pałac w Sannikach”

Działania realizujące zapisy Programu, zwłaszcza dotyczące kreowania pasm turystyczno - kulturowych podejmowane były w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego. Należało do nich opracowanie i wydanie w ramach zeszytów „Mazowsze Analizy i Studia” cyklu „Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych”.

4.2. Działania finansowane w całości lub części z budżetu województwa realizowane przez różne podmioty

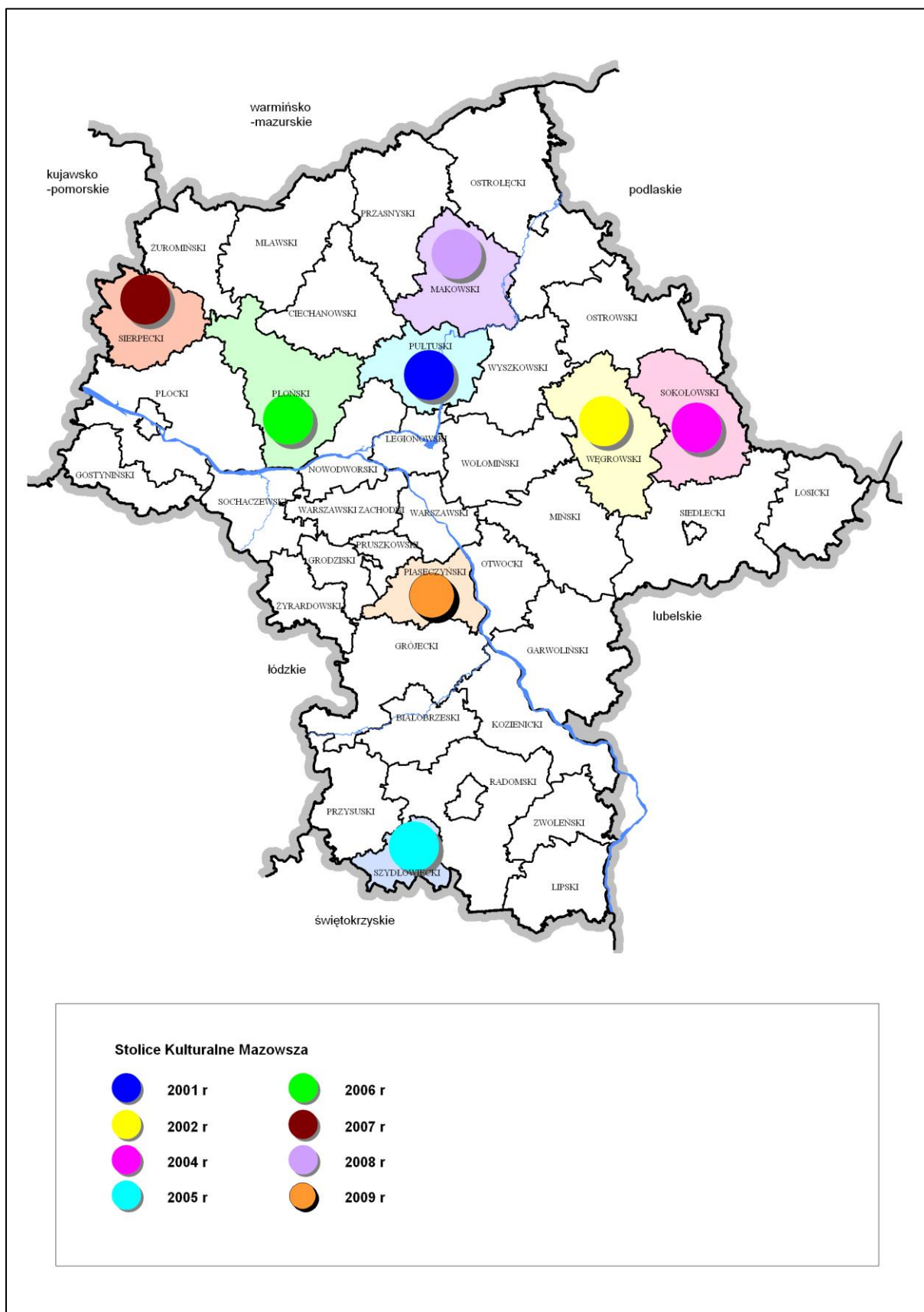
4.2.1. Stolice Kulturalne Mazowsza

Samorząd Województwa Mazowieckiego od 2001 r. organizuje i współfinansuje konkurs w wyniku, którego wybierana jest Stolica Kulturalna Mazowsza. Otrzymanie tytułu jest wyróżnieniem dla najbardziej aktywnego ośrodka powiatowego i jednocześnie ważnym elementem promocji kultury lokalnej, w tym zasobów dziedzictwa kulturowego na arenie wojewódzkiej.

Warunkiem udziału w konkursie jest przedłożenie propozycji rocznego programu imprez kulturalnych organizowanych w mieście powiatowym oraz gminach i miastach należących do tego powiatu.

Dotychczas stolicami kulturalnymi były następujące ośrodki powiatowe: Pułtusk (2001), Węgrów (2002), Sokołów Podlaski (2004) i Szydłowiec (2005), Płońsk (2006), Sierpc (2007), Maków Mazowiecki (2008), Piaseczno (2009). Kulturalną stolicą Mazowsza w 2010 r. został Sochaczew (powiat sochaczewski).

Mapa 13. Stolice Kulturalne Mazowsza

Źródło: Opracowanie własne

4.2.2. Europejskie Dni Dziedzictwa na Mazowszu

Europejskie Dni Dziedzictwa (EDD), to akcja zainicjowana przez Radę Europy, organizowana od 1985 roku. Polska po raz pierwszy zorganizowała je w 1992 r. Celem EDD jest promocja narodowego i regionalnego dziedzictwa kultury (materialnego i duchowego) jako źródła kultury europejskiej.

Od 2005 roku patronat nad organizacją obchodów objął Marszałek Województwa Mazowieckiego. Samorząd województwa był również organizatorem lub współorganizatorem wielu imprez oraz finansował działania promocyjne. Dzięki współpracy Urzędu Marszałkowskiego z Narodowym Instytutem Dziedzictwa (dawniej Krajowym Ośrodkiem Badań i Dokumentacji Zabytków) – Regionalnym Ośrodkiem w Warszawie województwo mazowieckie włączyło się w organizację obchodów licznej grupy samorządów lokalnych.

W 2006 roku przeznaczono na organizację EDD ponad 130 tys. zł. Dodatkowo samorząd wojewódzki sfinansował (ok. 20 tys. zł) druk i dystrybucję plakatów reklamujących EDD. Wszystkie imprezy i spotkania organizowane w ramach EDD połączone były motywami:

- Tradycje społeczności lokalnych,
- Różnorodność kulturowa w regionach,
- Śladami wielkich twórców kultury.

Uroczysta inauguracja miała miejsce w Płocku, a oficjalne zakończenie w Sokołowie Podlaskim. W ramach cyklu odbyło się szereg imprez organizowanych przez władze samorządowe, instytucje kultury, stowarzyszenia w 17 miejscowościach województwa: Ciechanowie, Czersku, Gołotczyźnie, Liwie, Piasecznie, Płocku, Płońsku, Podkowie Leśnej, Brwinowie, Milanówku, Radomiu, Sokołowie Podlaskim, Siedlcach, Warszawie, Węgrowie, Wołominie i Żyrardowie.

Z roku na rok rosła liczba uczestników EDD i **w 2007 roku** imprezy związane z tym wydarzeniem odbywały się już w 25 miejscowościach. Motto obchodów brzmiało „Ludzie gościńca. Wędrowcy, pielgrzymi, tułacze.” W sposób znaczący zwiększyła się także liczba imprez organizowanych w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa.

Łączna kwota dotacji z budżetu samorządu województwa wyniosła w 2007 roku około 180 tys. złotych. Z dotacji skorzystały jednostki samorządu terytorialnego lub inne instytucje z następujących miast: Płocka, Milanówka, Podkowie Leśnej, Węgrowska, Broku, Warszawy – Ursusa, Piaseczna, Ostrołęki, Żyrardowa, Siedlec, Nowego Dworu Mazowieckiego, Wołomina, Płońsk, Liwa, Sokołowa Podlaskiego i Gołotczyzny.

W 2008 roku Europejskie Dni Dziedzictwa obchodzone były pod hasłem „Korzenie tradycji. Od ojcowizny do ojczyzny”, nawiązującym do tradycji wielokulturowości polskiego społeczeństwa i tolerancji, które sprawiły, że przez trzy stulecia Polska była najbardziej otwartym krajem ówczesnej Europy. Temat ten eksponował również wielokulturowość społeczeństwa polskiego i Mazowsza oraz doskonale wpisał się w inicjatywę o zasięgu ogólnoeuropejskim – Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego przypadający w 2008 roku²⁵.

Europejskie Dni Dziedzictwa na Mazowszu po raz kolejny odbywały się pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego, a uroczysta inauguracja miała miejsce w Żyrardowie.

²⁵ Na podstawie strony internetowej www.kobidz.pl/app/site.php5/print/article/1464/3107.html

Główne uroczystości odbywały się w dniach 13-14 oraz 20-21 września w następujących miejscowościach: Brok, Brwinów, Ciechanów, Czersk, Gołotczyzna, Komorów, Konstancin, Koszajec, Liw, Milanówek, Nowy Dwór Mazowiecki, Otrębusy, Otwock, Piaseczno, Płock, Płońsk, Podkowa Leśna, Radom, Siedlce, Sokołów Podlaski, Stara Wieś, Szydłowiec, Warszawa - muzea, Warszawa - Ursus, Warszawa - Włochy, Wołomin, Węgrów, Zalesie Dolne. W 2008 roku samorząd województwa przeznaczył na organizację EDD ponad 200 tys. zł. Przy wsparciu finansowym Samorządu Województwa Mazowieckiego odbywały się wydarzenia artystyczne w: Żyrardowie, Broku, Brwinowie, Gołotczyźnie, Liwie, Milanówku, Nowym Dworze Mazowieckim, Otwocku, Piasecznie, Płocku, Podkowie Leśnej, Płońsku, Siedlcach, Sokołowie Podlaskim, Szydłowcu, Warszawie - Ursusie, Węgrowie i Wołominie.

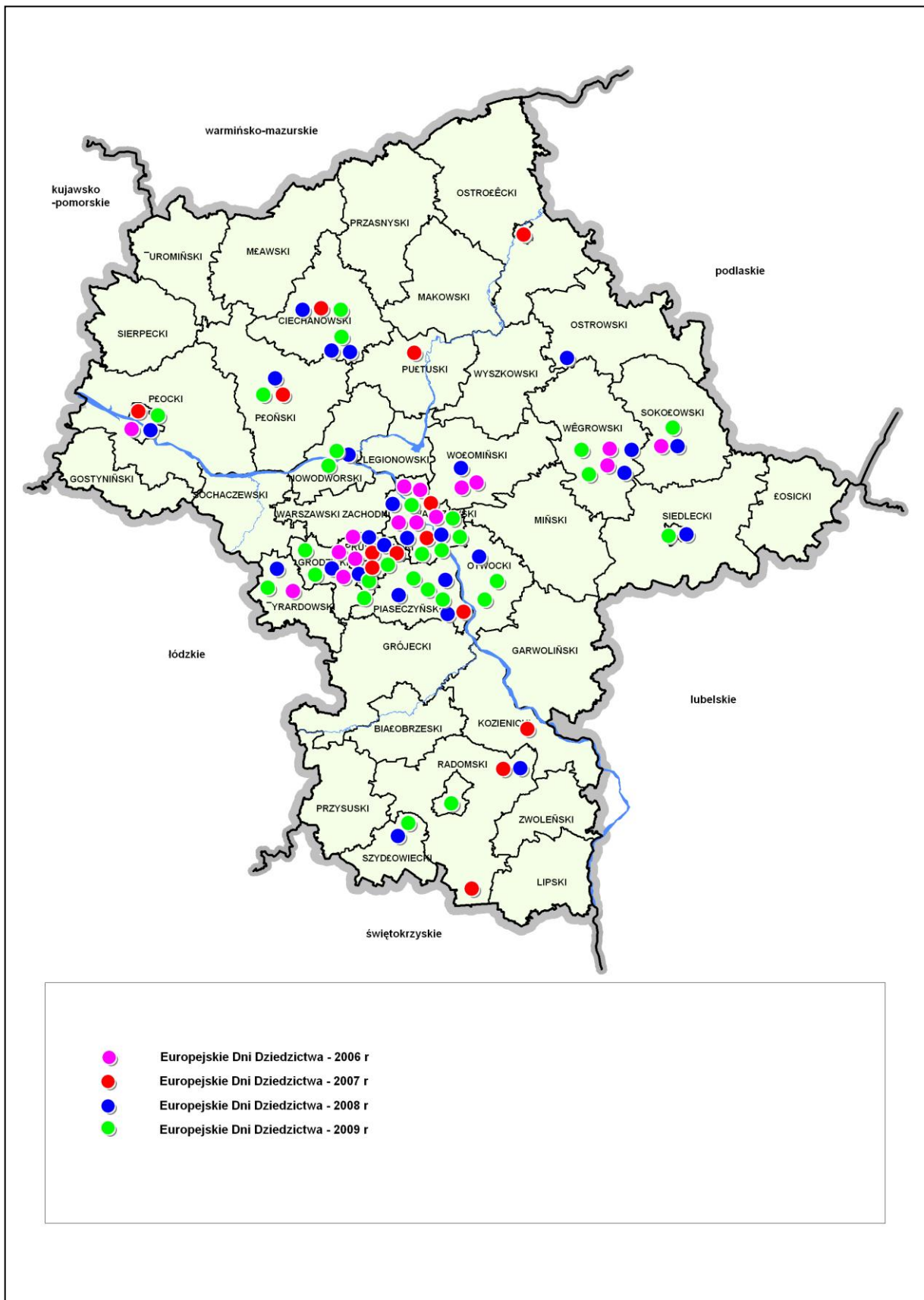
Mottem odbywających się we wrześniu **2009 r.** obchodów EDD było hasło przewodnie „Zabytkom na odsiecz! Szlakiem grodów, zamków i twierdz”, zachęcające do poszerzania wiedzy historycznej i uświadomienia znaczenia szeroko pojmowanego dziedzictwa militarne. Uroczysta inauguracja EDD miała miejsce w dawnej fabryce wódek „Koneser” na warszawskiej Pradze.

Samorząd województwa przeznaczył w 2009 r. ok. 130 tys. zł na finansowanie wydarzeń artystycznych organizowanych w 15 miejscowościach. Z dofinansowania skorzystały: Podkowa Leśna, Milanówek, Brwinów, Ciechanów – Gołotczyzna, Nowy Dwór Mazowiecki – Twierdza Modlin, Piaseczno, Płońsk, Siedlce, Sokołów Podlaski, Warszawa – Ursus, Węgrów, Wołomin, Liw, Czersk, Żyrardów.²⁶

Europejskie Dni Dziedzictwa, odbywające się podczas wrześniowych weekendów, to dla wielu miast województwa zakorzenione już w tradycji święto historii regionu, zabytków i kultury, ciszące się coraz większym zainteresowaniem. Obchody EDD dały możliwość każdemu rejonowi pokazać to, co najlepszego wniósł do ogólnopolskiej kultury. Każda miejscowość województwa mogła zaprezentować swoje szczególne wartości kulturowe, które tworzą dziś wspólne dziedzictwo.

²⁶ Informacje dotyczące organizacji EDD w województwie mazowieckim opracowano na podstawie materiałów przekazanych przez Departament Kultury Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego.

Mapa 14. Obchody Europejskich Dni Dziedzictwa w województwie mazowieckim w latach 2006-2009 r.

Źródło: Opracowanie własne

4.2.3. Nagrody, konkursy

Propagowanie dziedzictwa przeszłości jako elementu budowania tożsamości regionalnej powinno odbywać się przy aktywnym współdziałaniu mieszkańców województwa, w różnych formach ich aktywności. Elementem pobudzającym i wspierającym takie działania są konkursy organizowane przez samorząd województwa (lub przy jego współdziałaniu).

Nagroda im. Oskara Kolberga „Za zasługi dla kultury ludowej”

Przyznawana od 1974 roku nagroda, o zasięgu ogólnopolskim, honoruje całokształt działalności osób kultywujących tradycje polskiej wsi. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje patronat i jest głównym fundatorem nagród i wyróżnień honorowych. Od 2002 r. organizatorem konkursu jest Muzeum im. Oskara Kolberga, Oddział Muzeum Wsi Radomskiej. Wśród grona laureatów figurują artyści ludowi oraz naukowcy, badacze, popularyzatorzy, a także instytucje i organizacje wspierające kulturę ludową. Fundatorem nagród jest również Marszałek Województwa Mazowieckiego. Wśród laureatów konkursu w latach 2007, 2008 i 2009 znaleźli się twórcy z terenu województwa mazowieckiego.

Konkurs Mazowieckie zdarzenie Muzealne „Wierzba”

Celem konkursu jest wyłonienie najlepszych placówek muzealnych oraz wyróżnienie najciekawszych inicjatyw kulturalnych przez nie organizowanych. Konkurs swoim zasięgiem obejmuje obszar województwa mazowieckiego, a jego organizatorem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego we współpracy ze Stowarzyszeniem Muzealników Polskich. Nagrody przyznawane są w dwóch kategoriach: najciekawsza wystawa organizowana w zamkniętym obiekcie i najlepsza impreza, pokaz, ekspozycja itp. w przestrzeni publicznej lub plenerze zorganizowana poza muzeum. W 2009 r. przyznane zostały nagrody w trzeciej edycji konkursu.

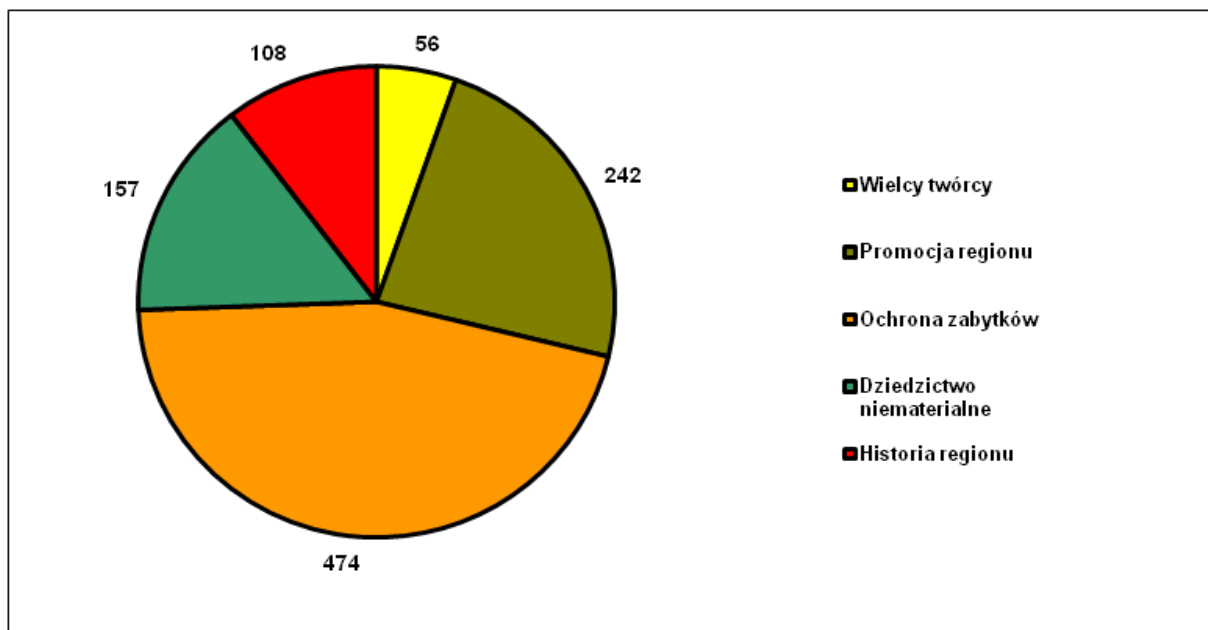
Konkurs o Laur Marszałka na Najlepszego Produkt Żywnościowy na Mazowszu

Celem konkursu organizowanego od 2007 r. jest wyłonienie i nagrodzenie najlepszych producentów żywności, w tym wyróżniających się kultywowaniem i popularyzowaniem mazowieckiej tradycji kulinarnej. Konkurs obejmuje dwie kategorie: mazowiecki produkt konwencjonalny i mazowiecki produkt tradycyjny i naturalny. W kategorii mazowiecki produkt tradycyjny i naturalny mogą brać udział wyroby, które zostały wytworzone według tradycyjnej technologii i dzięki naturalnym procesom technologicznym, przy czym ważne jest by był to produkt powtarzalny co umożliwi jego promocję po konkursie. Dotychczas miały miejsce dwie edycje konkursu, w ramach których w kategorii produktów tradycyjnych i naturalnych przyznano nagrody dla następujących rodzajów produktów: Wyroby piekarnicze, cukiernicze i inne wyroby mączne; Wędliny oraz przetwory mięsne; Sery i inne przetwory mleczne; Owoce, warzywa, przetwory owocowe i warzywne; Miody, Napoje.

4.2.4. Dotacje na działania realizowane przez inne podmioty

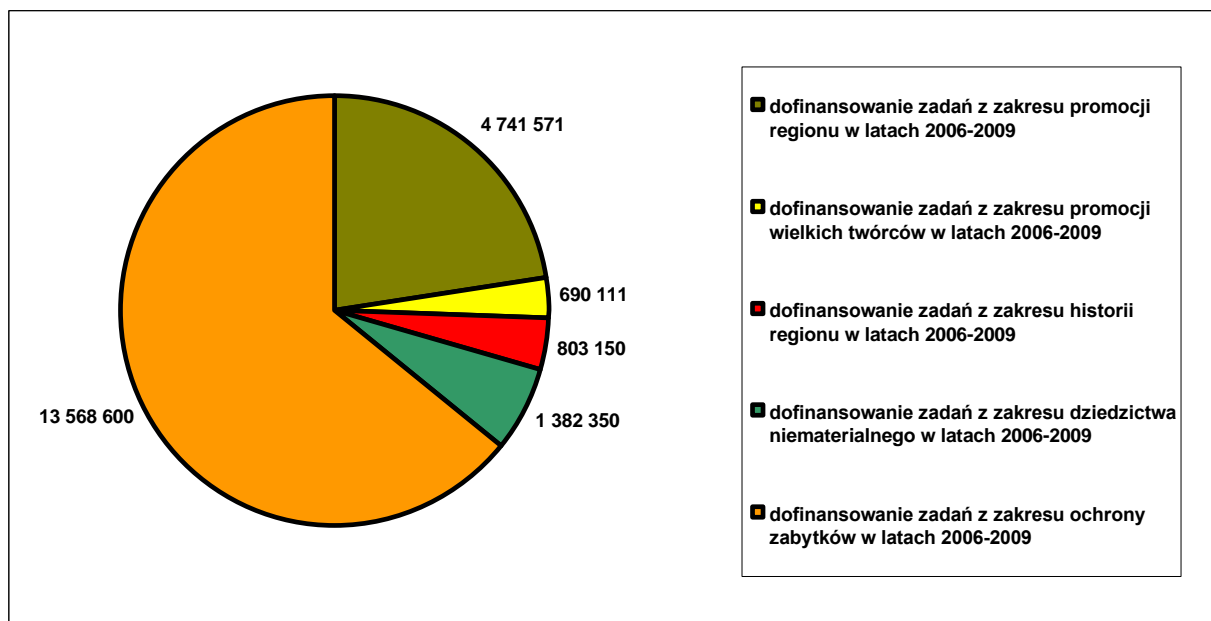
Podmioty realizujące zadania z zakresu ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu mogą ubiegać się o dofinansowanie z budżetu samorządu województwa. O przyznaniu dotacji decyduje zarząd bądź sejmik w formie stosownych uchwał. Analizy przedstawione w niniejszym opracowaniu obejmują okres od uchwalenia Programu (od stycznia 2006 r.) do połowy 2009 roku. W okresie tym dofinansowaniem objęto ponad 1000 projektów o różnym charakterze. Przedstawione poniżej wykresy przedstawiają strukturę dofinansowanych zadań pod względem ich rodzaju oraz kwoty dofinansowania jakie zostały skierowane z budżetu województwa na ich realizację.

Wykres 5. Struktura zadań dofinansowanych z budżetu Samorządu Województwa w latach 2006-2009 (wg liczby projektów)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Wykres 6. Podział środków finansowych z budżetu województwa mazowieckiego na realizację zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 (w PLN)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Największą grupę dofinansowanych zadań stanowiły projekty dotyczące **ochrony zabytków**, polegające na wykonywaniu remontów, restauracji oraz konserwacji obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków. W latach 2006-2009 wartość udzielonych dotacji wynosiła ponad 13 mln zł, a wsparciem objęto 475 zadań. Zasady dotacji do prac przy zabytkach określała uchwała nr 24/07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 lutego 2007 r.

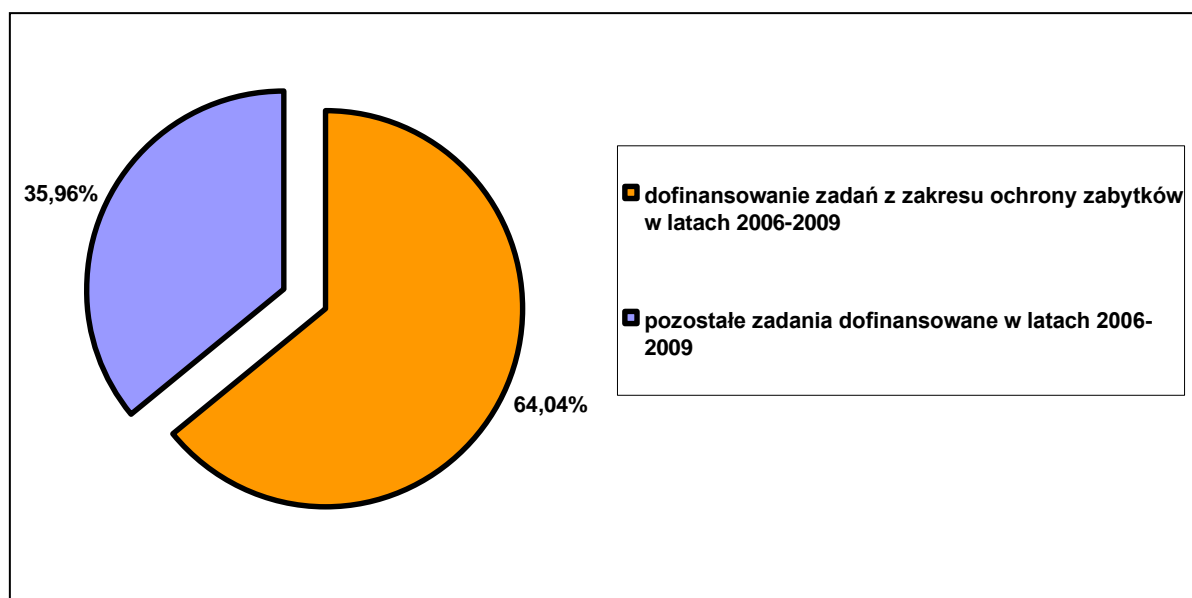
W następnych latach weszły w życie kolejne uchwały Sejmiku Województwa Mazowieckiego dotyczące dofinansowania zadań przy obiektach zabytkowych. Zgodnie z uchwałą z 2007 r. o dofinansowanie mogły ubiegać się wyłącznie podmioty niezaliczone do sektora finansów publicznych. Z tego względu w zdecydowanej większości podmiotami wnioskującymi o dotacje były parafie, a większość zadań dotyczyła prac w obiektach sakralnych. Duża grupa przedsięwzięć obejmowała prace konserwatorskie przy zabytkach ruchomych stanowiących element wystroju lub wyposażenia kościołów. Dla zachowania dziedzictwa regionu niezwykle ważne jest wspomaganie prac wykonywanych w obiektach drewnianych.

Zgodnie z wymienioną wcześniej uchwałą wysokość dotacji nie przekraczała 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac, a jedynie w wyjątkowych przypadkach wysokość dotacji może wzrosnąć nawet do 100% (dotyczy zabytków posiadających wyjątkową wartość historyczną lub konieczności podjęcia niezwłocznych prac konserwatorskich ze względu na stan zachowania zabytków). Kwoty dotacji przydzielonych wahały się od 10 tys. zł do 200 tys. zł i w wyjątkowych przypadkach dotacje przekroczyły 50% kosztów zadania.

Na dofinansowanie projektów z zakresu ochrony zabytków przeznaczono najwięcej środków finansowych wśród różnych grup zadań będących przedmiotem analiz.

W listopadzie 2009 r. została podjęta uchwała²⁷, rozszerzająca grupę beneficjentów o jednostki samorządu terytorialnego, a w kwietniu 2011 r. kolejna uchwała²⁸, zgodnie z którą o dotacje może ubiegać się „każdy podmiot będący właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, albo posiadający taki zabytek w trwałym zarządzie”. Wprowadzone zostały także dodatkowe kryteria, które muszą zostać spełnione, aby uzyskać dotacje: zabytek musi być dostępny publicznie oraz posiadać istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe dla mieszkańca województwa mazowieckiego.

Wykres 7. Udział dofinansowania zadań z zakresu ochrony zabytków w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009

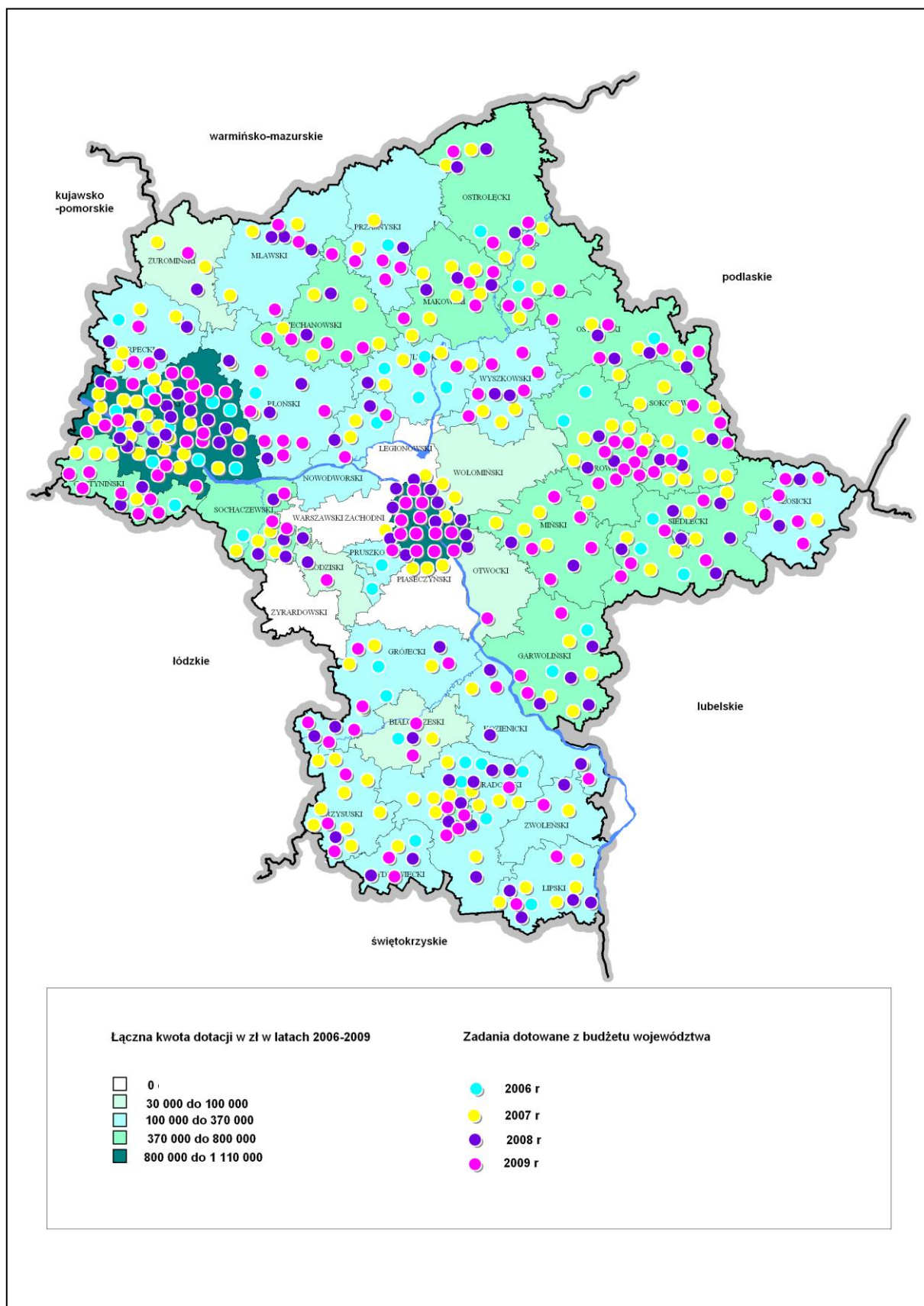
Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

²⁷ Uchwała Nr 192/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 16 listopada 2009 r. w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Mazowieckiego

²⁸ Uchwała nr 54/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Mazowieckiego

Przestrzenne rozmieszczenie zadań dotowanych z budżetu województwa oraz wielkość środków skierowanych do poszczególnych powiatów na poprawę stanu zachowania zabytków przedstawia Mapa 15.

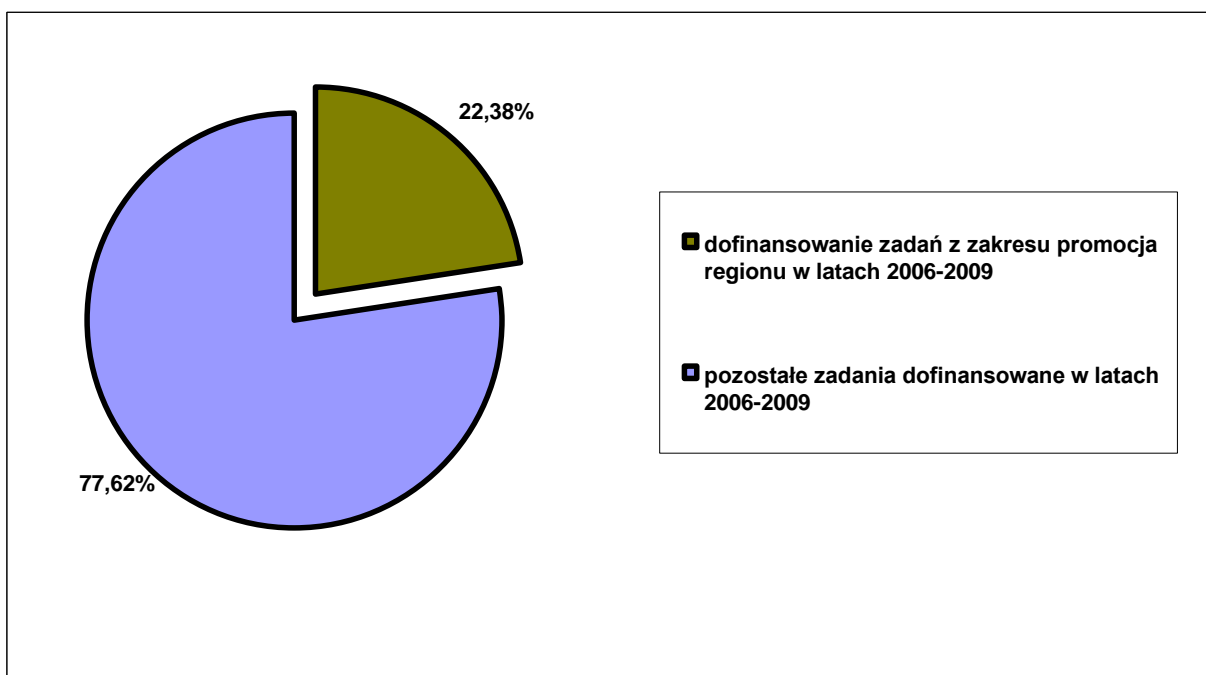
Mapa 15. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 – ochrona zabytków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Kolejną grupą były zadania z zakresu **promocji regionu** poprzez promocję „małych ojczyzn”, które mają na celu propagowanie walorów lokalnego środowiska naturalnego i kulturowego. Beneficjentami dotacji były głównie organizacje pozarządowe, stowarzyszenia i fundacje oraz samorządy lokalne. Kwoty dotacji wahały się od 3 tys. zł do 50 tys. zł. Projekty dotyczyły w większości organizacji imprez o charakterze cyklicznym, które już na stałe weszły do kalendarza wydarzeń w regionie np. Dzień Papryki w gminie Potworów, Święto Kwitnącej Wiśni i Miodu w Długowoli, Święto Chleba w Radomiu i Mazowieckie Święto Chleba w Węgrowie. Szczególny rodzaj imprez stanowiły tzw. dni miejscowości np. Brok – Drzwi Otwarte, Dni Lipska, Dni Wyszkowa, Wyśmierzyce – historia i nowoczesność.

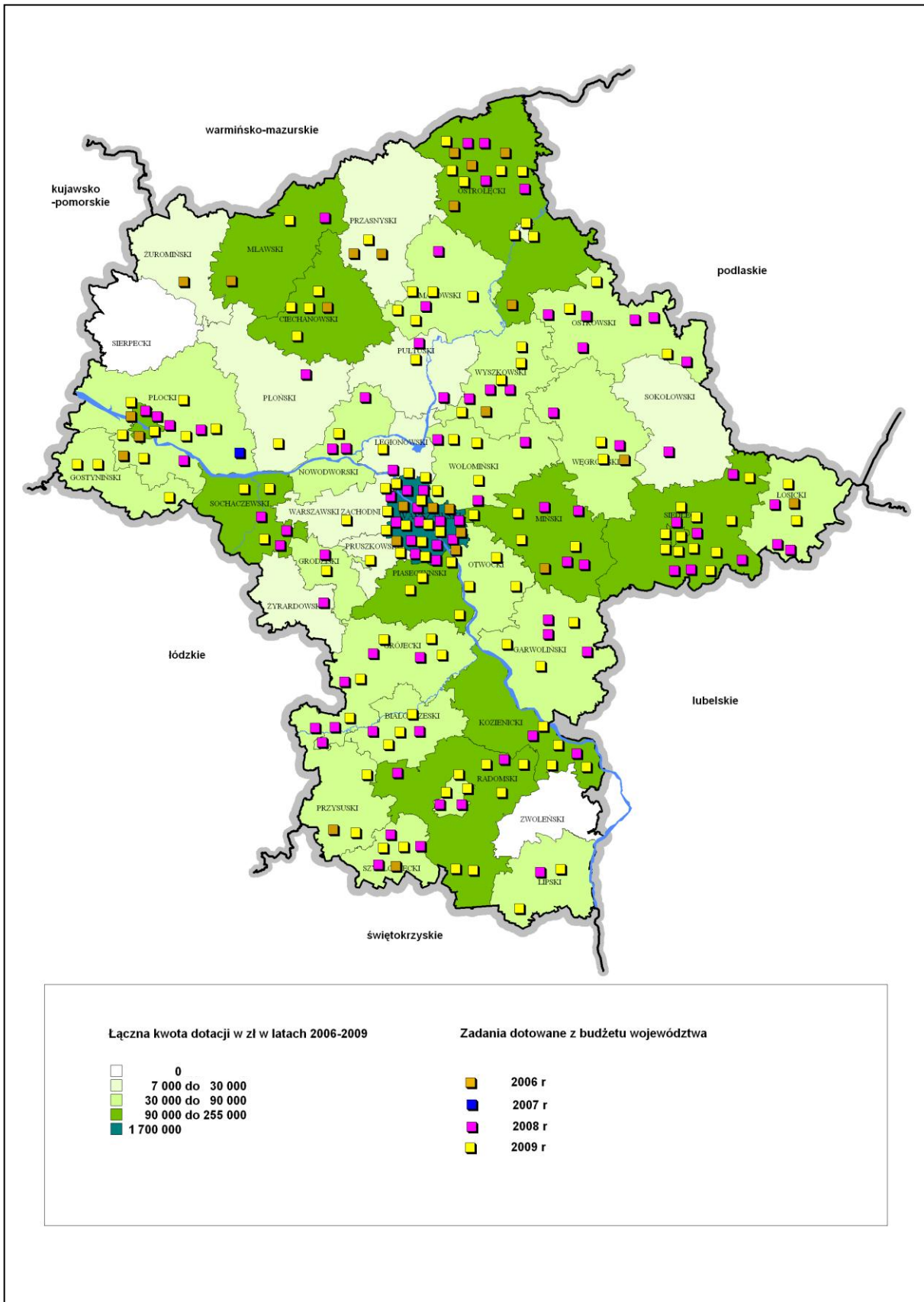
Wykres 8. Udział dofinansowania zadań z zakresu promocji regionu w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Zadania z zakresu promocji regionu stanowiły drugą w kolejności grupę projektów pod względem wielkości dofinansowania z budżetu województwa. Przestrzenne rozmieszczenie zadań oraz alokację środków finansowych przedstawia Mapa 16.

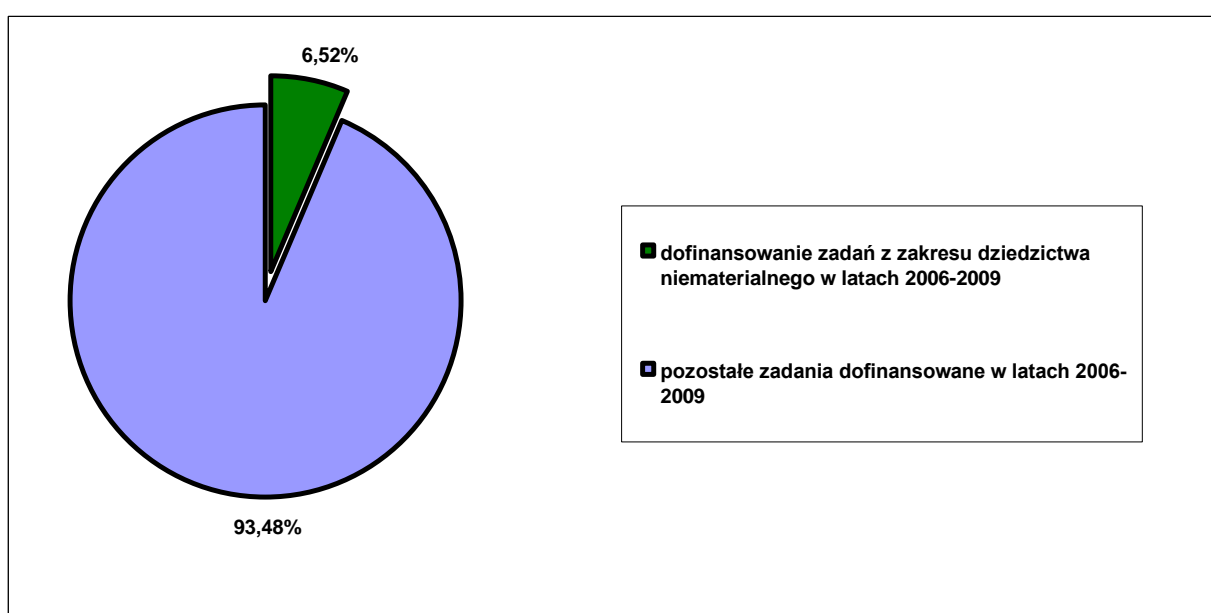
Mapa 16. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 - promocja regionu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Samorząd województwa wspierał także realizację zadań, których przedmiotem była **ochrona niematerialnego dziedzictwa regionu** (242 zadania). Do grupy tej należały imprezy folklorystyczne o różnym zasięgu oddziaływania, od lokalnego po międzynarodowe oraz zadania dotyczące kultywowania i propagowania kultury ludowej takie jak: warsztaty, konkursy, pokazy i wystawy twórczości artystów ludowych, targi, konferencje. Wśród beneficjentów najliczniej reprezentowane były organizacje pozarządowe: stowarzyszenia i „towarzystwa przyjaciół”. Kwoty dofinansowania zadań dotyczących propagowania kultury ludowej regionu wahały się od 2,5 tys. zł do 30 tys. zł. Do najbardziej znanych imprez folklorystycznych dotowanych z budżetu województwa należały m.in.: „Miodobranie Kurpiowskie” w Myszyńcu, „Wesele Kurpiowskie – Międzynarodowy Festiwal Folklorystyczny” w Kadzidle, Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne „Kupalnocka”.

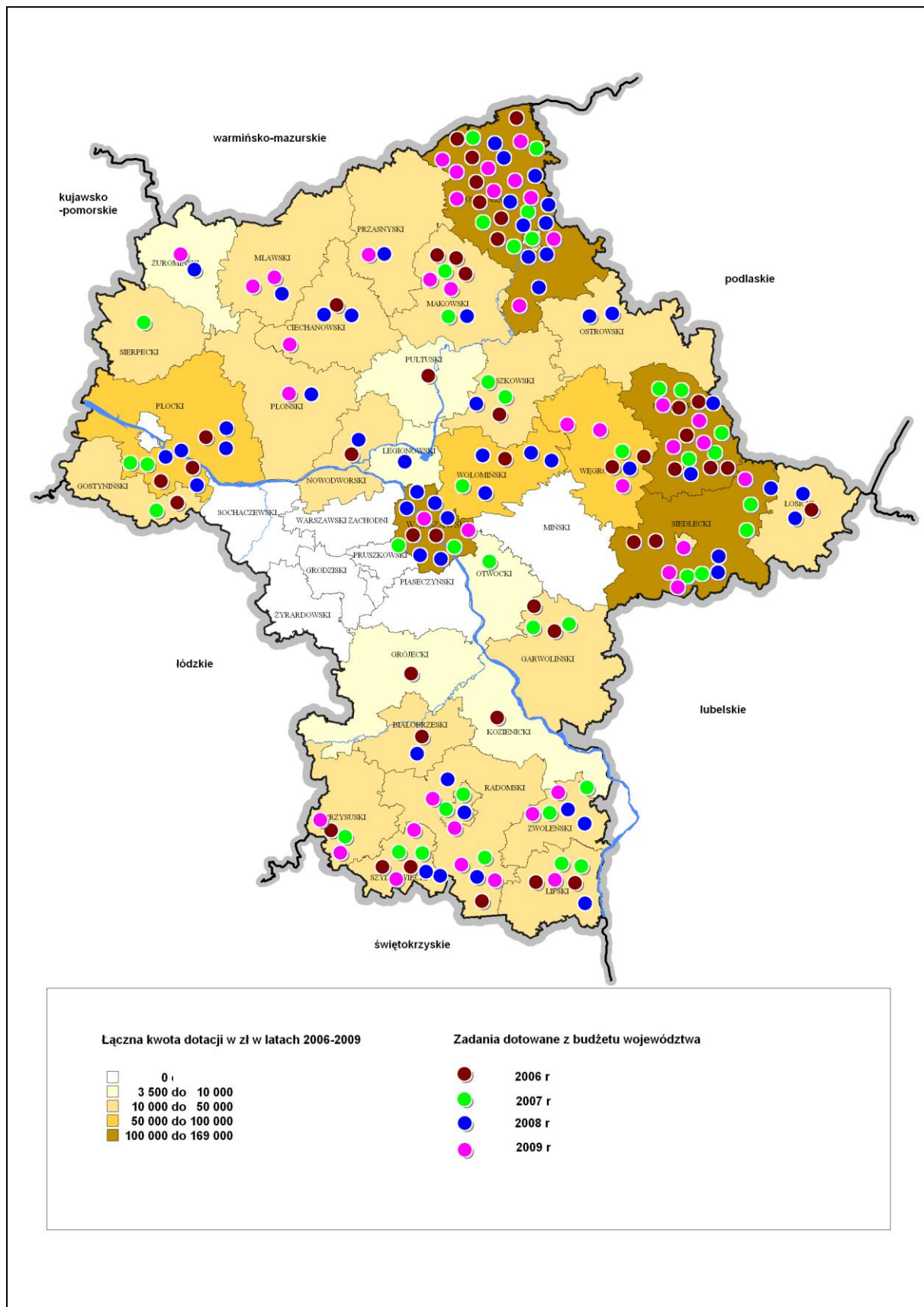
Wykres 9. Udział dofinansowania zadań z zakresu dziedzictwa niematerialnego w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Zadania dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (imprezy folklorystyczne i inne projekty związane z kultywowaniem kultury ludowej) stanowiły trzecią w kolejności grupę zadań pod względem wielkości środków finansowych przyznanych z budżetu województwa. Przestrzenne rozmieszczenie zadań oraz kwoty dofinansowania przedstawia Mapa 17.

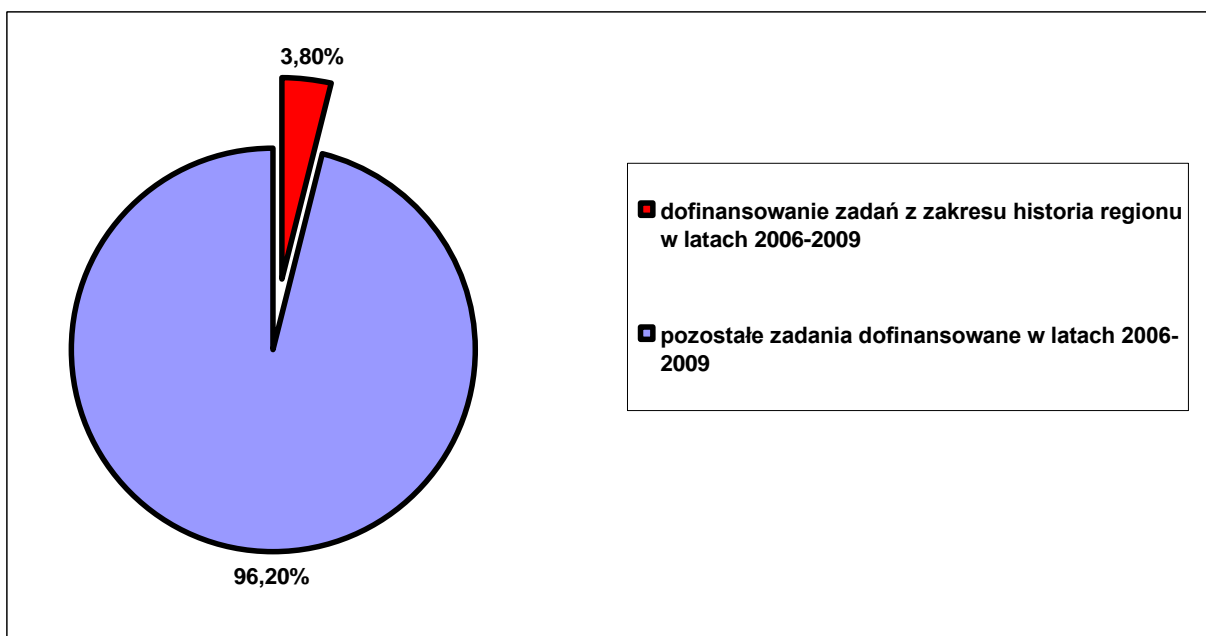
Mapa 17. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 – dziedzictwo niematerialne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

W ramach projektów dotyczących **historii regionu** w latach 2006-2009 dofinansowane były zadania służące edukacji historycznej mieszkańców regionu jako istotnego elementu budowania regionalnej tożsamości kulturowej. Projekty obejmowały następujące przedsięwzięcia: odtwarzanie wydarzeń historycznych, organizację warsztatów, konkursów, wystaw oraz widowisk i innych imprez propagujących ważne miejsca i wydarzenia. Beneficjentami były głównie towarzystwa i stowarzyszenia lokalne, fundacje, a także Ochotnicze Straże Pożarne. Przyznane kwoty dotacji wahały się od 3 tys. zł do 50 tys. zł. Zadania, które uzyskały dofinansowanie z budżetu województwa związane były z historią regionu i kraju np. „Noc Listopadowa – zryw ku wolności. Uroczyste obchody 178 rocznicy wybuchu Powstania Listopadowego” w Warce, ale także dotyczyły aspektów historii ważnych w życiu społeczności lokalnych np. „Nasza ojcowizna – żywe lekcje historii na Zamku w Czersku”.

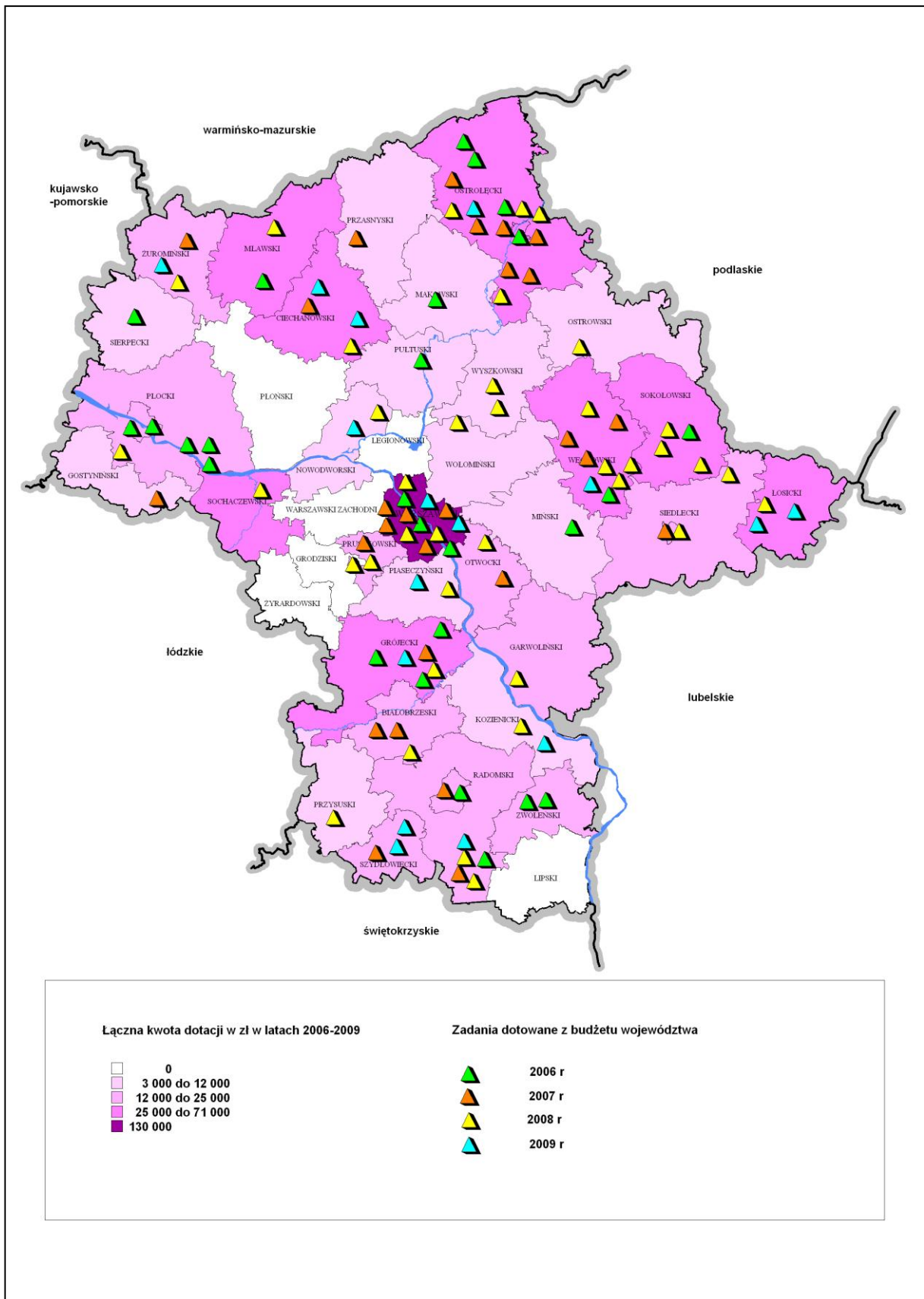
Wykres 10. Udział dofinansowania zadań z zakresu historii regionu w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Projekty z zakresu propagowania historii naszego regionu zarówno pod względem ilości dofinansowanych zadań, jak również pod względem wielkości otrzymanego dofinansowania znalazły się na czwartym miejscu wśród analizowanych grup projektów. Ich rozmieszczenie w przestrzeni województwa na tle kwot dotacji przedstawia Mapa 18.

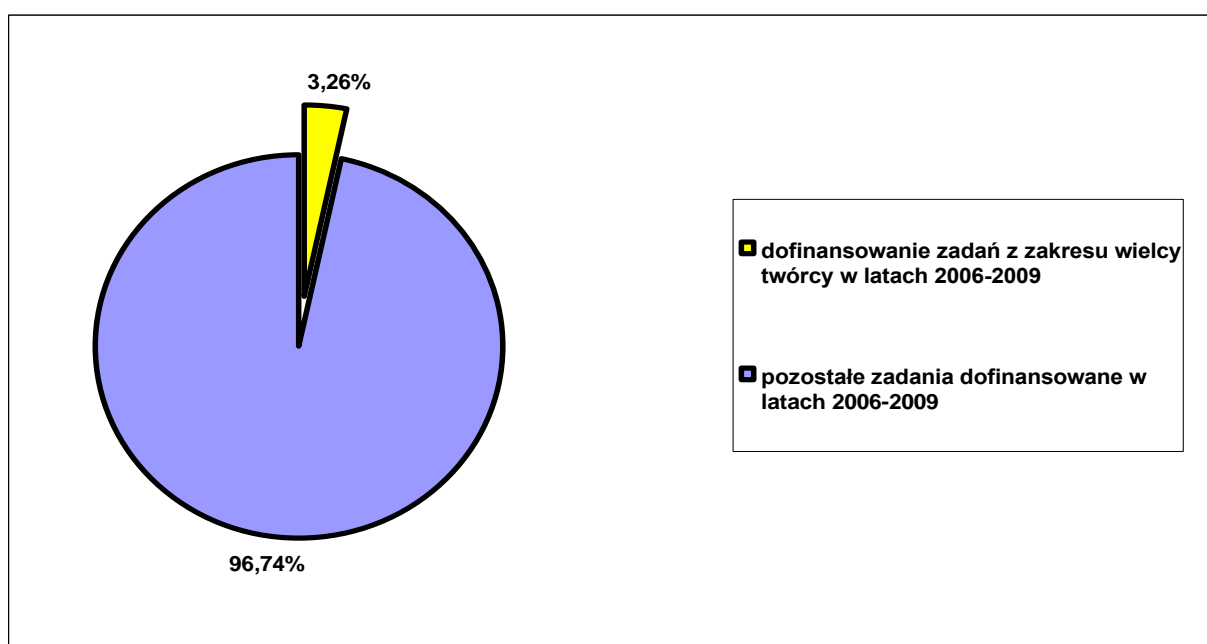
Mapa 18. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 - historia regionu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckie

Kolejną grupę dofinansowanych projektów stanowiły zadania związane z promowaniem i utrwalaniem wiedzy o **wybitnych przedstawicielach** świata kultury i historii naszego regionu i kraju. W latach 2006-2009 samorząd województwa przekazał dotacje na realizację 38 projektów obejmujących organizację konkursów, spotkań, koncertów i festiwali. Wśród podmiotów realizujących te projekty przeważały stowarzyszenia i fundacje. Kwoty przyznanego dofinansowania wahały się od 3 tys. zł do 140 tys. zł. Największa liczba zadań związana była z osobą Fryderyka Chopina. Wśród zadań poświęconych innym twórcom na uwagę zasługują: II Mazowiecki Konkurs Norwidowski „Białe Kwiaty” w Wyszku, I Ogólnopolski Konkurs Szkół Reymontowskich Solec 2008 „Z Reymontem do wspólnej Europy”.

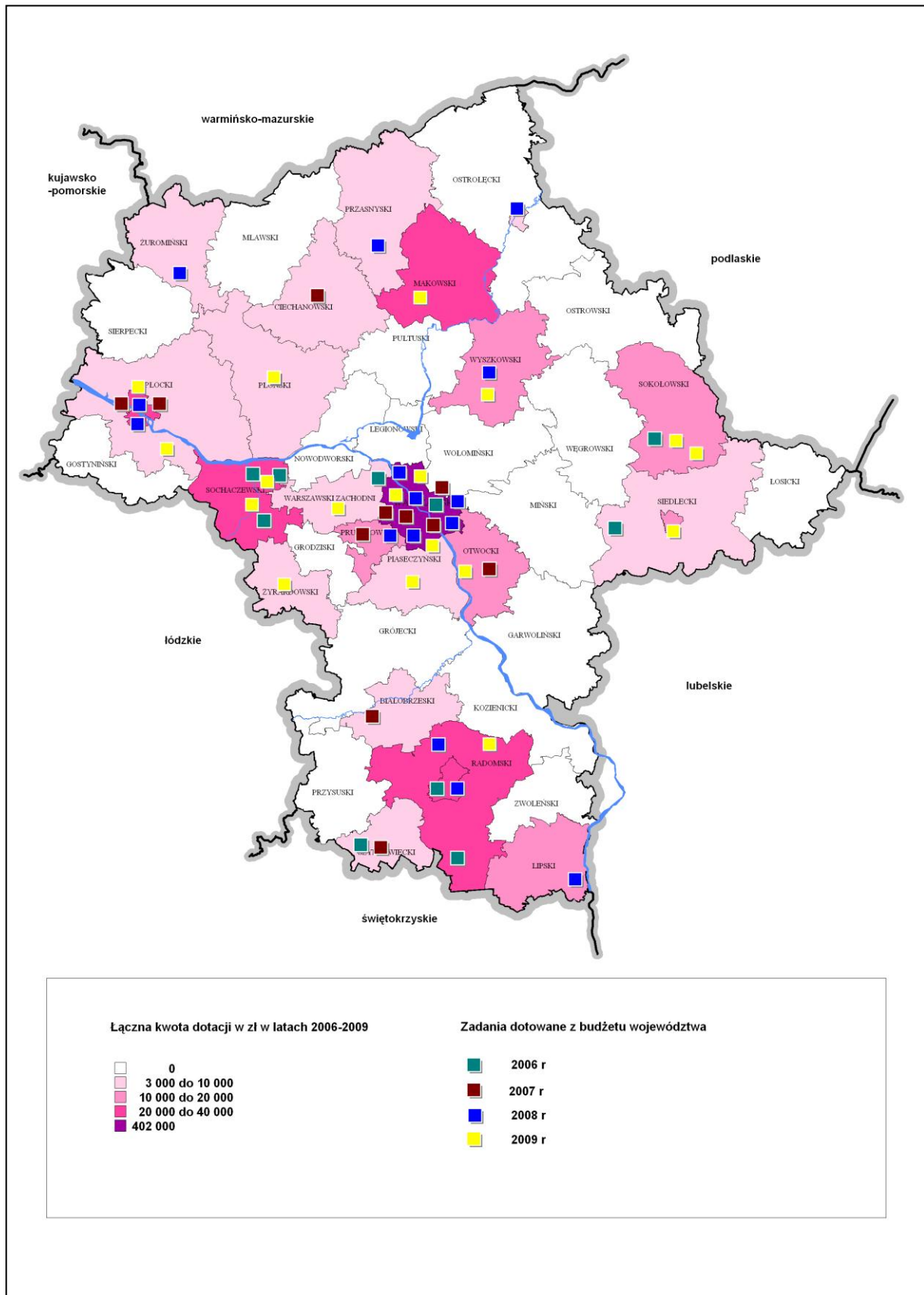
Wykres 11. Udział dofinansowania zadań z zakresu promocji wielkich twórców regionu w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Zadania z zakresu propagowania wiedzy o wybitnych przedstawicielach naszego regionu stanowiły najmniej liczną grupę projektów i otrzymały najmniejszą kwotę dotacji. Przestrzenne rozmieszczenie zadań z tego zakresu oraz kwoty otrzymanych dotacji z budżetu województwa przedstawia Mapa 19.

Mapa 19. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 - wielcy twórcy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

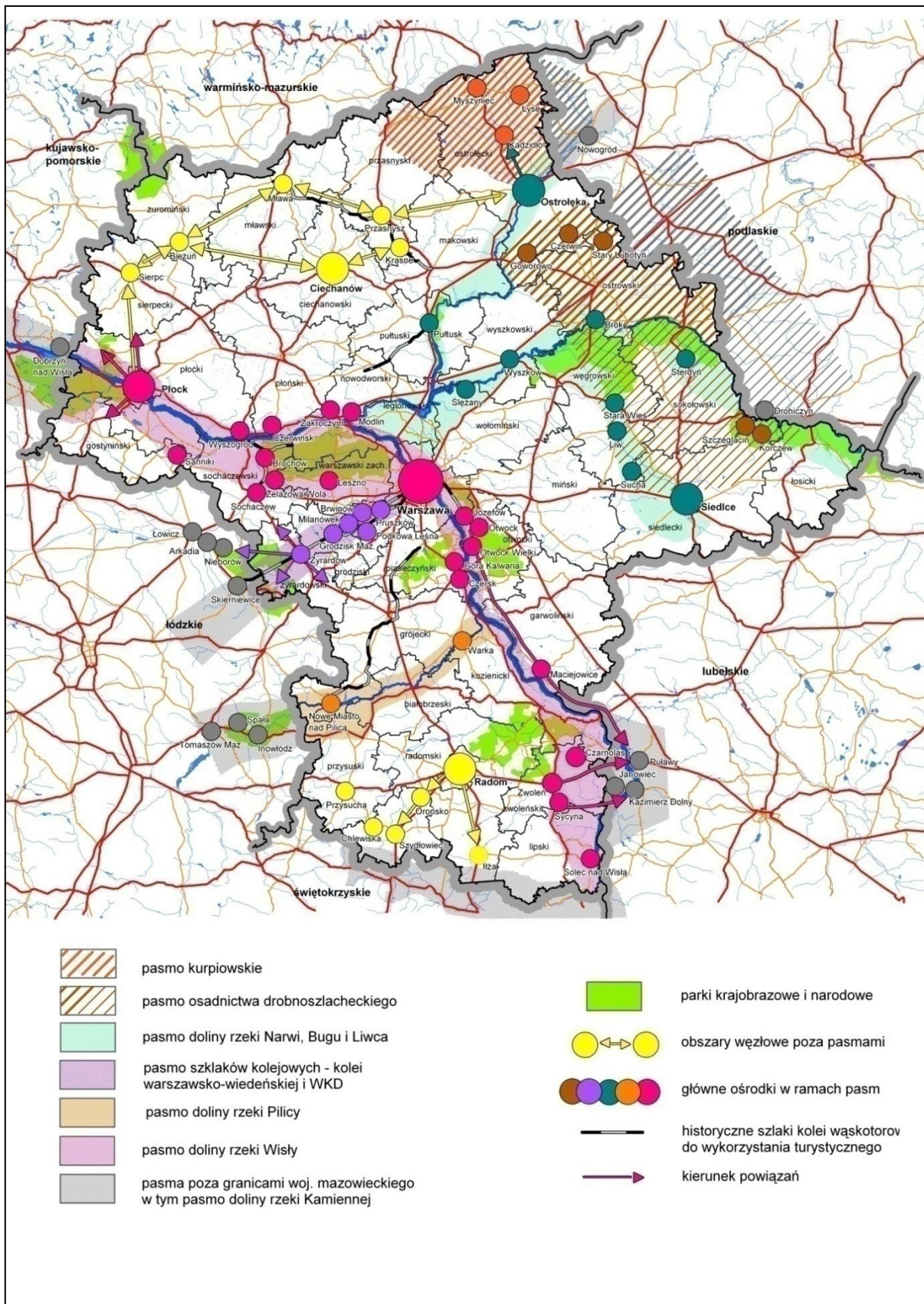
5. Ocena realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009 jest pierwszym dokumentem z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego przyjętym przez Sejmik Województwa Mazowieckiego. Obowiązek jego sporządzenia wynika z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (obowiązującej od końca 2003 r.). Głównym celem Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009 jest stworzenie warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na terenie województwa oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na rozwój regionu. Program określa docelowy stan, do którego należy dążyć poprzez realizację wskazanych kierunków działań. Istotnym zamierzeniem Programu jest też osiągnięcie odczuwalnej i społecznie akceptowalnej społecznie poprawy nie tylko stanu zachowania obiektów zabytkowych, ale szeroko rozumianych zasobów dziedzictwa kulturowego. Z tego względu cele III i IV oraz działania w ramach tych celów odnoszą się do dziedzictwa niematerialnego i wspierania współczesnej twórczości ludowej opartej na tradycji.

Realizacja zadań jest możliwa dzięki działaniom wielu podmiotów, zarówno pod względem finansowania jak również poprzez współpracę w ramach konkretnych projektów. Przyjęty w Programie układ pasmowy umożliwia tworzenie i koordynację lokalnych oraz ponadlokalnych programów, zwłaszcza o charakterze liniowym, realizowanych przez różne podmioty.

Kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego wskazane w *Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009* stanowią istotny punkt odniesienia dla konstruowania następnego programu. Modyfikacja programu powinna uwzględniać ocenę efektów wdrażania obowiązującego dokumentu. Z tego względu niniejszy rozdział zawiera podsumowanie dotychczasowych działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego podejmowanych przez samorząd województwa lub inne podmioty przy jego współdziałaniu. Przy redakcji rozdziału wykorzystano raporty z realizacji Programu opracowane w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w Warszawie: Raport 1 obejmujący lata 2006 i 2007 oraz Raport 2 obejmujący rok 2008. Bardziej szczegółowe dane dotyczące realizowanych zadań znajdują się w ww. raportach. Informacje z raportów zostały dodatkowo uzupełnione o dane dotyczące realizacji Programu w 2009 r.

Mapa 20. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Turystyczne Pasma Przyrodniczo - Kulturowe

Źródło: Opracowanie własne

5.1. Cel 1: Zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu

W Programie założono, że powyższy cel realizowany będzie poprzez działania polegające na rozpoznaniu i weryfikacji zasobów środowiska kulturowego, zintegrowaną ochronę krajobrazu, przyrody i zabytków, eksponowaniu najcenniejszych zabytków regionu oraz zapobieganiu degradacji zabytków. Poszczególne działania celu były realizowane przede wszystkim poprzez:

Działanie 1: Opieka nad zabytkami nieruchomymi – rozpoznanie i weryfikacja zasobów środowiska kulturowego

- prowadzenie badań archeologicznych,
- budowa Muzealnego Ośrodka Badań nad Epoką Romantyzmu w Opinogórze,
- opracowania naukowe dot. zabytków ruchomych,
- prowadzenie monitoringu realizacji Programu oraz monitoringu zmian środowiska kulturowego regionu przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie.

Działanie 2: Integracja systemów ochrony krajobrazu, przyrody i dziedzictwa kulturowego

- wspieranie przez Zarząd Województwa Mazowieckiego samorządów lokalnych w działaniach dotyczących zintegrowanej ochrony krajobrazu kulturowego i obiektów zabytkowych polegających na tworzeniu parków kulturowych.

Działanie 3: Eksponowanie zabytków o szczególnej wartości

- prezentację najcenniejszych zabytków regionu w wydawnictwach promocyjnych (np. kalendarzach),
- publikację cyklu artykułów w „Kronice Mazowieckiej” prezentujących różne grupy zabytków,
- prezentację cennych ekspozycji archeologicznych,
- finansowanie działalności placówek muzealnych.

Działanie 4: Zapobieganie degradacji zabytków

- udzielenie dotacji na realizację zadań z zakresu prac przy obiektach zabytkowych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków,
- dofinansowanie projektów z zakresu renowacji i rewitalizacji obiektów zabytkowych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (działania 1.4 i 3.1),
- prace konserwatorskie i remonty w obiektach zabytkowych należących do samorządu województwa, m.in. rewitalizacja Zamku Książąt Mazowieckich w Ciechanowie, adaptacja kamienicy przy ul. Tumskiej w Płocku dla potrzeb Muzeum Mazowieckiego w Płocku, remont ratusza w Siedlcach, zakup i rewitalizacja dworku Gombrowicza we Wsoli,
- rozbudowę i adaptację obiektów Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince.

Ponadto w ramach finansowania z Regionalnego Programu Operacyjnego przygotowana jest lista rankingowa projektów z działania 6.1.RPO WM, na której znalazło się 21 zadań dotyczących adaptacji, renowacji obiektów zabytkowych (Wykaz nr 6).

Działanie 5: Kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki

- prowadzenie lekcji muzealnych z zakresu historii, historii regionu, historii sztuki w placówkach muzealnych podległych samorządowi województwa.

Wszystkie działania były realizowane. Największa liczba zadań dotyczyła działania 4. *Zapobieganie degradacji zabytków*, a najmniejsza działania 2. *Integracja systemów ochrony krajobrazu, przyrody i dziedzictwa kulturowego*. Finansowanie zadań odbywało się głównie z budżetu samorządu województwa.

5.2. Cel 2: Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych

Rozwiązanie problemu rewitalizacji historycznych centrów miast wymaga współpracy wielu podmiotów sektora publicznego, biznesu i organizacji pozarządowych. Rolą administracji centralnej jest przygotowanie struktur prawnych, katalogu narzędzi do realizacji programów rewitalizacji jako elementu aktywnej polityki miejskiej. Główny ciężar realizacji spoczywa na samorządach miejskich. Samorząd województwa może głównie wspierać działania samorządów lokalnych w zakresie wdrażania programów rewitalizacji zespołów urbanistycznych. Jednym z narzędzi był Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR) oraz Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich. W nowym okresie finansowania projektów z funduszy Unii Europejskiej narzędziem tym jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013 (RPO WM), a w ramach niego Priorytet V. „Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu”, działanie 5.2. „Rewitalizacja miast”. W załączniku 6 do Szczegółowego Opisu Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013 (Uszczegółowienie RPO WM) określono kryteria wyboru obszarów przeznaczonych do rewitalizacji dla projektów starających się o dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Realizacja poszczególnych działań celu przedstawiała się następująco:

Działanie 1: Wypracowanie modelu wdrażania lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast historycznych

- działanie nie było realizowane.

Działanie 2: Promowanie tradycyjnych wzorców lokalnej architektury

- działanie nie było realizowane.

Działanie 3: Wspieranie rewitalizacji zespołów ruralistycznych i urbanistycznych

- dofinansowano w ramach ZPORR (działanie 3.3) rewitalizację i rewaloryzację obszarów zabytkowych²⁹,
- dofinansowano w ramach SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich rewitalizację parków podworskich³⁰,
- wspierano inicjatywy różnych podmiotów służące ochronie krajobrazu kulturowego miast – ogrodów.

²⁹ Szczegółowe informacje zawiera wykaz nr 3 do niniejszego opracowania

³⁰ Szczegółowe informacje zawiera wykaz nr 4 do niniejszego opracowania

Nie zrealizowano działań: 1. *Wypracowanie modelu wdrażania lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast historycznych* i 2. *Promowanie tradycyjnych wzorców lokalnej architektury*. Realizacja zadań w ramach działania 3. Wspieranie rewitalizacji zespołów ruralistycznych i urbanistycznych odbywała się głównie przy wsparciu finansowym z programów: ZPORR i SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich. Przeprowadzono także konkurs w ramach działania 5.2 *Rewitalizacja miast RPO WM 2007-2013*.

5.3. Cel 3: Utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców

Działania służące realizacji celu dotyczyły głównie kreowania wyobrażeń na temat historycznej i kulturowej tożsamości Mazowsza, wykorzystywania wartości dziedzictwa jako elementów rozwoju lokalnego i regionalnego oraz wspierania twórczości ludowej o znaczeniu lokalnym i regionalnym. W latach 2006-2009 poszczególne działania realizowane były poprzez:

Działanie 1: Kreowanie wyobrażeń na temat tożsamości historycznej i kulturowej Mazowsza, z uwzględnieniem specyfiki lokalnej

- organizację imprez odbywających się w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa,
- organizację konkursu Stolica Kulturalna Mazowsza,
- dotacje do imprez mających na celu propagowanie walorów lokalnego środowiska naturalnego i kulturowego, organizowanych przez różne podmioty, w tym samorządy lokalne.

Działanie 2: Wykorzystanie tożsamości i wartości dziedzictwa jako elementu rozwoju regionalnego i lokalnego

- organizację widowisk plenerowych w oparciu o rekonstrukcje wydarzeń historycznych,
- budowę centrum folklorystycznego „Matecznik Mazowsze” w Karolinie.

Działanie 3: Wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z edukacją regionalną

- dotacje dla organizacji pozarządowych na realizację działań służących edukacji regionalnej i historycznej mieszkańców regionu.

Działanie 4: Wspieranie twórczości artystycznej, ludowej o znaczeniu lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim.

- realizację imprez cyklicznych przez jednostki kultury podległe samorządowi województwa,
- dotacje na realizację zadań służących wspierania twórczości ludowej m.in. poprzez organizację wystaw artystów ludowych.

Działanie 5: Promowanie najlepszych rozwiązań w zakresie realizacji programów edukacyjnych o historii regionu

- wspieranie wydawnictw naukowych o tematyce dotyczącej historii, tradycji i kultury Mazowsza,
- wspieranie organizacji konkursów mających na celu poznanie historii swojego regionu.

Wszystkie działania były realizowane. Do najważniejszych zadań należą: organizacja EDD i konkursu Kulturalne Stolice Mazowsza (w ramach działania 1.) oraz budowa centrum folklorystycznego „Matecznik Mazowsze” w Karolinie (w ramach działania 2.). Zadania finansowane były głównie z budżetu samorządu województwa.

5.4. Cel 4: Promocja walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii

Cel realizowany był głównie poprzez działania mające na celu wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększania dostępności do kultury regionalnej, promocję kultury ludowej Mazowsza i wykorzystanie tożsamości kulturowej jako elementu marketingowego. Zadania realizowane były zarówno przez Urząd Marszałkowski i jednostki podległe, jak również przez inne podmioty dotowane z budżetu województwa.

Do zadań służących realizacji celu w ramach poszczególnych działań należały:

Działanie 1: Opracowanie i wdrażanie systemu informacyjnego o najcenniejszych zabytkach regionu, ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy jako metropolii o znaczeniu europejskim

- opracowanie w ramach wdrażania Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej interaktywnej mapy z warstwą zabytków. Działania te wymagają kontynuacji oraz usprawnienia wdrażania, a także uzupełnienia i weryfikacji informacji.

Działanie 2: Wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększania dostępności dorobku kultury regionalnej

- tworzenie i prowadzenie portali internetowych dotyczących zasobów kulturowych regionu przez samorząd województwa lub przy jego współudziale,
- emisja cyklu „Wędrowniczek mazowiecki” na kanale TVN Meteo, prezentującego dziedzictwo kulturowe Mazowsza,
- wyposażenie obiektów kultury podległych samorządowi województwa w sprzęt elektroniczny,
- opracowanie Krajowej Bazy Danych Muzealiów Przyrodniczych (umożliwiającej dostęp do informacji ilościowej i jakościowej dot. polskich muzealiów przyrodniczych).

Działanie 3: Promocja kultury ludowej Mazowsza

- wydawnictwa promocyjne obejmujące problematykę tradycji Mazowsza,
- organizację festiwali i przeglądów kultury ludowej,
- organizacja warsztatów etnograficznych „Ginące zawody” w Zagrodzie Kurpiowskiej w Kadzidle,
- organizacja kiermaszy świątecznych z udziałem twórców ludowych z Mazowsza,
- wydanie przewodników turystycznych zawierających miejsca związane z kulturą ludową,
- dotacje na organizację imprez folklorystycznych.

Działanie 4: Wykorzystanie tożsamości kulturowej jako elementu marketingowego

- promocja kultury Mazowsza za granicą,

- prezentacja osiągnięć samorządów, stowarzyszeń regionalnych i mazowieckich instytucji kultury,
- organizacja Międzynarodowej konferencji „W Stronę Nowoczesnego Muzeum”,
- wydawnictwa w języku polskim i angielskim, promujące Mazowsze i mazowiecką kulturę,
- dotacje na realizację projektów związanych z promowaniem i utrwalaniem wiedzy o wybitnych przedstawicielach świata historii i kultury regionu i kraju,
- promocja regionalnej żywności opartej na lokalnych zasobach surowców poprzez przystąpienie do Europejskiej Sieci Dziedzictwa Kulinarnego i utworzenie Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze.

Wszystkie działania były realizowane w szerokim zakresie. Do zadań zasługujących na szczególną uwagę zasługuje: tworzenie interaktywnej mapy zabytków województwa w ramach wdrażania Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej, promocja regionalnej żywności (Sieć Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsza). Zadania finansowane były głównie z budżetu samorządu województwa.

5.5. Cel 5: Zwiększenie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych – kreowanie pasm przyrodniczo-kulturowych

Realizacja celu polegała przede wszystkim na działaniach służących kreowaniu powiązań przyrodniczo-kulturowych w województwie i wspieranie działań służących do komercyjnego wykorzystania zabytków. Zadania realizowane w latach 2006-2009 polegały na:

Działanie 1: Kreowanie pasm (powiązań) przyrodniczo kulturowych w województwie ze szczególnym uwzględnieniem szlaków nadrzecznych

- tworzeniu szlaków kulturowych w ramach wyznaczonych pasm, w tym m.in. podpisaniu porozumień w sprawie europejskiego „Bursztynowego Szlaku” wzdłuż Wisły (od południowej granicy województwa do Warszawy) oraz „Szlaku kajakowego na rzece Pilicy”,
- wydaniu w ramach zeszytów Mazowsze Analizy i Studia cyklu opracowań „Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych” – Pasma: Bugu i Liwca, Narwi, Omulwi, Skrwy, Wkry, Wilgi,
- finansowaniu organizacji imprez turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe regionu na obszarach wyznaczonych w Programie pasm.

Działanie 2: Wspieranie działań dotyczących komercyjnego wykorzystania obiektów zabytkowych na cele kulturalne, turystyczne i edukacyjne

- organizacji imprez kulturalnych w obiektach zabytkowych.

Działanie 3: Opracowanie modelu wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy

- działanie nie realizowane.

Samorząd województwa może wspierać działania służące adaptacji zabytków na cele kulturalne i turystyczne. Głównym narzędziem w tym zakresie jest *Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013*, a jego ramach Priorytet VI.

„Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji”, działania: 6.1 Kultura i 6.2 Turystyka. Z uwagi na zmiany w harmonogramie naboru i oceny wniosków, w 2008 roku nie dofinansowano działań z zakresu „ochrony i odnowy obiektów i zespołów obiektów zabytkowych lub historycznych służących poszerzeniu oferty turystycznej lub kulturalnej”³¹. Realizacja tego typu zadań rozpoczęła się w 2009 r., ponieważ wśród 52 projektów z listy rankingowej (przewidzianych do finansowania) znaczna część dotyczyła odnowy obiektów zabytkowych i ich adaptacji na cele kulturalne.

Nie zrealizowano działania 3. *Opracowanie modelu wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy*. Szczególne znaczenie dla wdrażania Programu miała realizacja działania 1. *Kreowanie pasm (powiązań) przyrodniczo-kulturowych w województwie ze szczególnym uwzględnieniem szlaków nadrzecznych*. Głównym narzędziem finansowania zadań w ramach celu może być RPO WM 2007-2013, jednak ze względu na przesunięcia naboru i oceny wniosków tylko w niewielkim stopniu zostało ono wykorzystane.

³¹ Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013, Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Warszawa, 2007

6. Działania innych podmiotów finansowane z funduszy Unii Europejskiej i budżetu państwa

Działania podejmowane przez jednostki samorządu województwa uzupełniały zadania realizowane przez inne podmioty. Na uwagę zasługują te z nich, które uzyskały dofinansowanie ze środków europejskich, bądź z budżetu państwa w ramach Programów Operacyjnych MKiDN.

Zintegrowany Program Rozwoju Regionalnego (ZPORR) był w pierwszym okresie realizacji Programu kluczowym instrumentem finansowania zadań z zakresu ochrony zabytków z funduszy strukturalnych. W ramach działań: 1.4 – Rozwój turystyki i kultury, 3. – Obszary wiejskie i 3.3 – Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich, powojсковych i przemysłowych dofinansowaniem objęto realizację 21 projektów z zakresu rewitalizacji obiektów i obszarów zabytkowych (8 projektów) oraz konserwacji i renowacji obiektów zabytkowych (13 projektów), w tym 1 dotyczący budynków mieszkalnych, 4 sakralnych, 5 pałaców, 1 dworu i 2 obiektów użyteczności publicznej. Ponadto w ramach Priorytetu 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionu, działania 1.3 – Regionalna infrastruktura społeczna zrealizowano dwa projekty dotyczące restauracji i rewaloryzacji obiektów zabytkowych (pałac i dwór).³²

Kolejnym programem, w ramach którego można było finansować zadania dotyczące zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego był **Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich**. Zadania z kategorii „rewitalizacja lub adaptacja obiektów zabytkowych, połączona z ich remontem, użytkowanych na cele publiczne oraz odnawianie lub konserwacja lokalnych pomników historii i miejsc pamięci” stanowiły niewielki odsetek projektów wśród ogółu zgłaszanych wniosków. Dofinansowanie otrzymało 8 projektów dotyczących rewitalizacji obiektów i obszarów zabytkowych (6 projektów) oraz konserwacji i renowacji obiektów zabytkowych (2 projekty).³³

W nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej wsparcie realizacji zadań Programu na terenach wiejskich może odbywać się w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013**. Dofinansowanie obejmuje projekty dotyczące poprawy zachowania obiektów i obszarów zabytkowych oraz działania służące kultywowaniu tradycji społeczności lokalnych. Na liście projektów zatwierdzonych do dofinansowania przez Zarząd Województwa Mazowieckiego w dniu 13.10.2009 r. znajduje się 38 projektów służących realizacji Programu. Większość z nich dotyczy rewitalizacji obszarów zabytkowych (26 projektów)³⁴.

W latach 2007-2013 na realizację zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego regionu można uzyskać dofinansowanie z funduszy europejskich w ramach działań 5.2 – Rewitalizacja miast, 6.1 – Kultura i 6.2 – Turystyka **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego**. Najważniejsze zadania dla rozwoju województwa znajdują się w Indykatoryjnym Wykazie Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007-2013 (JWPK). Identyfikowanie projektów o istotnym znaczeniu jest procesem ciągłym i wykaz podlega

³² Wykaz zadań dofinansowanych w ramach ZPORR znajduje się w wykazie nr 3 do niniejszego opracowania

³³ Wykaz zadań dofinansowanych w ramach SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich znajduje się w wykazie nr 4 do niniejszego opracowania

³⁴ Wykaz zadań przewidzianych do dofinansowania w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013” znajduje się w wykazie nr 7 do niniejszego opracowania

zmianom. Dodawane są nowe zadania, a inne są usuwane m.in. związku z faktem, że znalazły się na liście rankingowej w ramach konkursów.

Zgodnie ze stanem na 26 kwietnia 2011 r. na liście tej figurowały następujące projekty służące realizacji zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego:

w ramach działania 5.2. Rewitalizacja miast

- Rewitalizacja Rynku Mariackiego w Węgrowie
- Skarbiec dziedzictwa kultury – Bazylika Archikatedralna i Muzeum Archidiecezji Warszawskiej
- Odnowa zabytkowych obiektów i przestrzeni publicznej w Szydłowcu, poprawa funkcjonalności i dostępności infrastruktury kulturalnej i turystycznej dla mieszkańców Mazowsza

w ramach działania 6.1. Kultura

- „Matecznik Mazowsze” – centrum folklorystyczne
- Zabytkowy Park Mazowsza wizytówką regionu
- Renowacja kościoła Świętego Krzyża wraz z zabudowaniami poklasztorными w Warszawie jako ważnego obiektu dziedzictwa kultury narodowej

w ramach działania 6.2. Turystyka

- Zaplecze noclegowe „Matecznik Mazowsze” wraz z adaptacją stajni na Karczmę Staropolską
- „Zdarzyło się kiedyś nad wodą” – trasa turystyczna w radomskim skansenie
- Muzeum – Miejsce Pamięci Palmiry
- Rewaloryzacja i adaptacja przedpola Pałacu w Wilanowie, barokowej perły mazowieckich rezydencji królewskich dla potrzeb obsługi i recepcji turystycznej – etap I.

W załącznikach nr 8 do niniejszego opracowania przedstawiono wykazy zadań przewidzianych do dofinansowania w ramach działań 5.2, 6.1 i 6.2 RPO WM 2007-2013.

W ramach programów operacyjnych MKiDN *Dziedzictwo Kulturowe i Fryderyk Chopin*, dofinansowaniem objęto 106 projektów inwestycyjnych³⁵ dotyczących konserwacji, renowacji obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków (z elementami wystroju i wyposażenia): sakralnych (52 zadania), mieszkalnych (5 zadań), dworów (4 zadania), pałaców (6 zadań), budynków użyteczności publicznej (8 zadań), obiektów przemysłowych i gospodarczych (4 zadania), cmentarzy (25 zadań) oraz z zakresu rewitalizacji obszarów zabytkowych (2 zadania). Zapisy Programu były również realizowane poprzez projekty nie inwestycyjne w ramach programu Dziedzictwo Kulturowe (168 projektów) oraz Fryderyk Chopin (112 projekty), Wyspiański (14 projektów), Herbert (33 projektów). Od 2009 r. w wyniku wprowadzenia nowego priorytetu - Dziedzictwo kultury ludowej (w ramach programu Dziedzictwo Kulturowe) dofinansowano 17 projektów realizowanych na terenie województwa mazowieckiego z zakresu kultywowania i propagowania tradycji ludowych. Natomiast w ramach priorytetu Zabytki ruchome (konserwacja, uzupełnianie zasobów, tworzenie zasobów cyfrowych) od 2006 r. wsparcie otrzymało 158 zadań.

³⁵ Wykaz zadań inwestycyjnych służących realizacji Programu, dofinansowanych w ramach programów operacyjnych MKiDN: Dziedzictwo kulturowe i Fryderyk Chopin znajduje się w wykazie nr 5 do niniejszego opracowania

Należy podkreślić, że na ogłoszonej 31.07.2009 r. liście projektów dla **Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko**, jako niezwykle istotnych dla rozwoju polskiej kultury, w ramach działania 11.1 „Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym” znalazły się następujące projekty z województwa mazowieckiego: Dziedzictwo Chopina na szlaku Traktu Królewskiego w Zamku Ostrogskich w Warszawie i Renowacja elewacji wschodniej Zamku Królewskiego w Warszawie na liście podstawowej oraz Prace konserwatorskie elewacji Teatru Wielkiego – Opery Narodowej (etap IV-VIII) i Odtworzenie Górnych Ogrodów Królewskich zamku Królewskiego w Warszawie, na liście rezerwowej. Trzeba jednak mieć na uwadze, że umieszczenie projektu na liście nie oznacza bezwarunkowej gwarancji uzyskania dofinansowania.

Wg stanu na 5 kwietnia 2011 r. na liście beneficjentów działania 11.1. Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko znajdują się następujące projekty: Muzeum Warszawskiej Pragi, Rewitalizacja i digitalizacja XVII-wiecznego zespołu pałacowo-ogrodowego w Wilanowie – etap III, Dziedzictwo Chopina na szlaku Traktu Królewskiego w Zamku Ostrogskich w Warszawie, Renowacja elewacji wschodniej Zamku Królewskiego w Warszawie.

7. Analiza SWOT³⁶ ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego w województwie mazowieckim

Bilans strategiczny wykonano jako kompleksową analizę uwarunkowań i tendencji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz ocenę poszczególnych elementów wdrażania Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009 w województwie mazowieckim.

Bilans powstał w oparciu o wyniki analiz statystycznych oraz prac warsztatowych z udziałem osób zajmujących się dziedzictwem kulturowym w województwie mazowieckim, przedstawiciele: środowiska naukowego, samorządu województwa, służb konserwatorskich, instytucji kultury, stowarzyszeń.

Przyjęto analizę SWOT jako jedno z narzędzi diagnostycznych stosowanych we wszystkich obszarach planowania strategicznego. Podsumowanie części diagnostycznej nastąpiło pod kątem rozpoznania mocnych i słabych stron (analiza uwarunkowań wewnętrznych) oraz szans i zagrożeń (analiza uwarunkowań zewnętrznych). Zidentyfikowane zostały zagadnienia aktualnie opisujące stan ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego w trzech obszarach przyjętych dla potrzeb analizy strategicznej:

1. środowisko kulturowe (zasób i diagnoza stanu ochrony dziedzictwa kulturowego, wartości niematerialne, kultura i twórczość ludowa, krajobrazy kulturowe);
2. aktywność różnych podmiotów realizujących zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego regionu, aktywność społeczna;
3. efekty wdrażania *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009* (m.in. zmiany stanu zabytków materialnych, edukacja i promocja, kreowanie pasm przyrodniczo – kulturowych).

Przeprowadzona szczegółowa i wieloaspektowa analiza pozwoliła na wyciągnięcie poniższych wniosków:

1. Mocną stroną środowiska kulturowego województwa mazowieckiego są zasoby pod względem jakościowym (zasób wartości o randze europejskiej i światowej) i ilościowym: materialne i niematerialne wartości poszczególnych obiektów oraz miejsc, jak i unikatowy krajobraz kulturowy zespolony z walorami przyrodniczymi (istnienie cennych terenów dolin rzecznych, kompleksów leśnych oraz obszarów ujętych w Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000); upowszechnianie i kultywowanie lokalnych tradycji (miejsce spotkań z folklorem, kulturą i sztuką ludową, oraz miejsce widowisk i inscenizacji historycznych).
2. Stan zabytkowych obiektów w województwie jest zróżnicowany. Duża część zabytków wymaga znacznych remontów i konserwacji. Najcenniejsze obiekty są w stosunkowo dobrym stanie technicznym (zwłaszcza zabytki znajdujące się w Warszawie oraz obiekty sakralne i użyteczności publicznej).
W latach 2006-2009 nastąpił wzrost nakładów finansowych na ochronę zabytków, w szczególności na remonty zabytków architektury drewnianej.
3. Wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego stają się ważnym elementem funkcjonowania i rozwoju przemysłu kultury. Odnotowuje się korzystne tendencje i prognozy w zakresie rozwoju turystyki kulturowej województwa w oparciu o muzea

³⁶ Analiza SWOT - pogrupowanie wniosków w cztery kategorie: mocne strony (j. ang. strengths) i słabe strony (weaknesses) – analiza elementów pozytywnych i negatywnych wewnętrznych oraz szanse (opportunities) i zagrożenia (threats) - analiza elementów pozytywnych i negatywnych zewnętrznych .

i ich zbiory, cenne układy urbanistyczne, zabytki, architekturę sakralną, krajobraz kulturowy.

4. Środowisko kulturowe narażone jest na zagrożenia wynikające między innymi z braku skutecznego planowania przestrzennego, w szczególności braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz kompleksowej polityki w tym zakresie. Zauważalna jest silna presja inwestorska kolidująca z właściwym zagospodarowaniem zabytków (zachowaniem wartości materialnej i niematerialnej zabytku). Postępują przekształcenia zespołów historycznych miast i wsi degradujące krajobraz kulturowy, oderwane od lokalnej tradycji, zabudowy i architektury oraz nieuwzględniające historycznych uwarunkowań. Brak jest upowszechniania dobrych wzorców w zakresie harmonijnego kształtowania krajobrazu.
Skuteczność ochrony obszarowej środowiska kulturowego jest niższa od ochrony środowiska przyrodniczego. Zachodzi potrzeba wypracowania mechanizmów koordynujących ochronę zabytków z ochroną przyrody.
5. Prowadzona edukacja regionalna na rzecz środowiska kulturowego skutkuje wzrostem akceptacji społecznej dla potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego oraz traktowania zabytku nie tylko jako problemu ograniczającego swobodę dysponowania własnością. Powinno również następować upowszechnianie wyników analiz konserwatorskich dla poszczególnych obiektów zabytkowych w sposób dostępny dla odbiorcy nieposiadającego specjalistycznego wykształcenia. Dotychczasowe obserwacje wskazują na potrzebę intensyfikacji tego typu działań, co z kolei wpłynęłoby między innymi na podniesienie w społecznym odbiorze znaczenia obiektów zabytkowych i krajobrazu kulturowego.
6. W województwie działa duża liczba organizacji pozarządowych na rzecz kultywowania miejscowych tradycji oraz ratowania zabytków. Odnotowano pozytywną rolę dla opieki nad zabytkami ze strony kościoła i związków wyznaniowych oraz zwiększenie zainteresowania problematyką ochrony dziedzictwa kulturowego przez lokalne samorządy.
Nadal problemem jest poziom koordynacji i współpracy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w regionie. Współdziałanie samorządów lokalnych i regionalnych z instytucjami i organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną i opieką nad zabytkami jak również współdziałanie całej administracji, powinno być znacznie większe z uwagi na wagę zagadnienia.
7. Przy ocenie stanu ochrony dziedzictwa kulturowego, jako umiarkowanie korzystnej, można wskazać obszary problemowe, które wymagają świadomych, aktywnych i planowanych działań:
 - ciągła ochrona dziedzictwa kulturowego i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego;
 - tworzenie warunków dla kształtowania i wzmacniania tożsamości regionalnej i lokalnej;
 - edukacja społeczeństwa na temat wartości i znaczenia dziedzictwa kulturowego oraz konieczności opieki nad zabytkami;
 - tworzenie systemu wsparcia dla twórców ludowych w zakresie prezentowania folkloru, sztuki ludowej oraz rzemiosła artystycznego;
 - stymulowanie rozwoju inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w dziedzinie ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego.

Tabela 2. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ol style="list-style-type: none"> 1. zasób dziedzictwa materialnego o najwyższej randze urbanistycznej i architektonicznej, o znaczeniu krajowym i międzynarodowym; duża liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków; 2. wpis obszaru historycznego centrum Warszawy na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO; 3. wyróżniający się na tle Polski (w sferze architektury i urbanistyki) Klasycyzm Stanisławowski i Królestwa Polskiego; 4. znaczna liczba zabytkowych pałaców i dworów oraz parków Mazowsza; 5. unikalny zasób zabytków budownictwa przemysłowego i techniki (np. osada fabryczna w Żyrardowie, Filtry warszawskie) 6. istnienie budownictwa obronnego (Twierdza Modlin, Twierdza Warszawa, pierścień umocnień „Przedmościa Warszawskiego” z zachowanymi fortyfikacjami ziemnymi z okresu I wojny światowej i schronami żelbetowymi – jedyne zachowane materialne świadectwo Pola Bitwy Warszawskiej); 7. duża liczba zabytkowych obiektów sakralnych (w tym drewnianych) oraz zabytkowego budownictwa drewnianego; 8. Linia Otwocka – największe w Europie skupisko drewnianej architektury romantycznej wraz z Pensjonatem Gurewicza; 9. ogromny potencjał historyczno - emocjonalny Warszawy, historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem - Pomnik Historii; 10. występowanie miejsc związanych z walkami narodowo - wyzwoleniczymi jako ważnego elementu dziedzictwa kulturowego; 11. potencjał miast historycznych o bardzo dużych walorach kulturowych; 12. cenne zespoły urbanistyczne miast; 13. istnienie miast ogrodów (np. Milanówek, Konstancin-Jeziorna, Podkowa Leśna); 14. bogactwo zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną; 15. wykształcenie pasm historycznych służących promocji regionu; 16. bogaty zasób zabytków ruchomych zgromadzonych w obiektach ogólnodostępnych; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. niezadawalający stan zachowania zabytków i historycznych przestrzeni publicznych; 2. duża liczba obiektów o złym stanie technicznym, w tym będących w zasobie skarbu państwa (we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych, Agencji Mienia Wojskowego, Polskiej Akademii Nauk); 3. ubytek zabytków nieruchomości z rejestru na skutek zniszczenia; 4. występowanie wielu obszarów miejskich o zdegradowanej strukturze przestrzennej i budowlanej (urbanistycznej i architektonicznej); 5. słabo rozpoznane i udokumentowane zasoby środowiska kulturowego, przede wszystkim krajobrazów kulturowych i architektury XX w.; 6. niedostateczny rozwój systemu szlaków dziedzictwa kulturowego, w tym o znaczeniu międzynarodowym; 7. niska świadomość społeczna dotycząca zabytków techniki i wartości dziedzictwa przemysłowego; 8. zbyt mała liczba działań w kierunku integracji systemów ochrony krajobrazu, przyrody i dziedzictwa kulturowego; 9. nieuregulowany stan własności obiektów zabytkowych oraz brak użytkowników obiektów; 10. brak zintegrowanego systemu informacji o obiektach zabytkowych przeznaczonych do zagospodarowania; 11. niezadawalająca promocja zabytków jako szansy rozwojowej województwa; 12. zbyt małe wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele turystyczne, kulturalne oraz ograniczony dostęp do zbiorów i obiektów prywatnych; 13. niewykorzystany potencjał zabytkowej Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej i kolejek wąskotorowych; 14. niedostateczna edukacja o wartościach dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców regionu oraz właścicieli, zarządców i użytkowników obiektów zabytkowych; 15. brak realizacji <i>Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009</i> w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> – promowania tradycyjnych wzorców lokalnej architektury, – opracowania modelu wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy,

<ul style="list-style-type: none"> 17. zachowana duża liczba zabytkowych parków i ogrodów oraz zabytkowych alei; 18. bogaty krajobraz kulturowy dolin rzecznych; 19. zachowane i kultywowane tradycje, zwyczaje i folklor, obrzędy ludowe; 20. wysoki poziom prezentacji folkloru, sztuki ludowej oraz rzemiosła artystycznego; 21. kreowanie tożsamości i wartości dziedzictwa poprzez organizację <i>Europejskich Dni Dziedzictwa</i>, konkursu <i>Stolice Kulturalne Mazowsza</i>; 22. przystąpienie do <i>Europejskiej Sieci Dziedzictwa Kulinarne</i>go; 23. edukacja z zakresu historii regionu w placówkach muzealnych podległych samorządowi województwa; 24. urzędy i instytucje kultury o randze państwowej i historycznym znaczeniu; wysokiej klasy placówki o charakterze muzealnym; 25. interaktywna mapa zabytków województwa w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej; 26. zaangażowanie samorządów w dotowanie prac przy obiektach zabytkowych; 27. wzrost nakładów finansowych samorządu województwa na renowację zabytków w latach 2006-2009; 	<ul style="list-style-type: none"> – wypracowania zasad wdrażania lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast historycznych; 16. niewystarczające dofinansowanie do projektów dotyczących remontów, restauracji, konserwacji zabytków, w tym dla prywatnych właścicieli; 17. niewystarczające mechanizmy wsparcia lokalnych instytucji mających w opiece zabytki, muzea, archiwalia itp. 18. brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla stref historycznych, w tym obiektów i obszarów zabytkowych; 19. brak lub niska wiedza o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów historycznych;
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> 1. rosnący prestiż międzynarodowy Mazowsza i Warszawy z uwagi na zasoby środowiska kulturowego i przyrodniczego, wydarzenia kulturowe, kongresy; 2. rozwój międzyregionalnych szlaków przyrodniczo-kulturowych np. „Europejskiego szlaku bursztynowego”, szlaków w oparciu o rejony osadnictwa „oładerskiego”, potencjał zabytkowej Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej; 3. zwiększenie liczby pomników historii; 4. rozwój współczesnej sztuki ludowej opartej na tradycji, podtrzymywanie obrzędowości ludowej i ochrona ginących zawodów; 5. korzystne tendencje i prognozy w zakresie rozwoju turystyki kulturowej; 6. wykorzystanie znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu promocji Mazowsza; 7. włączenie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy (rozwój przemysłu kulturowego); 	<ul style="list-style-type: none"> 1. niewłaściwe regulacje prawne umożliwiające niekontrolowaną urbanizację na obszarach cennych krajobrazowo (doliny rzek, skarpy) skutkujące zagrożeniem krajobrazu kulturowego; 2. presja inwestycyjna na obszarach historycznych założeń przestrzennych i na tereny o walorach przyrodniczo-kulturowych; 3. postępująca degradacja obiektów zabytkowych wskutek nadmiernej eksploatacji oraz niedostosowania sposobu użytkowania do charakteru zabytku; 4. dewastacje, kradzieże, podpalenia oraz klęski żywiołowe; 5. zagrożenia środowiska przyrodniczego (m.in. niestabilność skarpy wiślanej w Płocku, Czerwińsku i Warszawie); 6. niższa skuteczność ochrony obszarowej środowiska kulturowego w stosunku do przyrodniczego; 7. niedostateczne rozpoznanie wartości dziedzictwa kulturowego;

<ol style="list-style-type: none"> 8. stworzenie warunków na wykorzystywanie zasobu dziedzictwa materialnego dla funkcji kulturalnych i edukacyjnych; 9. liczne inicjatyw w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego – „miast ogrodów”; 10. wykorzystanie potencjału środowiska naukowego w dziedzinach mających wpływ na ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego; 11. rozszerzenie współpracy międzyregionalnej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, korzystanie z doświadczeń międzynarodowych; 12. poprawa finansów publicznych (państwowych i samorządowych), wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie; 13. finansowanie ochrony środowiska kulturowego z wykorzystaniem różnych źródeł (międzynarodowych, państwowych, samorządowych, prywatnych); 14. wykorzystanie nowoczesnych technologii w celu promowania dziedzictwa kulturowego i dorobku kultury regionalnej w kraju i za granicą; 15. stworzenie i promocja lokalnych wzorców architektonicznych nawiązujących do tradycji miejsca; 16. pozytywna rola kościoła i związków wyznaniowych w dziedzinie ochrony zabytków; 17. aktywny udział stowarzyszeń i instytucji kultury w kultywowaniu i zachowaniu dziedzictwa regionu; 18. wykorzystanie ruchu turystycznego związanego organizowaniem wydarzeń i imprez o zasięgu międzynarodowym dla promocji dziedzictwa regionu. 	<ol style="list-style-type: none"> 8. dalsze nierozstrzygnięte kwestie własnościowe, w tym reprivatyzacyjne, powodujące degradację historycznych budynków i zespołów; 9. postrzeganie dziedzictwa kulturowego jednowymiarowo poprzez jego gospodarcze wykorzystanie lub poprzez pryzmat jego wartości historycznych i zabytkowych; 10. brak odpowiednich przepisów pobudzających sponsorowanie kultury i ochrony zabytków; 11. brak spójnego systemu finansowania oraz brak funduszy kierunkowych na organizację zadań opieki nad zabytkami; 12. trudności z pozyskaniem funduszy unijnych na projekty dotyczące ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, konieczność prefinansowania projektów; 13. niewystarczające finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i zabezpieczających zabytków, w tym zabytków archeologicznych posiadających własną formę krajobrazową; 14. brak systemowych działań w kierunku inwestowania w zabytki; 15. traktowanie ochrony dziedzictwa kulturowego jako problemu rodzącego konflikty i ograniczającego swobodę dysponowania własnością prywatną i publiczną; 16. brak obowiązku sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów historycznego krajobrazu urbanistycznego i ruralistycznego; 17. zbyt mała akceptacja społeczna dla potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego; 18. niewystarczająca współpraca państwa i samorządu terytorialnego na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego dla rozwoju regionalnego; 19. całkowity brak rekompensaty ze strony Państwa za ograniczenie prawa własności wobec zabytków nie wpisanych do rejestru a włączonych do gminnej ewidencji; 20. niekorzystne zjawiska społeczne (bezrobocie, rozpad więzi społecznych, globalizacja).
---	--

8. Potencjalne źródła finansowania Programu

Finansowanie działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest realizowane z wykorzystaniem środków publicznych (np.: budżet państwa, budżety samorządów) oraz środków prywatnych (np.: osób fizycznych, fundacji, innych organizacji *non-profit*).

Wskazując główne źródła dofinansowania projektów w ramach *Programu* trzeba mieć na uwadze, że zarówno ich liczba, jak i dostępność jest zmienna. Zatem każdy projekt do realizacji w ramach *Programu*, należy rozpatrywać odrębnie pod kątem możliwości pozyskania środków finansowych na jego realizację.

Jednocześnie należy pamiętać, że poza wymienionymi głównymi źródłami finansowania jest szereg innych możliwości ubiegania się o środki na realizację zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami. Są to często nieznaczące środki a finansowanie zabytków odbywa się między innymi w powiązaniu ze wsparciem innych obszarów działania.

8.1. Analiza możliwości pozyskania środków finansowych

➤ FUNDUSZE EUROPEJSKIE

Ważnym źródłem finansowania wdrażania zadań ujętych w *Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w województwie mazowieckim* powinny być zewnętrzne środki wsparcia. Polska jako państwo członkowskie ma możliwość ubiegania się o fundusze europejskie (tj. fundusze strukturalne, fundusz rolny, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy) w celu zmniejszenia różnic w rozwoju gospodarczym i społecznym w stosunku do innych regionów Unii Europejskiej, a tym samym wyrównywania poziomu życia mieszkańców. W latach 2007-2013 środki finansowe zaangażowane w realizację Narodowej Strategii Spójności wyniosą ok. 85,6 mld euro. Zainteresowani uzyskaniem dotacji z Funduszy Europejskich w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia mogą się ubiegać o dofinansowanie z programów centralnych (krajowych), programów regionalnych (tzw. regionalnych programów operacyjnych) i programów współpracy terytorialnej.

W poniższej części zaprezentowano możliwości finansowania projektów kulturalnych w ramach funduszy strukturalnych, Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich, mechanizmów finansowych, oraz dotacji krajowych. Dofinansowanie mogą uzyskać projekty o różnej wielkości i różnym zasięgu oddziaływania, tj. od regionalnych po małe lokalne (dla gmin do 5 tys. mieszkańców).

Przytoczone poniżej priorytety i działania w ramach poszczególnych programów dotyczą tylko tematyki bezpośrednio związanej ze sferą dziedzictwa kulturowego.

- *Fundusze strukturalne*

a) *Programy centralne (krajowe)*

W ramach **Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013** o dofinansowanie mogą ubiegać się projekty o charakterze ponadregionalnym. Głównym celem programu jest rozwój infrastruktury technicznej przy jednoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej dla podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów.

Środki finansowe zaangażowane w realizację Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-13 wyniosą **37,6 mld euro** (w tym: środki unijne - **27,9 mld euro**, krajowe – **9,7 mld euro**, w tym: środki publiczne 7,4 mld euro i środki prywatne - 2,3 mld euro).

Wybór projektów do dofinansowania w ramach POIiŚ może przebiegać w trybie: indywidualnym, konkursowym i systemowym.

Według rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. uzyskanie dofinansowania dla tzw. „**dużych projektów**” wymusza dodatkowe potwierdzenie **decyzją Komisji Europejskiej**, co nie hamuje realizacji projektu oraz nie wyklucza rozliczenia wydatków z nim związanych.

Zgodnie z art. 39 w/w rozporządzenia „dużymi projektami” są te, których całkowity koszt przekracza kwotę:

- 25 mln euro dla projektów dotyczących środowiska naturalnego,
- 50 mln euro w stosunku do pozostałych projektów.

W ramach PO Infrastruktura i Środowisko projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego mogą uzyskać wsparcie w ramach **Priorytetu XI - Kultura i dziedzictwo kulturowe**. Celem priorytetu jest wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym i europejskim dla zwiększenia atrakcyjności Polski.

Cele szczegółowe Priorytetu XI mogą być osiągnięte dzięki realizacji projektów o charakterze ponadregionalnym z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, jak również budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym oraz szkolnictwa artystycznego. Dofinansowaniem objęte zostaną projekty z zakresu ochrony i zachowania zabytków nieruchomych o znaczeniu ponadregionalnym, przede wszystkim znajdujące się na liście UNESCO, jak również uznane za Pomniki Historii przez Prezydenta RP. Ponadto wsparcie uzyskają projekty z zakresu konserwacji i zabezpieczenia przed kradzieżą i zniszczeniem ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego, projekty z zakresu rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie zabytkowych zasobów bibliotecznych, archiwalnych i muzealnych, a także związane z tworzeniem wirtualnych instytucji kultury. W ramach priorytetu dofinansowanie uzyskają również projekty z zakresu rozwoju oraz poprawy stanu infrastruktury kultury i szkolnictwa wyższego. Możliwe będzie także sfinansowanie przygotowanej dokumentacji technicznej dotyczącej inwestycji zgodnej z celami priorytetu.

W ramach priorytetu realizowane są trzy działania, w tym jedno z dziedziny ochrony dziedzictwa:

- **Działanie 11.1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym .**

W ramach działania finansowane będą projekty z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, projekty z zakresu rozwoju zasobów cyfrowych, działania związane z tworzeniem wirtualnych instytucji kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej dotyczącej inwestycji zgodnej z celami działania.

Wsparcia jest udzielane w zakresie:

- rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, restauracji, zachowania, a także adaptacji na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem,
- zakupu i remontu trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach będących celem projektu (wyłącznie jako jeden z elementów projektu),
- konserwacji zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, archiwaliów i zbiorów filmowych,

- zabezpieczenia zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem,
- rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytkowych zasobów bibliotecznych, muzealnych, archiwalnych i zbiorów filmowych,
- tworzenia wirtualnych instytucji kultury (dot. wykorzystania w tym celu zbiorów zabytkowych),
- przygotowania kompleksowej dokumentacji niezbędnej do wnioskowania i realizacji przedsięwzięcia w ramach działania.

Minimalna wartość projektu wynosi **20 mln zł** (w tym dla partnerstw zawiązanych w celu realizacji projektu), z wyjątkiem projektów dotyczących: konserwacji zabytków, rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, zabezpieczenia zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem i tworzenia wirtualnych instytucji kultury, dla których minimalna wartość projektu wynosi **4 mln zł** (w tym realizowanych przez partnerstwa projektowe).

Jednocześnie minimalna wartość projektu w wysokości **4 mln zł** dotyczy wszystkich typów projektów realizowanych przez instytucje kultury państwowe i współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego, archiwa państwowe oraz dopuszczone w działaniu typy szkół i uczelni artystycznych.

Natomiast dla projektów dotyczących przygotowania dokumentacji technicznej – wszystkie projekty niezależnie od ich wartości.

Alokacja finansowa na działanie 11.1: **118,85 mln euro**, wkład Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) – **101,02 mln euro**.

Głównymi **Beneficjentami** w ramach Priorytetu XI Programu mogą być: państwowe, samorządowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, archiwa państwowe, szkoły i uczelnie artystyczne oraz partnerstwa zawiązane w ramach określonego w działaniu katalogu beneficjentów.

Maksymalna wysokość dofinansowania ze środków wspólnotowych w ramach priorytetu do **85 %** wydatków kwalifikowanych, ale poziom wsparcia inwestycji (w odniesieniu do jej całkowitego kosztu) może być mniejszy.

Następnym programem, który umożliwia finansowanie zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego jest **Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013**. Celem Programu jest wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności.

Środki finansowe zaangażowane w realizację Programu wyniosą ok. 9,7 mld euro, w tym 8,3 mld euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach Programu określono 9 priorytetów, które zostały podzielone na szczegółowe działania, w ramach których można ubiegać się o dofinansowanie.

PO IG przewiduje realizację dofinansowania projektów w trzech trybach: systemowym, indywidualnym oraz w trybie konkursowym.

Projekty kulturalne mogą być finansowane w ramach Priorytetu VI **Polska gospodarka na rynku międzynarodowym**, Działanie 6.4 **Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym**. Celem działania jest finansowanie inwestycji dla stworzenia konkurencyjnych i innowacyjnych produktów turystycznych o charakterze unikatowym i ponadregionalnym, przy zachowaniu chłonności terenów turystycznych i ich pojemności turystycznej. W ramach tego działania przewidziano dofinansowanie dla projektów, które będą miały wpływ na wzrost atrakcyjności Polski w świetle przygotowań do organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012.

W ramach działania dofinansowanie otrzymają projekty indywidualne umieszczone na Liście projektów indywidualnych dla Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013, o charakterze:

- kompleksowe ponadregionalne projekty turystyczne obejmujące inwestycje w spójną infrastrukturę unikatowych produktów turystycznych, w szczególności projekty realizowane w formule partnerstwa kilku podmiotów,
- projekty przewidujące wsparcie dla obiektów stanowiących wyjątkowe atrakcje turystyczne znajdujące się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO lub uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii.

Priorytetowe będą projekty liniowe i sieciowe. Projekty mogą także obejmować działania promujące produkt turystyczny związany ściśle z realizowanymi w ramach projektu inwestycjami. O dofinansowanie mogą ubiegać się także projekty z zakresu infrastruktury noclegowej i gastronomicznej.

Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego i instytucje im podległe, jednostki administracji rządowej i instytucje im podległe, instytucje otoczenia biznesu (w tym izby gospodarcze), fundacje i stowarzyszenia działające na rzecz sektora turystycznego, przedsiębiorcy.

Alokacja finansowa na działanie ogółem wyniesie **138 mln euro**, wkład ze środków unijnych – **117,3 mln euro**. Maksymalny udział środków Unii Europejskiej 85%. Minimalna wartość projektu 10 mln złotych.

b) Programy regionalne

Podmioty zainteresowane uzyskaniem dotacji w ramach funduszy strukturalnych oprócz dofinansowania z ww. programów mogą się ubiegać o środki z utworzonych Regionalnych Programów Operacyjnych oddzielnych dla każdego regionu. Programy te realizują **Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO)**.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego jest głównym instrumentem realizacji polityki rozwoju regionalnego na lata 2007-2013.

W każdym województwie jest tworzony Indykatorywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla Regionalnego Programu Operacyjnego. Projekty te mają wysoki priorytet dla rozwoju danego regionu.

Cel główny Programu **poprawa konkurencyjności regionu i zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej województwa**, realizowany jest przez cele szczegółowe.

W województwie mazowieckim projekty z zakresu ochrony dziedzictwa finansowane są w ramach:

- Priorytetu V **Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu, Działanie 5.2 Rewitalizacja miast,**
- Priorytetu VI **Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji, Działanie 6.1 Kultura oraz Działanie 6.2 Turystyka.**

Priorytet V **Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu, Działanie 5.2 Rewitalizacja miast ma na celu** odnowę zdegradowanych obszarów miast.

Zintegrowane projekty odnowy obszarów miejskich to:

- renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, m.in. zlokalizowanych w strefie ochrony konserwatorskiej, w tym prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu,

- adaptacja, przebudowa lub remonty infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych,
- adaptacja, przebudowa lub remonty budynków, obiektów, infrastruktury i urządzeń przemysłowych i powojennych wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu w celu nadania im nowych funkcji użytkowych: usługowych, turystycznych, rekreacyjnych, lub edukacyjnych,
- porządkowanie przestrzeni miejskiej: regeneracja, i zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym remonty lub przebudowa: placów, rynków, parkingów, placów zabaw dla dzieci, publicznych toalet miejskich, małej architektury (np. tarasy widokowe, fontanny, ławki), miejsc rekreacji, terenów zielonych oraz prace restauracyjne na terenie parków, tworzenie nowych terenów zieleni i parków.

Głównymi Beneficjentami w ramach Działania 5.2 mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- spółki z większościami udziałem jst,
- instytucje kultury,
- szkoły wyższe,
- organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- organy administracji rządowej,
- podmioty działające w oparciu o zapisy ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym.

W ramach schematu JESSICA - Fundusz Powierniczy, który został powołany na podstawie art. 44 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083 z dnia 11 lipca 2006.

Alokacja finansowa na działanie **221,4 mln euro**, w tym 14,5 mln euro na Inicjatywę Wspólnotową JESSICA, wkład ze środków unijnych dla działania wyniesie **76,2 mln euro**.

W ramach działania nie określono minimalnych i maksymalnych wartości projektów. Maksymalny udział poziomu dofinansowania to 85 % lub na poziomie wynikającym z właściwego programu pomocy publicznej. Minimalny wkład własny beneficjenta 3 % - dla jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych, gdy nie występuje pomoc publiczna, 50% w przypadku udzielania pomocy de minimis, 50% w przypadku udzielania pomocy na rewitalizację. Schematu JESSICA ustalenia te nie dotyczą.

W ramach **Priorytetu VI Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji** szczególnymi celami są promocja i zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu jak również poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności do kultury.

W ramach **Działania 6.1** można realizować projekty z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, z zakresu rozbudowy infrastruktury kulturalnej oraz poprawy usług kulturalnych.

Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, modernizacja, adaptacja historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym:
 - obiektów sakralnych,
 - zespołów fortyfikacyjnych,

- budowli i zespołów obronnych,
- parków zabytkowych,
- obiektów przemysłowych,
- konserwacja zabytków ruchomych udostępnianych publicznie,
- zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniem lub kradzieżą,
- digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego udostępnienia,
- tworzenie i rozwój szlaków dziedzictwa kulturowego,
- oznakowania obiektów atrakcyjnych kulturowo jako element projektu,
- usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych jako element projektu.

Projekty z zakresu rozwój infrastruktury kulturalnej:

- budowa, rozbudowa i modernizacja publicznej infrastruktury kulturalnej,
- rewitalizacja historycznych i zabytkowych budynków na cele kulturalne, w tym obiektów przemysłowych,
- usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.

Pozostałe wsparcie dla poprawy usług kulturalnych:

- systemy/centra/ośrodki informacji kulturalnej (w tym przygotowanie nieodpłatnych materiałów i publikacji służących informacji kultur projektu),
- tworzenie i rozwój systemów e-informacji kulturalnej,
- tworzenie i rozwój systemów oznakowania obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo,
- usługi dla zwiedzających,
- działalność promocyjna, kampanie promocyjne w kraju i za granicą, których celem jest promocja kultury, w tym udział w wystawach i imprezach kulturalnych,
- przygotowanie programów rozwoju lub promocji produktów kulturowych, w tym przede wszystkim wykonanie analiz,
- imprezy wystawiennicze oraz ekspozycje,
- organizacja wydarzeń kulturalnych mających wpływ na wzrost znaczenia kultury jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy,
- katalogowanie i poznawanie dziedzictwa.

Beneficjentami w ramach Działania 6.1 mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- instytucje kultury,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- podmioty działające w oparciu o zapisy Ustawy o partnerstwie publiczno – prywatnym.

Alokacja na działanie **97,7 mln euro**, wkład ze środków unijnych dla działania wyniesie **72,8 mln euro**.

Maksymalny udział poziomu dofinansowania to 85 % lub na poziomie wynikającym z właściwego rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego. Minimalny wkład własny

beneficjenta 3 % - dla jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych, gdy nie występuje pomoc publiczna.

Maksymalna wartość projektów do 20 mln zł z wyłączeniem projektów, dla których maksymalna wartość projektu wynosi 4 mln zł, tj. z zakresu:

- konserwacji zabytków ruchomych,
- rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie zasobów bibliotecznych, archiwalnych, filmowych oraz zasobów wirtualnych muzeów, galerii, fonotek, filmotek, cyfrowych bibliotek itp.,
- zabezpieczenia zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem.

Projekty realizowane przez instytucje kultury państwowe i współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego, archiwa państwowe – **maksymalna wartość projektu wynosi 4 mln zł.**

Na obszarach objętych PROW (obszary wiejskie i miasta do 5 tys. mieszkańców) została określona **minimalna wartość projektu powyżej 500 tys. zł** (małe projekty infrastrukturalne) dla beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- instytucje kultury, dla których organizatorem są jednostki samorządu terytorialnego, kościoły lub związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe o statusie organizacji pożytku publicznego.

Dopuszcza się możliwość realizacji projektów o wartości poniżej 500 tys. zł., tylko w przypadku, gdy beneficjent nie może już korzystać ze wsparcia z PROW na lata 2007-2013.

W ramach **Działania 6.2** można realizować projekt z zakresu promocji walorów przyrodniczych, ochrony i waloryzacji dziedzictwa przyrodniczego oraz wzmocnienia usług turystycznych.

Wsparcie dla projektów z zakresu **promocji walorów przyrodniczych** dotyczy:

- działalności promocyjnej (przygotowanie programów rozwoju oraz promocji markowych produktów turystycznych regionu w tym m.in. wykonanie analiz, ekspertyz, badań rynkowych i marketingowych, inwentaryzacja oraz ocena potencjału turystycznego, określenie produktów markowych, rynków promocji, narzędzi i technik promocyjnych),
- udziału w targach i imprezach promocyjnych, w tym udział w targach turystycznych, których celem jest promocja atrakcyjności turystycznej regionu.

Projekty z zakresu **ochrony i waloryzacji dziedzictwa przyrodniczego**, jak:

- budowa, przebudowa, rozbudowa, modernizacja i remont bazy noclegowej i gastronomicznej oraz obiektów przeznaczonych na turystykę biznesową,
- budowa, przebudowa, rozbudowa, modernizacja i remont obiektów i miejsc przeznaczonych na działalność sportową i rekreacyjną, w tym infrastruktury około turystycznej,
- tworzenie i rozwój parków tematycznych,
- realizacja nowych produktów turystycznych,
- usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych jako element projektu.

Pozostałe wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych:

- systemy/centra/ośrodki informacji turystycznej (w tym przygotowanie nieodpłatnych materiałów i publikacji służących informacji turystycznej jako element projektu),
- tworzenie i rozwój platform informatycznych i baz danych, jako elementów systemu informacji turystycznej (w tym, systemy e-informacji turystycznej),
- trasy i szlaki turystyczne oraz infrastruktura około turystyczna,
- tworzenie i rozwój systemów oznakowania obszarów i atrakcji turystycznych.

Typy beneficjentów w ramach Działania 6.2:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- Jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- Parki narodowe i krajobrazowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- Instytucje kultury,
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- Przedsiębiorcy sektora turystyki,
- Podmioty działające w oparciu o przepisy ustawy o partnerstwie publiczno – prywatnym.

Alokacja na działanie **171,6 mln euro**, wkład ze środków unijnych wyniesie **77,4 mln euro**. Maksymalny udział poziomu dofinansowania to 85% lub na poziomie wynikającym z właściwego programu pomocy publicznej. Minimalny wkład własny beneficjenta 3% - dla jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych, gdy nie występuje pomoc publiczna, 50% - w przypadku udzielania pomocy na inwestycje w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego, 50% - w przypadku udzielania regionalnej pomocy inwestycyjnej, 50% - w przypadku udzielania pomocy de minimis.

Na obszarach objętych PROW (obszary wiejskie i miasta do 5 tys. mieszkańców) została określona **minimalna wartość projektu powyżej 500 tys. zł** (małe projekty infrastrukturalne) dla beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego,
- instytucje kultury, dla których organizatorem są jednostki samorządu terytorialnego, kościoły lub związki wyznaniowych,
- organizacje pozarządowe o statusie organizacji pożytku publicznego.

Dopuszcza się możliwość realizacji projektów o wartości **poniżej 500 tys. zł.**, tylko w przypadku, gdy beneficjent nie może już korzystać ze wsparcia z PROW na lata 2007-2013.

Na obszarach nie objętych PROW nie została określona minimalna wartość projektu przy dofinansowaniu dla mikroprzedsiębiorstw (dot. każdej działalności w zakresie turystyki).

Natomiast dla mikroprzedsiębiorstw działających na obszarach objętych PROW w sektorze turystyki określono:

- w zakresie działalności wykraczającym poza zakres PKD wskazany w *Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Tworzenie i rozwój*

mikroprzedsiębiorstw” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 - bez minimalnej wielkości wsparcia

- w zakresie działalności wskazanej w ww. Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi – kwota dofinansowania wynosi powyżej 300 tys. zł.
Z wyłączeniem osób podlegających ubezpieczeniu w KRUS.

c) Programy współpracy terytorialnej

Europejska Współpraca Terytorialna (EWT) poprzez programy realizuje działania Polityki Spójności Unii Europejskiej, która w okresie 2007–2013 skupia działania na trzech nowych celach, powiązanych z priorytetami Strategii Lizbońskiej. Są to:

- Cel 1 – Konwergencja,
- Cel 2 – Regionalna konkurencyjność i zatrudnienie,
- Cel 3 – Europejska współpraca terytorialna.

W latach 2007-2013 w ramach Celu 3 realizowane będą poniższe typy Programów Współpracy Terytorialnej:

- programy współpracy transgranicznej,
- programy współpracy transnarodowej,
- programy współpracy międzyregionalnej.

Programy te zastąpią przedsięwzięcia realizowane w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III.

Polska uczestniczy w następujących programach Europejskiej Współpracy Terytorialnej:

1. Współpraca transgraniczna:

- trzy dwustronne programy na granicy polsko-niemieckiej (z udziałem Meklemburgii, Brandenburgii i Saksonii),
- Polska – Republika Czeska,
- Polska – Słowacja,
- Polska – Litwa,
- Polska – Szwecja – Dania (Południowy Bałtyk),

2. Współpraca transnarodowa:

- Obszar Europy Środkowo-Wschodniej,
- Region Morza Bałtyckiego,

3. Program współpracy międzyregionalnej obejmujący całe terytorium UE.

Wielkość środków na poszczególne komponenty wynosi:

- programy współpracy transgranicznej – **7,7 mln euro**,
- programy współpracy transnarodowej – **119, 2 mln euro**,
- program współpracy międzyregionalnej – **ponad 321 mln euro**.

Ponadto na współpracę transgraniczną z państwami nie należącymi do Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (EISP), Polska przeznaczy dodatkowo **173,3 mln euro**.

Programy te wspierają:

- przedsiębiorczość, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, turystyki, kultury oraz handlu transgranicznego,
- ochronę dóbr naturalnych i dóbr kultury, zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym,
- powiązania między obszarami miejskimi i wiejskimi,

- rozwój i wspólne wykorzystanie infrastruktury, w szczególności w takich dziedzinach jak ochrona zdrowia, kultura i edukacja.

W latach 2007-2013 w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej realizowany jest jeden **Program Współpracy Międzyregionalnej - INTERREG IVC**, który dotyczy kwestii związanych z dziedzictwem kulturowym i krajobrazem poprzez **Priorytet II: Środowisko naturalne i zapobieganie ryzyku**.

Budżet Programu wynosi **321 mln euro** (środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, EFRR), w tym **302 mln euro** na współfinansowanie projektów. Oprócz tego **2,7 mln euro** - narodowy wkład Norwegii, który jest dostępny dla partnerów pochodzących z tego kraju. Ponadto o dofinansowanie projektów realizowanych w ramach Programu z narodowego wkładu Szwajcarii mogą ubiegać się partnerzy ze Szwajcarii.

Wysokość dofinansowania z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego zależy od kraju, w jakim znajduje się siedziba danego partnera i wynosi odpowiednio:

- **85%** kosztów kwalifikowalnych projektu dla wnioskodawców pochodzący z: Bułgarii, Czech, Cypru, Estonii, Grecji, Węgier, Litwy, Łotwy, Malty, **Polski**, Portugalii, Rumunii, Słowacji i Słowenii (EFRR);
- **75%** kosztów kwalifikowalnych projektu dla wnioskodawców pochodzących z: Austrii, Belgii, Danii, Finlandii, Francji, Niemiec, Irlandii, Włoch, Luksemburga, Holandii, Hiszpanii, Szwecji i Wielkiej Brytanii (EFRR);
- **50%** kosztów kwalifikowalnych projektu dla wnioskodawców pochodzących z: Norwegii (narodowy wkład Norwegii).

Pozostała kwota jest finansowana przez samych partnerów z własnego budżetu lub źródeł publicznych na poziomie centralnym, regionalnym lub lokalnym.

INTERREG IVC wspiera dwa rodzaje inwestycji, które się uzupełniają oraz realizują cele programu. Pierwszy typ to **inicjatywy regionalne**, gdzie projekty zainicjowane przez podmioty na szczeblu regionalnym i lokalnym ukierunkowane są na wymianę doświadczeń w konkretnym obszarze polityki dla rozpoznania działań optymalnych oraz opracowania nowych narzędzi i metod wdrażania. Natomiast drugi typ interwencji to projekty związane z **kapitalizacją**, tj. wykorzystaniem efektów już zrealizowanych przedsięwzięć. Ten typ projektów obejmuje również tzw. **opcję szybkiej ścieżki**, która polega na udzieleniu wybranym projektom dodatkowego wsparcia eksperckiego przez Komisję Europejską.

Beneficjentami w ramach programu mogą być tylko instytucje publiczne i podmioty prawa publicznego, jak:

- władze regionalne i lokalne,
- instytucje publiczne i jednostki organizacyjne powołane w celu świadczenia usług publicznych w zakresie ochrony środowiska, ochrony dziedzictwa naturalnego i kulturowego, transportu publicznego,
- agencje rozwoju regionalnego,
- uczelnie wyższe,
- instytuty naukowo-badawcze,
- parki technologiczne,
- inkubatory przedsiębiorczości,
- centra innowacyjności,
- organizacje turystyczne,
- służby ratownicze,
- inne instytucje.

- **Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)/Inne fundusze europejskie**

Programem umożliwiającym finansowanie działań z zakresu dziedzictwa kulturowego jest także **Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013**. Podstawowym celem Programu jest realizacja koncepcji wielofunkcyjności rolnictwa i obszarów wiejskich.

Źródłem finansowania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). W latach 2007-2013 na finansowanie projektów uzyskano środki w kwocie ponad 17,2 mln euro, w tym z EFRROW 13,2 mln euro.

Dofinansowanie do projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego można uzyskać w ramach:

- Priorytetu 3 **Jakość życia na obszarach wiejskich i zróżnicowanie gospodarki wiejskiej**,
 - Działania 3.4. **Odnowa i rozwój wsi**,
- Priorytetu 4 **Leader**,
 - Działanie 4.1. **Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju**,
 - Działanie 4.2. **Wdrażanie projektów współpracy**.

W ramach Priorytetu 3 **Jakość życia na obszarach wiejskich i zróżnicowanie gospodarki wiejskiej**, Działanie 3.4 **Odnowa i rozwój wsi** (określany jako **Oś 3**) Programu wspierane są działania mające wpływ na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich w wyniku zaspokojenia potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi, a także promowanie obszarów wiejskich. Realizacja projektów w ramach działania umożliwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, poprawę stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz specyfiki obszarów wiejskich. Ponadto wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

Wsparcie w ramach osi z tytułu inwestycji w zakresie:

- budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów: pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe, służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,
- kształtowania obszaru przestrzeni publicznej,
- budowy remontu lub przebudowy infrastruktury związanej z rozwojem funkcji,
- turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych,
- budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci,
- zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne,
- kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

Minimalna wartość projektu wynosi **25 tys. zł**, przy czym maksymalna wysokość wsparcia na realizację projektów w jednej miejscowości wynosi **500 tys. zł** w okresie realizacji Programu. Poziom pomocy finansowej z EFRROW wynosi maksymalnie 75% kosztów kwalifikowalnych projektu.

Definicja **Beneficjenta**, osoba prawna: gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego, kościół lub inny związek wyznaniowy, organizacja pozarządowa mająca status organizacji pożytku publicznego (w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie).

Priorytet 4 **Leader** (określany jako **Oś 4**), Działanie 4.1 **Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju**, Działanie 4.2. **Wdrażanie projektów współpracy** mają na celu umożliwienie mieszkańcom obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju (LSR) realizację projektów w ramach tej strategii. Realizacja strategii powinna przyczynić się do poprawy jakości życia

na obszarach wiejskich m.in. poprzez wzrost aktywności lokalnych społeczności oraz stymulowanie powstawania nowych miejsc pracy. Z opisu PROW wynika, że Leader jest podejściem wielosektorowym, przekrojowym i partnerskim, realizowanym lokalnie na określonym obszarze, który w dłuższym okresie czasu umożliwi osiągnięcie celów osi 3.

Celem **Leader** jest aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich poprzez budowanie potencjału społecznego na wsi. Niezbędne jest włączenie się w te działania partnerów społecznych. Meritum Priorytetu 4 tkwi w oddolnych inicjatywach polegających na powołaniu specjalnego stowarzyszenia, **Lokalnej Grupy Działania** (LGD) opracowującej Lokalną Strategię Rozwoju (LSR) oraz wdrożeniu wynikających z niej innowacyjnych projektów łączących zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe, historyczne oraz wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Lokalna Grupa Działania otrzymuje 100% środków finansowych na swoją działalność biurowo – administracyjną i działalność szkoleniowo-doradczą. Osobne środki, również pokrywające 100% kosztów, można uzyskać na realizację tzw. projektów współpracy na zadania realizowane wspólnie z innymi LGD w kraju i zagranicą.

Definicja **beneficjenta** w ramach Działania 4.1 **Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju**:

- dla projektów kwalifikujących się do udzielenia pomocy w ramach działań osi 3 - Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej – tak jak określono dla działań osi 3.
- dla małych projektów - osoby fizyczne zameldowane na obszarze działania LGD lub posiadające siedzibę na obszarze działania LGD, jeśli prowadzą działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe, osoby prawne i jednostki organizacyjne związków wyznaniowych i kościołów, posiadające siedzibę na obszarze działania LGD lub działające na obszarze LGD.

W ramach Działania 4.1 można się ubiegać o dofinansowanie w wysokości do 80% kosztów kwalifikowanych projektu. W przypadku małych projektów wysokość pomocy na projekt nie może przekroczyć 70% kosztów kwalifikowanych i nie więcej niż 25 000 zł. Wysokość wsparcia dla danego beneficjenta nie może przekroczyć w okresie programowania kwoty 100 000 zł.

Definicja **Beneficjenta** w ramach Działania 4.2 **Wdrażanie projektów współpracy**: Lokalne Grupy Działania.

- Mechanizm Finansowy EOG oraz Norweski Mechanizm Finansowy

Podpisane w dniu 10 czerwca 2011 r., w Gdańsku przez Minister Rozwoju Regionalnego Elżbietę Bieńkowską i ambasadora Norwegii J. E. Enoka Nygaarda Memorandum of Understanding w sprawie nowej perspektywy Mechanizmu Finansowego EOG i Memorandum of Understanding ws. nowej edycji Norweskiego Mechanizmu Finansowego przyznało 12 nowym krajom członkowskim Unii Europejskiej (w tym Polsce) oraz Portugalii, Grecji i Hiszpani środki finansowe. Zawarcie umów międzynarodowych jest następstwem podpisanych 28 lipca 2010 roku porozumień pomiędzy Unią Europejską a państwami darczyńcami w sprawie uruchomienia nowej perspektywy finansowej Mechanizmów na lata 2009-2014. Kwota wsparcia wynosi 1,788 mld euro, w tym dla Polski **578,0 mln euro**.

Mechanizmy Finansowe mają na celu przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz

wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem.

Alokacja finansowa dla Polski wynosi **578 mln euro**. Wsparcie przyznawane będzie w okresie do 30 kwietnia 2014 r., a okres kwalifikowalności wydatków w ramach wyłonionych projektów upływie 30 kwietnia 2016 r.

Wnioskodawcami dofinansowania będą: podmioty prywatne, publiczne, komercyjne, niekomercyjne oraz organizacje pozarządowe ustanowione jako podmiot prawny w Polsce, a także organizacje międzyrządowe działające w Polsce.

Nowa perspektywa ma opierać się na tzw. „podejściu programowym” w oparciu o 19 programów, zorientowanych na osiągnięcie określonych celów, rezultatów i wyników. Programy te będą zarządzane przez Operatorów, a zatwierdzane przez Darczyńców. Ocena projektów, które zostały złożone przez beneficjentów ostatecznych będzie dokonywana na poziomie programu.

Minimalna wartość dofinansowania została określona na 170 tys. euro, dodatkowo w ramach niektórych programów dopuszcza się możliwość utworzenia Funduszu małych grantów o minimalnej wartości wsparcia od 5 tys. euro do 250 tys. euro.

Zakres dofinansowania w ramach nowej edycji będzie bardzo szeroki. W ramach **Mechanizmu finansowego europejskiego obszaru gospodarczego na konserwację i rewitalizację dziedzictwa kulturowego** przeznaczono 60 mln euro oraz 10 mln euro na działania „miękkie” dotyczące promowania różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W Obszarze programowym: **Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego i naturalnego** z budżetem **70 mln euro** wdrażane będą dwa programy:

- *Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego i naturalnego* – program inwestycyjny ze środkami w kwocie **60 mln euro**,
- *Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego* – program przeznaczony na wsparcie przedsięwzięć kulturalnych ze środkami w kwocie **10 mln euro**.

Operatorem tych programów będzie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Poza ww. wsparciem istnieje możliwość przeznaczenia środków na stypendia z zakresu kultury w ramach obszaru programowego Fundusz Stypendialny w wysokości 10% z 5 mln euro. Operatorem w tym przypadku będzie Fundacja Systemu Rozwoju Edukacji.

Partnerami programu Promocja różnorodności w kulturze i sztuce w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego (program partnerski z darczyńcami) z **krajów darczyńców** jest: Norweska Rada Sztuki (NKR) przy wsparciu Norweskiego Dyrektariatu ds. Dziedzictwa Kulturowego (RA).

W ramach obu programów **Projekty predefiniowane** możliwe do realizacji we współpracy z Norweskim Dyrektariatem ds. Dziedzictwa Kulturowego.

➤ PROGRAMY MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Projekty z zakresu kultury, ochrony i zachowania dziedzictwa narodowego obok zagranicznych źródeł finansowania mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków krajowych, będących w dyspozycji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Środki z dotacji **Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego** umożliwią realizację zadań z kultury, o które mogą występować uprawnieni wnioskodawcy (wyłącznie podmioty prawa polskiego), jak:

- jednostki samorządu terytorialnego;
- instytucje kultury państwowe, samorządowe oraz współprowadzone przez Ministra i jednostkę samorządu terytorialnego;
- publiczne i niepubliczne uczelnie i szkoły wyższe;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury;
- archiwa państwowe;
- organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury;
- osoby fizyczne.

W 2011 roku funkcjonują następujące programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- Wydarzenia artystyczne,
- Edukacja kulturalna
- Dziedzictwo kulturowe
- Infrastruktura kultury,
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Rozwój szkolnictwa artystycznego,
- Miłoś 2011 – Promesa,
- Polska Prezydencja 2011 – Promesa.

Natomiast w roku 2012 będą to programy: Wydarzenia artystyczne, Kolekcje, Promocja literatury i czytelnictwa, Edukacja kulturalna i diagnoza kultury, Dziedzictwo kulturowe, Rozwój infrastruktury kultury oraz Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dla realizacji *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami* kluczowe znaczenie posiada Program **Dziedzictwo kulturowe**, który ma na celu intensyfikację ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego wraz z poprawą stanu zachowania zabytków, wsparcie działalności muzeów oraz rozwój kolekcji muzealnych. Program dotyczy zabytków polskich, ale także z Polską związanych, które znajdują się poza granicami kraju.

W ramach programu wyróżnia się 5 priorytetów:

- **Priorytet 1. Ochrona zabytków** ma na celu ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. Uprawnionymi **wnioskodawcami** (wyłącznie podmioty prawa polskiego, posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego) są: osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego, inne jednostki organizacyjne (np. samorządowe jednostki kultury, kościoły lub związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe, itp.). Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- **Priorytet 2. Wspieranie działań muzealnych** mający na celu ochronę, zachowanie, prezentację oraz popularyzację materialnego dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi **wnioskodawcami** są: organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, państwowe i samorządowe instytucje kultury.
- **Priorytet 3. Kultura ludowa** ma na celu wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej, zachowanie, dokumentowanie i przekaz autentycznych wartości kultury

tradycyjnej z uwzględnieniem elementów podlegających lokalnym i społecznym zmianom. Promowanie różnorodnych form popularyzacji kultury ludowej. Uprawnionymi **wnioskodawcami** są: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego), organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury.

- **Priorytet 4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą.** Celem tego priorytetu jest dokumentowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego poza granicami kraju. Uprawnionymi **wnioskodawcami** są: państwowe i samorządowe instytucje kultury, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe.
- **Priorytet 5. Ochrona zabytków archeologicznych** ma za zadanie ochronę dziedzictwa archeologicznego w Polsce, zgodnie z zasadami konserwatorskimi opartymi na zasadzie zrównoważonego rozwoju, poprzez wspieranie następujących działań: ewidencja i dokumentowanie zabytków archeologicznych, badanie zabytków archeologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych, nieinwazyjnych metod badawczych oraz upowszechnianie wyników przeprowadzonych nieinwestorskich badań archeologicznych. Uprawnionymi **wnioskodawcami** są: instytucje kultury państwowe, samorządowe oraz współprowadzone przez Ministra i jednostkę samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, publiczne i niepubliczne uczelnie i szkoły wyższe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury.

Przewidywany budżet programu w 2011 roku wyniesie **49 mln zł**, w tym: priorytet 1. – 37 mln zł, priorytet 2. – 4 mln zł, priorytet 3. – 3 mln zł, priorytet 4. – 3 mln zł, priorytet 5. – 2 mln zł.

➤ ŚRODKI SAMORZĄDOWE

Zgodnie z Ustawą z 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa wynika, że samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim, w tym w zakresie kultury i ochrony jej dóbr. Wykonanie tych zadań wiąże się z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także ustawą o finansach publicznych. Na tej podstawie jest udzielane wsparcie dla projektów z zakresu ochrony dziedzictwa w postaci dotacji celowych.

Z budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego mogą zostać udzielone dotacje na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków będących na terenie Województwa Mazowieckiego. Zasady i tryb przyznawania tych dotacji określa **Uchwała Nr 54/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego** z dnia 18 kwietnia 2011 roku.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu.

Uprawnionymi do ubiegania się o dotacje są wszystkie podmioty, które są właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, bądź posiadają taki zabytek w trwałym zarządzie, posiadają tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego.

Dla uzyskania wsparcia niezbędne jest spełnienie przez zabytek odpowiednich **kryteriów**, i są to: **zabytek** znajduje się na stałe na terenie Województwa Mazowieckiego; jest dostępny publicznie; posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe dla mieszkańców Województwa Mazowieckiego; jest wpisany do rejestru zabytków.

Wysokość środków na dotacje w budżecie Województwa Mazowieckiego, ustalana jest corocznie, na 2011 rok wynosi **5,0 mln zł** (uchwała Nr 1047/49/11 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 31 maja 2011 r. w sprawie ogłoszenia naboru wniosków o udzielenie dotacji w 2011 r. na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Mazowieckiego).

Maksymalna kwota dotacji, o którą może ubiegać się Wnioskodawca wynosi: 200 tys. złotych na zadania przy zabytkach nieruchomości, 50 tys. złotych na zadania przy zabytkach ruchomych.

9. Podsumowanie, wnioski

- Z analizy uwarunkowań prawnych i aktualnych trendów w zakresie ochrony zabytków wynika, że:
 - cele polityki samorządu województwa w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego określone w dotychczas obowiązującym Programie są zgodnie z aktualnymi tendencjami ochrony zabytków i uwarunkowaniami prawnymi,
 - istnieje potrzeba umieszczenia w zapisach nowej edycji Programu ustaleń wspierających realizację „Strategii rozwoju turystyki dla województwa mazowieckiego na lata 2007-2013”, w podstawowych obszarach produktowych turystyki miejskiej i kulturowej (opartych na zasobach dziedzictwa).
- Środowisko kulturowe województwa mazowieckiego charakteryzuje się:
 - dużą liczbą obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (trzecie miejsce w kraju), liczne założenia dworskie, pałacowe, rezydencje królewskie, magnackie, osady drobnoszlacheckie,
 - występowaniem cennych zabytków o znaczeniu krajowym i międzynarodowym (pomnik historii i obszar na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO),
 - ogromnym potencjałem historyczno – emocjonalnym Warszawy,
 - cennymi założeniami przestrzennymi miast i miejscowości, wyjątkowymi założeniami fortyfikacyjnymi,
 - kultywowaniem lokalnych tradycji,
 - unikalnym krajobrazem kulturowym Doliny Wisły i jej dorzecza, w tym obszarze związanego z Doliną Pilicy,
 - tradycjami narodowo-wyzwoleńczymi i licznymi miejscami pamięci narodowej, nekropoliami narodowymi,
 - występowaniem miejsc związanych z pobytem sławnych osób.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że zmiany zachodzące w zasobach dziedzictwa kulturowego wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków nie są znaczące. Wskazują jednak na potrzebę intensyfikacji działań zapobiegających eliminacji z krajobrazu województwa zagrożonych grup zabytków, do których należy przede wszystkim zabudowa drewniana oraz obiekty gospodarcze i folwarczne.

- Analiza aktywności różnych podmiotów w realizacji zadań z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego regionu wskazuje na:
 - dużą aktywność samorządu województwa w ochronie dziedzictwa kulturowego decydującego o specyfice regionu (w tym ochrony i popularyzacji kulinarnego dziedzictwa Mazowsza) oraz promocji i wspieraniu kultywowania tradycji ludowych,
 - zainteresowanie różnych podmiotów (m.in. samorządów lokalnych, stowarzyszeń) realizacją zadań wykorzystujących lokalne i regionalne dziedzictwo dla integracji mieszkańców i stymulowania rozwoju lokalnego.
- Podsumowując realizację dotychczasowego Programu należy stwierdzić, że:
 - nie podjęto realizacji następujących działań: *Wypracowanie modelu wdrażania lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast historycznych* (Cel 2.

działanie 1) i *Promowanie tradycyjnych wzorców lokalnej architektury* (Cel 2. działanie 2) oraz *Opracowanie modelu wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy* (Cel 5. działanie 3),

- zrealizowano dużo zadań dotyczących zapobiegania degradacji zabytków oraz kultywowania tradycji ludowych i wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu,
- *Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013*, który został przyjęty w okresie obowiązywania dotychczasowego Programu jest jednym z głównych narzędzi jego realizacji. Dotyczy to przede wszystkim zadań z zakresu rewitalizacji miast oraz adaptacji obiektów zabytkowych na cele kulturalne i turystyczne. Dotychczasowe wykorzystanie środków finansowych dostępnych w ramach tego programu nie było zbyt duże i wynikało z przesunięć w harmonogramie naboru i oceny wniosków. Tak więc realizacja zadań finansowanych w ramach RPO WM przypadać będzie na następne lata.

SPIS MAP

Mapa 1. Wartości kulturowe województwa mazowieckiego	16
Mapa 2. Miasta historyczne.....	19
Mapa 3. Wojewódzki Rejestr Zabytków – Analiza zmian w okresie 01.01.2006 – 30.12.2010.....	25
Mapa 4. Założenia przestrzenne – stan na 30.12.2010 r.....	27
Mapa 5. Pałace, dwory, zieleń – stan na 30.12.2010 r.	29
Mapa 6. Domy mieszkalne – stan na 30.12.2010 r.	31
Mapa 7. Obiekty sakralne – stan na 30.12.2010 r.	33
Mapa 8. Zamki, obiekty budownictwa obronnego – stan na 30.12.2010 r.....	35
Mapa 9. Budownictwo przemysłowe – stan na 30.12.2010 r.....	36
Mapa 10. Budynki gospodarcze, zabudowa folwarczna – stan na 30.12.2010 r.....	38
Mapa 11. Cmentarze – stan na 30.12.2010 r.	40
Mapa 12. Wybrane dyscypliny twórczości ludowej.....	50
Mapa 13. Stolice Kulturalne Mazowsza.....	57
Mapa 14. Obchody Europejskich Dni Dziedzictwa w województwie mazowieckim w latach 2006-2009 r.....	60
Mapa 15. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 – ochrona zabytków.....	65
Mapa 16. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 - promocja regionu	67
Mapa 17. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 – dziedzictwo niematerialne	69
Mapa 18. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 - historia regionu	71
Mapa 19. Dotacje na realizację zadań z zakresu dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 - wielcy twórcy.....	73
Mapa 20. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Turystyczne Pasma Przyrodniczo - Kulturowe	75

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Zmiany liczby zabytków nieruchomych w Wojewódzkich Rejestrach Zabytków	15
Wykres 2. Liczba zabytków nieruchomych wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków w 2010 r. wg rodzajów	20
Wykres 3. Liczba obiektów wpisanych do rejestru – stan na 30.12.2010 r.	21
Wykres 4. Województwo mazowieckie - Liczba zabytków nieruchomych wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków w latach 2006-2010.....	22

Wykres 5. Struktura zadań dofinansowanych z budżetu Samorządu Województwa w latach 2006-2009 (wg liczby projektów)	62
Wykres 6. Podział środków finansowych z budżetu województwa mazowieckiego na realizację zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego w latach 2006-2009 (w PLN).....	62
Wykres 7. Udział dofinansowania zadań z zakresu ochrony zabytków w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009	63
Wykres 8. Udział dofinansowania zadań z zakresu promocji regionu w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009	66
Wykres 9. Udział dofinansowania zadań z zakresu dziedzictwa niematerialnego w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009	68
Wykres 10. Udział dofinansowania zadań z zakresu historii regionu w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009	70
Wykres 11. Udział dofinansowania zadań z zakresu promocji wielkich twórców regionu w ogólnej kwocie dotacji w latach 2006-2009	72

SPIS TABEL

Tabela 1. Województwo mazowieckie - Zabytki nieruchome wpisane do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków wg rodzajów 2005-2010 r.	23
---	----

SPIS SCHEMATÓW

Schemat 1.	6
-----------------	---

SPIS WYKAZÓW

Wykaz 1. Wykaz decyzji z zakresu prowadzenia rejestru zabytków nieruchomych w latach 2007-2010.....	111
Wykaz 2. Wykaz obiektów nieruchomych skreślonych z rejestru zabytków w latach 2006-2010.....	120
Wykaz 3. Zadania służące realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009 zrealizowane w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.....	123
Wykaz 4. Wykaz zadań służących realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009 finansowanych w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (Spo) "Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich" SPO-ROL /Priorytet: Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, Działanie 2.3. Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego/.....	125
Wykaz 5. Zadania z zakresu ochrony zabytków nieruchomych, służące realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009, którym przyznano dofinansowanie z budżetu państwa w ramach programów operacyjnych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.....	126

Wykaz 6. Zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego przewidziane do realizacji w ramach Konkursu zamkniętego z preselekcją RPOWM/5.2/1/2009.....	132
Wykaz 7. Wykaz zadań służących realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009 finansowanych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 /dla działania „Odnowa i rozwój wsi”/	144

**Wykaz decyzji z zakresu prowadzenia rejestru zabytków nieruchomości w latach 2007-2010
(decyzje podlegające wykonaniu)**

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Data wpisu	Nr rejestru
Brańszczyk (gm. loco)	kościół par. Wniebowzięcia NMP	>	2007-03-20	737
Brodowe Łąki (Baranowo)	dzwonnica, 1884	>	2010-09-20	985
Brwinów (gm. loco)	willa wraz z budynkiem gospodarczym, 1925-29	Batorego 17	2009-02-04	842
Brwinów (gm. loco)	willa wraz z budynkiem gospodarczym, 1925-29	Batorego 15	2009-02-17	847
Chlewiska (gm. loco)	budynek stajni, 1886	>	2010-06-08	915
Ciechanów (gm. loco)	budynek dyrekcji cukrowni wraz z otaczającym parkiem	Fabryczna	2007-07-23	777
Czernice Borowe (gm. Loco)	dzwonnica, 1932	>	2010-09-22	984
Czerwińsk nad Wisłą (gm. loco)	układ urbanistyczny	>	2009-01-16	841
Dąbrowa (gm. Strzegowo)	zespół sakralny: kościół p.w. św. Stanisława (ok. 1800), dzwonnica, ogrodzenie wraz z terenem cmentarza przykościelnego	>	2010-03-11	914
Dąbrówka (gm. Lelis)	dzwonnica, 1893	>	2010-09-22	986
Długa Kościelna (gm. Halinów)	mogiła zbiorowa powstańców styczniowych	>	2007-07-06	748
Długosiodło (gm. loco)	kostnica	>	2007-03-14	734
Gończyce (gm. Sobolew)	dwór	>	2009-02-11	846
Grodzisk Maz. (gm. loco)	dworzec kolejowy, 1920-25, R. Miller	1-go Maja 4	2008-06-23	787
Grodzisk Maz. (gm. loco)	budynek biurowo-mieszkalny, ok. 1897, 1900-1912	1-go Maja 22	2008-04-21	795
Grodzisk Maz. (gm. loco)	dwór wraz z parkiem, 1878	Okulickiego 11	2009-12-03	887
Grodzisk Maz. (gm. loco)	willa Niespodzianka, XIX/XX w.	Kościuszki 12	2010-06-01	974
Gzy (gm. loco)	zespół sakralny: kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP wraz z dzwonnica, cmentarzem przykościelnym, ogrodzeniem	>	2010-04-01	913
Jaktorów (gm. loco)	cmentarz rzym.-kat., 1932 (w pierwotnych granicach - stara część)	Żyrardowska	2010-04-09	919
Jedlnia (gm. Pionki)	plebania	>	2007-12-05	773
Kamion (gm. Radziejowice)	otoczenie założenia pałacowo - parkowego	>	2009-07-27	869
Kamionna (gm. Łochów)	dwie oficyny dworskie	>	2008-02-01	829
Kąty (gm. Sochaczew)	otoczenie dworu	>	2008-11-06	826
Kobyłka (gm. Loco)	willa	Rumuńska 2	2007-10-12	766

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Data wpisu	Nr rejestru
Kołodziej (osada leśna Nowiny)	dwór wraz z aleją dojazdową	>	2008-04-07	794
Komorowo (gm. Ostrów Mazowiecka)	Aleja Baonu Szkoły Podchorążych Piechoty wraz z budynkiem mauzoleum		2007-11-07	763
Komorów (gm. Michałowice)	układ urbanistyczny osiedla Strzecha Polska	>	2010-04-28	975
Konstancin - Jeziorna (gm. loco)	pensjonat HUGONÓWKA, 1902	Mostowa 15	2008-02-21	781
Konstancin - Jeziorna (gm. loco)	willa MALUTKA, 1922-24, R. Gutt, J. Czajkowski	Wierzejewskiego 12	2008-09-09	814
Konstancin - Jeziorna (gm. loco)	willa UKRAINKA, 1914, M i T. Tołowińscy, wraz z ogrodzeniem	Batorego 16	2008-09-09	818
Konstancin - Jeziorna (gm. loco)	willa POD WIEŻĄ wraz z ogrodzeniem od strony ulicy	Żeromskiego 7	2009-02-01	843
Konstancin - Jeziorna (gm. loco)	willa SZAROTKA (STOKROTKA) wraz z figurą MB, ok. 1914	Matejki 18	2009-03-26	845
Konstancin - Jeziorna (gm. loco)	willa BIAŁA, 1903, J. P. Dziekoński	Mickiewicza 7	2009-12-17	848
Konstancin - Jeziorna (gm. loco)	willa ESTE wraz ze starodrzewem, 1905, M. Tołowiński	Batorego 19	2009-03-26	850
Konstancin - Jeziorna (gm. loco)	willa ZBYSZEK, 1911	Żeromskiego 6	2009-11-25	889
Konstancin - Jeziorna (gm. loco)	willa JAGIELLONKA	Skargi 10	2010-12-24	1035
Korytnica (gm. loco)	cmentarz rzym.-kat. (teren, ogrodzenie, nagrobki przed 1939, drzewostan)	>	2008-02-20	785
Korytów (gm. Radziejowice)	młyn wodny	Krótką	2009-08-12	866
Kosów Lacki (gm. loco)	kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP, 1907, J. P. Dziekoński	>	2008-04-07	793
Kotuń (gm. loco)	dworzec kolejowy z budynkiem gospodarczym	>	2009-09-11	867
Kowalewko (Strzegowo)	dom nr 54, 1910	>	2010-04-01	912
Koźuchówek (gm. Bielany)	dzwonnica przy kościele par. św. Wawrzyńca	>	2010-11-25	996
Krzyczki Szumne (gm. Nasielsk)	szkoła, 1927	>	2009-03-30	853
Krzyczki Szumne (gm. Nasielsk)	wiatrak koźlak, 2 ćw. XIX w.	>	2009-03-30	853
Krzykosy (gm. Bulkowo)	pałac, 1926, K. Rutkowski	>	2008-10-27	822
Kuczbork (gm. loco)	kaplica cmentarna p.w. Św. Stanisława, k. XVIII w.	>	2008-01-08	786
Kupietyn (gm. Sabnie)	park dworski, 2 poł. XIX w.	>	2008-05-15	798
Lipno (gm. Platerów)	kapliczka, 1933	>	2008-04-21	796
Łochów (gm. Loco)	dworzec kolejowy	>	2009-12-07	886
Łuszczewek Nowy	dwór wraz z parkiem krajobrazowym, poł. XIX w.	Łuszczewek 18	2010-03-10	906
Łuzki (gm. Łosice)	kościół par. p.w. Macierzyństwa NMP	>	2007-05-22	744
Łysów (gm. Przesmyki)	kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej wraz z ogrodzeniem i terenem otoczenia	>	2009-12-07	892

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Data wpisu	Nr rejestru
Miedzna (gm. loco)	budynek urzędu gminy	>	2009-12-07	894
Miedzna (gm. loco)	budynek urzędu gminy	Listopada 11-go 4	2010-12-07	894
Milanówek (gm. loco)	willa LIDIA	Piasta 10B	2007-08-20	757
Milanówek (gm. loco)	willa BOJANÓWKA, 1910	Królowej Jadwigi 2	2009-12-04	888
Mińsk Maz. (gm. loco)	kościół starokatolicki Mariawitów	Traugutta 17	2007-03-20	738
Mińsk Maz. (gm. loco)	budynek KEN	Warszawska 104	2007-12-03	776
Mińsk Maz. (gm. loco)	kamienica, l. 20-te XX w.	Warszawska 161	2008-01-07	779
Mława (gm. loco)	zespół budowlany Urzędu Finansowego	Reymonta 1	2007-10-15	760
Mława (gm. loco)	dawna przychodnia kolejowa, l. dwudzieste XX w.	Rynkowa 3	2010-03-02	905
Mława (gm. loco)	dom	Stary Rynek 16	2010-11-23	995
Mława (gm. loco)	dom, przełom 3/4 ćw. XIX w.	Dworcowa 6	2010-11-26	998
Mystkowo (gm. Baboszewo)	dwór, 1921	Mystkowo 22	2010-04-08	904
Nasielsk (gm. loco)	dom, ok.1930	Szkolna 1A	2008-12-15	827
Nasielsk (gm. loco)	szkoła, 1926	Staszica 1	2009-07-13	827
Nasielsk (gm. loco)	kamienica, 1905-10	Józefa Piłsudskiego 6	2010-11-23	994
Omięciny (gm. Joniec)	park dworski, 1 poł. XIX w.	>	2009-10-06	877
Opinogóra Górna (gm. loco)	cmentarz parafialny (teren, nagrobki przed 1945, drzewostan i układ alejek)	>	2008-06-11	804
Osiek Aleksandrowo (gm. Ciechanów)	dwór wraz z parkiem, XX/XX w.	>	2008-08-03	803
Ostromęczyn (gm. Platerów)	wiatrak koźlak, 2 poł. XIX w.	>	2010-10-15	990
Otrębusy (gm. Brwinów)	willa WIERZBÓWEK, l. 20-te XX w.	Natalińska 8	2010-08-27	1010
Palmiry (gm. Czosnów)	cmentarz ofiar terroru hitlerowskiego	>	2009-10-27	879
Parysów (gm. loco)	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	>	2008-04-07	791
Parysów (gm. loco)	stara część cmentarza par. wraz z usytuowaną w niej kaplicą	>	2008-05-15	799
Pianowo Daczki (gm. Nasielsk)	otoczenie parku podworskiego	>	2010-05-15	921
Piaseczno -Zalesie Dolne (gm. loco)	willa Zawadzkich	Królowej Jadwigi 11	2009-11-06	881
Piaseczno -Zalesie Dolne (gm. loco)	willa SIEDZIBA, l. 20-te XX w. wraz z terenem posesji	Anny Jagiellonki 10	2010-03-02	907
Piastów (gm. Loco)	zespół budowlany Białego Pałacu złożony z trzech oficyn, pierwsza dekada XX w.	Godebskiego 1	2008-05-12	801
Pieńpole (gm. Stupsk)	cmentarz wojenny	>	2007-05-24	745

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Data wpisu	Nr rejestru
Płock (gm. loco)	dom murowany	Tumska 14	2009-12-03	890
Podkowa Leśna (gm. loco)	willa AIDA wraz z terenem posesji, k. XIX w.	Iwaskiewicza 7	2010-07-01	979
Pomiechówek (gm. loco)	fort III, 1883-1888	>	2009-05-11	861
Pruszków (gm. loco)	zespół budowlany dworca kolejowego, 1924 (dworzec, wieża ciśnień, budynek gospodarczy)	Sienkiewicza 2	2008-01-07	778
Przasnysz (gm. loco)	układ urbanistyczny miasta	>	2007-12-13	771
Przasnysz (gm. loco)	zespół budowlany Szkół Licealnych	Stanisława Kostki 15	2010-12-10	999
Przesmyki (gm. loco)	kaplica cmentarna	>	2007-05-30	747
Radom (gm. loco)	miejsca upamiętniające zamordowanych przez hitlerowców pracowników Fabryki Broni w Radomiu wraz z pomnikami (1958, 1981)		2008-06-11	805
Radom (gm. loco)	budynek mieszkalny, k. XIX w.	25 Czerwca 18	2008-08-27	838
Radom (gm. loco)	budynek mieszkalny, k. XIX w.	Sienkiewicza 12	2008-08-27	885
Rostkowo (gm. Czernice Borowe)	kościół parafialny p.w. Stanisława Kostki	>	2007-05-25	746
Rozniszew (gm. Magnuszew)	zespół kościelny p.w. Narodzenia NMP wraz z terenem cmentarza przykościelnego	>	2010-01-29	897
Rzuców (gm. Borkowice)	leśniczówka GUCIN, 1905	>	2008-12-03	828
Samogoszcz (gm. Maciejowice)	budynek starej plebanii przy kościele par. św. Jadwigi	>	2007-07-17	754
Sarnaki (gm. loco)	stary cmentarz, ok. 1820	>	2009-05-19	863
Seroczyn (gm. Sterdyń)	zespół budowlany kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	>	2009-11-10	882
Sieciechów (gm. loco)	dzwonnica wraz z cmentarzem przy kościółce par. p.w. Św. Wawrzyńca	>	2010-11-12	992
Siedlce (gm. loco)	budynek komendy garnizonu	Piłsudskiego 49	2007-05-31	743
Siedlce (gm. loco)	budynek starego szpitala	Starowiejska 15	2010-11-25	997
Sierpc (gm. loco)	dom kultury, 1938-1942	Piastowska 39	2009-05-13	870
Sierpc (gm. loco)	budynek d. koszar	Płocka 38A	2010-09-03	988
Skórzec (gm. loco)	kapliczka kubaturowa św. Jana Nepomucena	>	2009-12-15	895
Skórzec (gm. loco)	kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena	>	2010-12-15	895
Słończewo (gm. Gzy)	zespół dworsko - parkowy	>	2007-12-13	782
Sochocin (gm. loco)	zespół budowlany kościoła par.	>	2007-10-03	759
Sokołów Podlaski (gm. loco)	cmentarz parafialny (teren, kaplica i nagrobki przed 1945, ogrodzenie, drzewostan)	>	2008-05-15	797

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Data wpisu	Nr rejestru
Solec nad Wisłą (gm. loco)	dzwonnica oraz cmentarz przykościelny w granicach muru	>	2010-10-12	989
Somianka (gm. loco)	otoczenie dworu	>	2008-09-30	823
Sońsk (Sońsk)	kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego wraz z ogrodzeniem i terenem cmentarza przykościelnego, 1905, A. Wóycicki	Ciechanowska 18	2008-07-24	810
Sosna Kozółki (gm. Suchożebry)	cmentarz wojenny jeniecki	>	2007-07-17	750
Suchożebry (gm. loco)	cmentarz wojenny jeniecki	>	2007-07-17	752
Sulejówek (gm. loco)	willa, 1910	Dworcowa 147	2009-10-21	878
Sulejówek (gm. loco)	willa	Kraszewskiego 28	2010-12-30	991
Szkopy (gm. Repki)	zespół dworsko parkowy (dwór oraz pozostałości parku), 2 poł. XIX w.	>	2008-01-29	783
Szyski (gm. Gzy)	kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego, 1887-1899, F. Nowicki	>	2008-01-30	815
Ugoszcz (gm. Miedzna)	kościół św. Antoniego Padewskiego	>	2008-12-12	830
Warszawa	zespół budowlany zajezdni tramwajowej	Kawęczyńska 16	2007-02-02	732
Warszawa	zespół klasztorny	Rynek Nowego Miasta 2	2007-03-06	733
Warszawa	pałac PKIN	Defilad pl. 1	2007-02-02	735
Warszawa	kamienica	Aleje Jerozolimskie 61	2007-03-23	736
Warszawa	fragmenty reliktyw zabudowy zachodniej pierzei placu (XVI-XIX w.)	Piłsudskiego pl.	2007-05-18	741
Warszawa	kamienica	Chmielna 18	2007-07-09	749
Warszawa	kamienica	Kłopotowskiego 38	2007-07-23	755
Warszawa	willa	Bieżanowska 5	2007-07-26	756
Warszawa	zespół stacji kolejowej Szcześliwice	Potrzebna 54	2007-01-29	758
Warszawa	kamienica	Jasna 10	2007-10-03	761
Warszawa	gmach Wojskowego Instytutu Geograficznego	Aleje Jerozolimskie 97	2007-11-08	764
Warszawa	zespół budowlany fundacji Wawelbergów	Górczewska 15, 15A, Wawelberga 3	2007-10-03	765
Warszawa	kamienica	Szpitalna 5	2007-12-13	770
Warszawa	kamienica	Chmielna 122	2007-11-06	772
Warszawa	zakład SS. Nazaretanek wraz z murem okalającym posesję	Czerniakowska 137	2007-12-13	774
Warszawa	zespół budowlany dwóch kamienic	Niepodległości al. 157, Asfaltowa 8	2007-09-24	775
Warszawa	kamienica, ok. 1900, J. Ankiewicza	Jasna 17	2008-02-25	784
Warszawa	zespół budowlany Stacji Filtrów wraz z terenem złożenia i zielenią (18 obiektów: trzy zbiorniki wody czystej, dwa budynki techniczne, cztery hale filtrów powolnych, stajnie, dwa zbiorniki wody surowej, zakład filtrów pospiesznych, cztery komory, ogrodzenie)	Koszykowa 81	2008-06-23	788

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Data wpisu	Nr rejestru
Warszawa	zespół budowlany Instytutu Weterynarii wraz z terenem założenia, 1898-1900 (5 budynków: główny, pawilon zachodni i wschodni, oficyna zachodnia i wschodnia)	Grochowska 272	2008-01-22	789
Warszawa	Dom Dziecka im. Maryny Falskiej wraz z terenem posesji, 1927-30, Z. Tarasin	Zjednoczenia al.	2008-03-28	792
Warszawa	fort Bema, 1886-1890, wraz z pozostałościami wału piechoty	Powązkowska	2008-05-19	800
Warszawa	kamienica, 1952, A i S. Szurmakowie	Freta 27	2008-07-09	807
Warszawa	kamienica wraz z terenem posesji, 1937, L. Paradistal	Konopczyńskiego 5/7	2008-07-04	808
Warszawa	zespół budowlany dwóch kamienic wraz z oficyną i terenem posesji, 1877, J. Huss	Mokotowska 58, Aleje Ujazdowskie 45	2008-07-25	809
Warszawa	Dom Małych Dzieci im. Ks. Baudouina, 1897-1901, J. P. Dziekoński	Nowogrodzka 75	2008-07-25	811
Warszawa	kopiec Mordechaja Anielewicza wraz z otoczeniem, 1946	Miła	2008-09-10	813
Warszawa	garaż Zakładu Oczyszczania Miasta, 1934, T. Emmel	Madalińskiego 10/16	2008-03-28	817
Warszawa	kamienica, 1893-1894 wraz z terenem posesji	Marszałkowska 41	2008-09-10	819
Warszawa	kamienica, 19896-98 wraz z terenem posesji	Marszałkowska 43	2008-09-10	820
Warszawa	zespół budowlany d. Domu Sierot (b. główny, stróżówka, b. gospodarczy), 189901901, W. Marconi, E. Cichocki	Rakowiecka 21	2008-09-10	821
Warszawa	zespół budowlany Miejskich Zakładów Sanitarnych, 1906-1912, J. Dzierżanowski (wozownia, budynek główny – administracyjny, b. gospodarczy) wraz z murem ogrodzeniowym od płn. i zach. oraz fragmentem pozostałości d. spalarni	Spokojna 15	2009-01-06	831
Warszawa	kamienica (dzieło odbudowy, 1959-61)	Rycerska 10	2009-05-27	833
Warszawa	ogrodzenie Cmentarza Powązkowskiego	Powązkowska	2009-03-02	835
Warszawa	Gmach Sądów Grodzkich (ob. Gmach Sądu Okręgowego), 1935-39, B. Pniewski	Solidarności al. 127	2009-01-26	836
Warszawa	zespół budowlany trzech kamienic wraz z terenem posesji, 1912-14,	Tamka 45, 45A, 45 B	2009-02-08	837
Warszawa	układ urbanistyczny i zespół budowlany Szpitala Dzieciątka Jezus (21 budynków), obszar w granicach ulic Nowogrodzkiej - Chałubińskiego-Oczki -Koszykowej	Lindleya - Nowogrodzka	2009-03-17	840
Warszawa	kamienica wraz z oficynami, 1910-1920, proj. K. Jankowskiego,	Wspólna 35	2009-03-26	844
Warszawa	elewacje frontowe budynków Fabryki Łopieńskich	Hoża 55	2007-04-27	849
Warszawa	otoczenie elewacji frontowych budynków warsztatowych z zespołu zabudowań Fabryki Brązów i Sreber Braci Łopieńskich	Hoża 55	2008-09-10	849
Warszawa	budynek mieszkalny, l. 30- te XX w. J. Koszycz - Witkiewicz	Malczewskiego 20	2009-03-26	851
Warszawa	kamienica, 1883-1884, P. Wóycicki	Mokotowska 73	2009-01-27	852
Warszawa	układ urbanistyczny i zespół budowlany ulicy Chmielnej na odcinku Nowy Świat - Pasaż Wiecha - Wiecheckiego	Chmielna	2009-06-12	854

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Data wpisu	Nr rejestru
Warszawa	budynek mieszkalny wraz z dwiema oficynami	Modlińska 257	2009-05-13	855
Warszawa	cmentarz żydowski (w granicach ulic Rzeszowskiej - Rogowskiej - Horodelskiej - Św. Wincentego) wraz z otoczeniem tj., odcinek ulicy Rzeszowskiej	Św. Wincentego	2009-05-05	856
Warszawa	willa G. Narutowicza, wraz z otoczeniem	Parkowa 23	2009-05-18	858
Warszawa	willa Gabriela Narutowicza wraz z ogrodem, 1920, proj. M. Kontkiewicz	Parkowa 23	2008-05-18	858
Warszawa	willa CZERWONA, 1925-28	Sułkowska 3	2009-06-20	859
Warszawa	kamienica, ok. 1869	Kijowska 5	2009-07-01	860
Warszawa	układ urbanistyczny ulicy Brzeskiej na odcinku Żąbkowska - Kijowska	Brzeska	2009-05-25	864
Warszawa	układ urbanistyczny ulicy Targowej na odcinku Pl. Wileński - wiadukt kolejowy	Targowa	2009-05-25	865
Warszawa	willa oraz budynek laboratorium	Grzybowska 58	2009-03-03	868
Warszawa	kamienica, 1931, W. Weker	Słoneczna 50	2009-07-01	871
Warszawa	układ urbanistyczny i zespół budowlany Kolonii Mieszkaniowej Mariensztat, 1948-49	>	2009-08-12	872
Warszawa	willa (bliźniacza/dwusegmentowa)	Langiewicza 19/21	2009-06-04	873
Warszawa	piwnice willi (10 pomieszczeń), areszt NKWD	Świerszcza 2	2009-06-19	874
Warszawa	kamienica wraz z terenem posesji oraz trzema oficynami w tym jedna fabryczna	Stalowa 34	2009-08-03	875
Warszawa	kamienica, 1893	Bema 81	2009-10-09	876
Warszawa	Społeczny Dom Kultury wraz z teatrem KOMEDIA	Słowackiego 19A	2010-01-19	893
Warszawa	budynek mieszkalny (z tzw. Kolonii Hieronimówki), ok. 1900	Fletniowa 2	2010-01-22	898
Warszawa	zespół budowlany (kwartał)	Aleje Jerozolimskie-Nowogrodzka-Pankiewicza-Emilii Plater	2010-02-16	899
Warszawa	zespół budowlany (kwartał)	Aleje Jerozolimskie-Nowogrodzka-Pankiewicza-Poznańska	2010-02-16	900
Warszawa	kamienica, 1912, A. Gurney	Aleje Jerozolimskie 57	2010-02-22	901
Warszawa	kamienica, 1902, L. Wolski	Mokotowska 8	2010-02-19	902
Warszawa	kordegarda, ok. 1915	11-go Listopada 68	2010-03-05	903
Warszawa	willa, ok. 1946, A. Jawornicki	Myśliwiecka 16	2010-03-10	908
Warszawa	układ urbanistyczny Osiedla Praga II, 1.50te XX w., w granicach ul. Szanajcy-Namysłowska- Ratuszowa-Jagiellońska	Szanajcy	2010-05-25	909
Warszawa	budynek d. zajezdni tramwajowej	Inżynierska 6	2010-03-29	910
Warszawa	zespół Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (Gmach Główny, pawilony: Zakładów Doświadczalnych, Biblioteki, Dom Profesorski, dwa budynki mieszkalne)	Niepodległości al.162	2008-07-01	911

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Data wpisu	Nr rejestru
Warszawa	Zakład Wychowawczy Warszawskiej Gminy Starozakonnych im. Michała Bergsona, 1913	Jagiellońska 28	2010-05-24	916
Warszawa	kamienica, l. 30te XX w.	Szpitalna 4	2010-06-23	917
Warszawa	kamienica Antoniego Jabłońskiego wraz z terenem posesji, 1910	Mokotowska 12	2010-04-01	918
Warszawa	kamienica, 1912	Marszałkowska 1	2010-05-25	920
Warszawa	kamienica wraz z oficynami i terenem posesji	Krucza 47 a	2010-05-25	922
Warszawa	fort Włochy wraz z odcinkiem stoku bojowego, tradytorem i lodownią	>	2009-06-01	923
Warszawa	fort V Włochy	>	2010-06-01	923
Warszawa	zespół budowlany Liceum im. S. Batorego wraz z terenem posesji (szkoła, dwa pawilony, ogrodzenie z bramą wjazdową), 1922-1924, proj. S. Tołowiński	Myśliwiecka 6	2010-06-28	924
Warszawa	willa, ok. 1930, B. Pietrusiński	Tykocińska 15	2009-03-20	925
Warszawa	zespół budowlany, pofabryczny T. A. Lnianej i Jutowej Manufaktury, Zakłady Amunicyjne POCISK (4 budynki)	Mińska 25	2010-07-23	926
Warszawa	spichlerz z zespołu młyna Michła, ok. 1910	Objazdowa 2	2010-02-08	967
Warszawa	kamienica (dzieło odbudowy, 1959-61)	Wąski Dunaj 7	2009-05-27	968
Warszawa	zespół budowlany kamienicy wraz z terenem posesji	Targowa 14	2010-07-20	970
Warszawa	kamienica wraz z terenem posesji, ok. 1934	Polna 44	2010-07-20	976
Warszawa	zespół budowlany Drucianki (6 obiektów)	Objazdowa 1	2010-08-31	977
Warszawa	kamienica, ok.1870	Ząbkowska 13	2010-07-23	980
Warszawa	budynek magazyny warsztatowego, A. Kropiwnicki, 1968	Lubelska 33	2010-08-27	982
Warszawa	kamienica, ok.1918	Solidarności al. 93	2010-09-28	983
Warszawa	kamienica, ok. 1900	Mała 1	2010-10-06	993
Warszawa	zespół budowlany Akademii Obrony Narodowej	Admiralska-Czerwonych Beretów	2010-01-26	1005
Warszawa	willa Chowańczaków wraz z otoczeniem	Morskie Oko 5	2010-09-16	1034
Warszawa	układ urbanistyczny i zespół budowlany Kolonii Profesorskiej, 1921-29, C. Przybylski, M. Lalewicz, R. Gutt, O. Sosnowski, Z. Mączyński	Górnośląska-Myśliwiecka - Rozbrat	2010-04-23	1036
Warszawa - Falenica	wiaty peronowe Międzyzlesie, Radość, Miedzeszyn, Falenica, l. 30-te	>	2010-07-01	1017
Wiśniew (gm. Jakubów)	kościół parafialny p.w. Trójcy Przenajświętszej	>	2010-09-27	987
Wola Wodyńska (gm. Wodynie)	cmentarz wojenny jeniecki	>	2007-07-17	751
Wyrozęby Podawce	szpital wraz z parkiem, 2 poł. XIX w.	>	2009-05-14	862
Zakrzew (gm. loco)	dzwonnica	>	2007-11-29	768
Ząbki (gm. loco)	willa, 1920.	Wyzwolenia 16	2008-08-25	812
Ząbki (gm. loco)	willa wraz z budynkiem gospodarczym	Langiewicza 1	2010-07-30	981
Zembrów (gm. Sabnie)	zespół budowlany kościoła p.w. Najświętszego Zbawiciela	>	2007-07-17	753

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Data wpisu	Nr rejestru
Zieluń (gm. Lubowidz)	kościół par. Św. Jana Nepomucena	>	2007-01-09	725
Żukowo (gm. Naruszewo)	zespół sakralny, składający się z: kościoła parafialnego p.w. Św. Zygmunta, dzwonnicy oraz cmentarza przykościelnego (w zewnętrznych granicach obecnego ogrodzenia)	>	2010-07-19	969
Życzyn (gm. Trojanów)	budynek folwarczny (stodoła) z zespołu dworskiego	>	2009-12-07	891
Żyrardów (gm. loco)	d. kotłownia w zespole Bielnika, 1900/1910	Dittricha 24	2009-11-25	880

Źródło: Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków

Wykaz obiektów nieruchomości skreślonych z rejestru zabytków w latach 2006-2010

Powiat	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Określenie zespołu	Ulica	Numer i data wpisu	Data skreślenia	Uwagi
węgrowski	Łochów	Barchów	czworak, dr., XIX w,	w zespole dworskim		278 z 29.08.1980	25-06-2008	nie istnieje, w rejestrze pozostaje dwór
grójecki	Bielsk Duży	Bielsk Duży	dawna poczta wraz z otoczeniem w promieniu 50 m, I poł. XIX w., mur			139 z 6.04.1958, 26 z 25.04.1980	06-04-2010	znaczny stopień zniszczenia
wołomiński	Tłuszcz	Borki	park dworski, 2,5 ha, poł. XIX w.			576 z 08.07.1986	28-09-2007	nie istnieje
grójecki	Mogielnica	Borowe	dom nr 58			466/62 z 23.03.1962	11-05-2010	nie istnieje
kozienicki	Kozienice	Cudów	kaplica p.w. Matki Boskiej, dr.			502 z 22.06.1967, 65 z 05.03.1981	06-04-2010	spalony
grójecki	Błędów	Dańków	budynek gospodarczy (nr 7)	w zespole dworskim		482 z 23.03.1962, 28 z 20.12.1999	08-12-2010	nie istnieje, pozostaje 12 obiektów współtworzących zespół dworski: dwór, oficyna II, park, rządówka, gorzelnia, dwa magazyny, spichrz, dwie obory, laboratorium, stodoła, wozownia
grójecki	Mogielnica	Dębnowola	dom nr 48			467/62 z 23.03.1962	11-05-2010	nie istnieje
grójecki	Mogielnica	Dębnowola	dom nr 37			468/62 z 23.03.1962	11-05-2010	nie istnieje
gostyniński	Szczawin Kościelny	Dobrow	brama wjazdowa, XIX w.			464 z 26.09.1978	14-07-2010	nie istnieje, w rejestrze pozostaje park krajobrazowy
makowski	Krasnosielc	Drażdzewo	kościół paraf. p. w. Świętego Izydora, dr., XVIII -XIX w.	w zespole wyznaniowym (kościół paraf. p. w. Świętego Izydora)		407 z 26.03.1962	15-07-2008	przeniesiony do Muzeum Wsi w Sierpcu

Powiat	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Określenie zespołu	Ulica	Numer i data wpisu	Data skreślenia	Uwagi
makowski	Krasnosielc	Drażdzewo	dzwonnica, dr., XVIII – XIX w.	w zespole wyznaniowym (kościół paraf. p. w. Świętego Izydora)		407 z 26.03.1962	15-07-2008	przeniesiony do Muzeum Wsi w Sierpcu
grójecki	Grójec	Głuchów	młyn wodny, XIX w.			781 z 11.07.1968	05-05-2010	nie istnieje
grójecki	Błędów	Huta Błędowska	dom nr 13			1167/4 z 22.05.1975	11-05-2010	nie istnieje
płoński	Załuski	Kamienica	park dworski, 0.5 ha, XIX w.			164 z 01.03.1976	03-02-2009	nie istnieje
piaseczyński	Konstancin Jeziorna	Konstancin Jeziorna	willa "Anielin", mur., 1901		ul. Jaworskiego 5	1214 z 08.01.1983	09-05-2008	nie istnieje
siedlecki	Zbuczyn	Krzesk Majątek	dwie oficyny, XVIII/XIX w.	w zespole dworskim		14 z 26.09.1956	20-12-2010	nie istnieją, w rejestrze pozostaje pałac i park
radomski	Wierzbica	Łączany	obora, 1920			312 z 14.08.1985	14-07-2010	nie istnieje, rozebrana w l. 90-tych XX w.
węgrowski	Barchów	Łochów	dwór	w zespole dworskim		278 z 29.08;1980	08-12-2010	nie istnieje (spłonął w l. 90-tych), w rejestrze pozostają park i czworak
radomski	Jastrzębia	Mąkosy Stare	dom nr 19			317/A/85 z 22.08.1985	11-05-2010	nie istnieje
grodziski	Milanówek	Milanówek	willa Sokół	w zespole urbanistycznym miasta	ul. Spacerowa 9	1319 z 08.01.1988	29-03-2006	nie istnieje
grodziski	Milanówek	Milanówek	budynek mieszkalny	w zespole urbanistycznym miasta	ul. Krakowska 4	1319 z 08.01.1988	25-07-2006	nie istnieje
ciechanowski	Ciechanów	Niestum	park, XIX w.			204 z 01.06.1980	15-03-2002 oraz 07-08-2006	skreślono część parku – dz. ew. 70/2, pozostaje działka ew. 69, 74

Powiat	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Określenie zespołu	Ulica	Numer i data wpisu	Data skreślenia	Uwagi
miński	Halinów	Okuniew	dzwonnica, dr..	w zespole wyznaniowym (kościół parafialnego p.w. Świętego Stanisława)		1070/148 z 08.12.1958	29-03-2006	nie istnieje, w rejestrze pozostaje kościół oraz plebania
szydłowiecki	Orońsko	Orońsko	obora	w zespole pałacowym		111 z 26.06.1981	2-06-2006	nie istnieje, w rejestrze pozostaje 8 obiektów: pałac, dwie oficyny, kaplica, stajnia, stodoła, wozownia, kuźnia oraz park
ciechanowski	Regimin	Pawłów	dwór,	w zespole dworskim		427 z 29.12.1998	18-02-2008	stan katastrofalny
piaseczyński	Piaseczno	Pęchery	dwór, dr., XVII/XVIII	w zespole dworskim		1074/367 z 05.03.1962	12-11-2007	przekształcony
piaseczyński	Góra Kalwaria	Potycz	dwór z otoczeniem, XIX w.			1084/400 z 19.03.1962	1979-07-20 (dwór - właściwie oficyna dworska) i 2006-10-02 (otoczenie - d. park)	nie istnieje
żyrardowski	Radziejowice	Radziejowice	dom nr 19	w zespole pałacowym		317/1161 z 22.05.1975	30-10-2008	zachowane 17 w. hypokaustum
sierpecki	Sierpc	Sierpc	dom		ul. Farna 3	254 z 30.01.1979	19-06-2008	nie istnieje
otwocki	Sobienie Jeziory	Sobienie Szlacheckie	chlewnia (obora), k. XIX w.			37 z 29.05.2000	08-12-2010	nie istnieje, w rejestrze pozostaje park i zespół folwarczny - 5 obiektów
m. Warszawa	Ursynów	Warszawa	chałupa, dr. k. XIX w.		ul. Bekasów 61	1247 z 22.08.1984	30-05-2006	nie istnieje
siedlecki	Kotuń	Żeliszew Podkościelny	pałac, k. XVIII w.			77/409 z 19.03.1962r.	03-11-2010	nie istnieje, w tym miejscu replika, w rejestrze pozostaje park

Źródło: Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków

Wykaz 3.

**Zadania służące realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009
zrealizowane w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego**

Lp.	Dzia- lanie nr	Rodzaj inwestycji	Nazwa zadania	Kwota dofinansowania
1.	1.3	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów pałacowych	Rewaloryzacja Pałacu Ogińskich w Siedlcach	14 371 799,00
2	3.1	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów dworskich	Restauracja obiektu dziedzictwa kulturowego – Dom Kultury w Żabiej Woli	256 608,00
3	3.1	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów pałacowych	Rewitalizacja i adaptacja Pałacyku w Podkowie Leśnej na Centrum Kultury i Inicjatyw Obywatelskich	1 846 470,00
4	1.4	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów pałacowych	Muzeum Policji w Pałacu Mostowskich- nowy obiekt na mapie życia kulturalnego stolicy	6 443 735,00
5	1.4	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów pałacowych	Remont i przebudowa Pałacu Pod Blachą w Zespole Zamku Królewskiego w Warszawie	27 219 750,00
6	1.4	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów pałacowych	Restauracja wnętrza pierwszego w Polsce muzeum sztuki-Muzeum Pałac w Wilanowie	4 217 985,00
7	1.4	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Rewitalizacja zabytkowego obszaru UW przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie Uniwersytet Warszawski	12 261 609,00
8	3.1	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów sakralnych	Remont i konserwacja Kościoła Neogotyckiego w Pieczyskach	2 246 175,00
9	3.1	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów sakralnych	Restauracja barokowego kościoła w parafii pw. Św. Rocha w Jasieńcu	348 292,00
10	1.4	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów sakralnych	Przebudowa Opactwa Pobenedyktyńskiego oraz Oficyny przy Domu Pod Trąbami na Wzgórzu Tumskim w Płocku	4 825 086,00
11	3.3	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Rewitalizacja otoczenia fragmentów muru Getta Warszawskiego	160 806,00
12	3.3	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacja Parku Dittricha I etap w Żyrardowie	3 240 824,00
13	3.3	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacja Parku Dittricha II i III etap w Żyrardowie	1 100 169,00
14	3.3	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Przebudowa ulicy Gomulickiego i ulicy Gołębiej w ramach programu rewitalizacji Starego Miasta w Ostrołęce	1 152 278,00
15	3.3	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów mieszkalnych	Renowacja kamienic praskich o znaczeniu historycznym wraz z adaptacją pomieszczeń na cele społeczne - Warszawa	852 604,00
16	3.3	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Modernizacja ośrodka opieki Caritas Archidiecezji Warszawskiej w Warszawie	2 090 128,00
17	3.3	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Przebudowa i modernizacja ulicy Tumskiej wraz z infrastrukturą w Płocku - etap II i III	2 995 466,00

Lp.	Dzia- lanie nr	Rodzaj inwestycji	Nazwa zadania	Kwota dofinansowania
18	3.3	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Rewitalizacja Zabytkowego Parku Miejskiego w Mławie	1 235 243,00
19	3.3	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów sakralnych	Restauracja XIX-wiecznej zabudowy - skrzydła południowego Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu	1 925 113,00
20	3.3	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów dworskich	Modernizacja i adaptacja na cele kulturalno-społeczne zabytkowego dworku przy ul. Długiej w Warce	605 580,00
21	3.3	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów publicznych	Remont kapitalny budynku ratusza wraz z przyległą kamienicą budynkiem w oficynie w Grójcu	335 639,00
22	1.4	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Modernizacja nawierzchni ulicy Krakowskie Przedmieście	17 362 922,00
23	3.3	Konserwacja, renowacja zabytkowych obiektów publicznych	Modernizacja Izby Chorych na Przychodnię Zdrowia w Górze Kalwarii	1 270 635,00

Na podstawie: Mazowiecki Urząd Wojewódzki – Wykaz umów o dofinansowanie projektów w ramach ZPORR na Mazowszu

Wykaz 4.

Wykaz zadań służących realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009 finansowanych w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (Spo) "Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich" SPO-ROL /Priorytet: Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, Działanie 2.3. Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego/

Lp.	Rodzaj inwestycji	Nazwa zadania	Kwota pomocy [PLN] EFOGR
1.	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Zagospodarowanie zabytkowego parku dworskiego w Lesznie	119 401,00
2.	Konserwacja, modernizacja i renowacja obiektów zabytkowych	"Modernizacja i Remont budynku Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu – Dział Oświatowo-promocyjny"	92 782,00
3.	Konserwacja, modernizacja i renowacja obiektów zabytkowych	Wyposażenie w meble po generalnym remoncie zabytkowego dworu Domu Pracy Twórczej REYMONTÓWKA w Chlewiskach	112 000,00
4.	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Zagospodarowanie terenu wokół budynku dworu w Rościszewie	43 000,00
5.	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Rewaloryzacja i adaptacja parku podworskiego w Wodyniach	307 337,00
6.	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Rewitalizacja zabytkowego Pałacu w Podzamczu - Etap I remont Dachy	243 884,00
7.	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Przebudowa parku w Potworowie	450 000,00
8.	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Rewitalizacja Parku w Gielniowie	192 768,00

Zadania z zakresu ochrony zabytków nieruchomych, służące realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009, którym przyznano dofinansowanie z budżetu państwa w ramach programów operacyjnych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

/PROGRAMY OPERACYJNE „DZIEDZICTWO KULTUROWE” I „FRYDERYK CHOPIN”/

Lp.	Rodzaj inwestycji	Nazwa zadania	Decyzja Ministra/ kwota dofinansowania/ proponowana wielkość dotacji
1.	Konservacja, renowacja obiektów zabytkowych sakralnych wpisanych do rejestru zabytków (z elementami wystroju i wyposażenia)	Kontynuacja prac konserwatorskich – prace konserwatorskie w prezbiterium w kościele p.w. Św. Doroty z Wolanowa, zestawionego w Muzeum Wsi Radomskiej	68 000,00*
2.		Góra Kalwaria, d. Konwent pijarski z 1675 r. – prace remontowe	153 000,00*
3.		refundacja nakładów na prace konserwatorskie przy kościele parafialnym w Szydłowcu	90 000,00*
4.		Mariańskie Porzeczce, kościół drewniany z XVIII w.: remont dachu	386 000,00*
5.		Warszawa, budynek poklasztorny ul. Solec 61: prace remontowe	167 000,00*
6.		Warszawa, kościół św. Karola Boromeusza – prace konserwatorskie	44 410,00*
7.		Pułtusk, Bazylika św. Mateusza: konserwacja renesansowych polichromii	200 000,00*
8.		Sucha, ołtarz główny w kościele św. Idziego: konserwacja	37 000,00*
9.		Dąbrówka, kościół Podwyższenia Krzyża Św., eklektyczny: remont elewacji	20 000,00*
10.		Radziejowice, organy z pocz. XIX w. w kościele parafialnym: renowacja	65 000,00*
11.		Lipie, kościół Św. Trójcy: remont elewacji	56 000,00*
12.		Warszawa, zespół klasztoru ss. Wizytek przy ul. Krakowskie Przedmieście 34, XVII-XVIII w.: remont dachu i stropu nad piętnem klasztoru i kościoła	250 000,00*
13.		Mokobody, polichromie ścian i wystrój architektoniczny kościoła św. Jadwigi: konserwacja	100 000,00*
14.		Pułtusk, renesansowe polichromie w Bazylice św. Mateusza: konserwacja	340 000,00*
15.		Warszawa, kościół Św. Kazimierza i klasztor ss. Sakramentek, XVII w. odbud. W latach 1945-57: remont elewacji kościoła i fasady klasztoru	471 034,00*
16.		Sterdyń, kościół Św. Anny: remont elewacji frontowej oraz wież	100 000,00*
17.		Prace konserwatorskie w krypcie kościoła Św. Kazimierza przy Rynku Nowego Miasta 2	143 688,00*
18.		Warszawa, kościół i klasztor OO. Franciszkanów: remont i renowacja kościoła	350 000,00*

Lp.	Rodzaj inwestycji	Nazwa zadania	Decyzja Ministra/ kwota dofinansowania/ proponowana wielkość dotacji
19.		Remont dachu i stropu nad piętrem klasztoru i kościoła Obiekt: Warszawa, klasztor i kościół Sióstr Wizytek	500 000,00*
20.		Renowacja budynku klasztoru Obiekt: Warszawa klasztor	200 000,00*
21.		Remont i kolorystyka elewacji kościoła i budynku klasztoru Obiekt: Warszawa, klasztor i kościół	250 000,00*
22.		Wymiana pokrycia dachu Obiekt: Warszawa, ul. Kanonia, budynek parafii	303 391,47*
23.		Prace budowlane związane z osuszaniem zawilgoconych murów nekropolii świętokrzyskiej w dolnym kościele Bazyliki Obiekt: Warszawa, bazylika	900 000,00*
24.		Konserwacja wnętrza i wyposażenia kościoła Obiekt: Popowo Kościelne, kościół	400 000,00*
25.		Mińsk Mazowiecki, kościół farny: prace remontowe i konserwatorskie	400 000,00*
26.		Warszawa, kościół MB Łaskawej przy ul. Świętojańskiej 10: prace renowacyjne i konserwatorskie elewacji	800 000,00*
27.		Brochów, kościół z XVI w.: odtworzenie polichromii wewnątrz kościoła	500 000,00*
28.		Pułtusk, Bazylika Zwiastowania NMP: konserwacja i restauracja kamiennej posadzki	260 000,00*
29.		Borzuchowo, kapliczka przydrożna z figurą św. Jana Nepomucena, drewniana: renowacja	20 000,00*
30.		Radom, kościół katedralny, neogotycki: II etap konserwacji – elewacja zachodnia nawy głównej i zachodnie ramię transeptu	400 000,00*
31.		Strzegowo, kościół p.w. Św. Anny: remont kościoła	110 000,00*
32.		Glinianka, kościół p.w. Św. Wawrzyńca: wymiana posadzki	87 000,00*
33.		Warszawa, kościół Dominikanów pw. Św. Jacka, ul. Freta 10: dezynfekcja pomieszczeń skażonych mikrobiologicznie, konserwacja zachowawcza XVII pomników nagrobnych: Katarzyny Ossolińskiej, Stanisława Jana Skorobohatego i Reginy Sroczyńskiej	120 000,00*
34.		Warszawa, Kościół p.w. Świętego Krzyża, - II etap prac konserwatorsko-remontowych	2 000 000,00*
35.		Błędów, Kościół p.w. św. Prokopa Opata, konserwacja elewacji frontowej wraz z wieżą, wykonanie izolacji pionowej fundamentów	150 000,00*
36.		Kozłów Biskupi, kościół parafialny p.w. Serca Jezusowego i św. Rocha pochodzący z XV w.: pełna konserwacja gotyckiej elewacji ceglanej	300 000,00*
37.		Nadarzyn, kościół parafialny p.w. św. Klemensa: naprawa więźby dachowej	250 000,00*

Lp.	Rodzaj inwestycji	Nazwa zadania	Decyzja Ministra/ kwota dofinansowania/ proponowana wielkość dotacji
38.		Cieksyn, kościół parafialny p.w. św. Doroty – ołtarz główny: prace konserwatorskie i restauratorskie (Etap II)	63 000,00*
39.		Warszawa, zespół klasztorny SS. Sakramentek - prace remontowe	80 000,00*
40.		Warszawa, kościół św. Marcina - prace remontowe	500 000,00*
41.		Radom, kościół farny p.w. św. Jana Chrzciciela: renowacja elewacji prezbiterium oraz wykonanie prac konserwatorskich i renowacyjnych	250 000,00*
42.		Nowy Dwór Mazowiecki, kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła: - prace remontowe	300 000,00*
43.		Czerwińsk nad Wisłą, ołtarz główny kościoła parafialnego p.w. Zwiastowania NMP: konserwacja i restauracja Cudownego Obrazu Matki Bożej Czerwińskiej – etap pierwszy	60 000,00*
44.		Konserwacja organów w zabytkowym kościele w Brochowie miejscu chrztu Fryderyka Chopina	100 000,00**
45.		Prace konserwatorskie marmurowego epitafium poświęconego Fryderykowi Chopinowski w Bazylice Świętego Krzyża w Warszawie	30 000,00**
46.		Rewitalizacja wnętrza zabytkowego kościoła w Brochowie - miejscu chrztu Fryderyka Chopina. I-etap wykonanie projektu aranżacji wnętrza kościoła w celu przywrócenia wystroju z epoki Chopina	180 000,00**
47.		Rewitalizacja kościoła w Brochowie – miejsca chrztu Fryderyka Chopina	2 344 757,00**
48.		Warszawa, kościół Jezuitów: konserwacja i scalenie XVIII-wiecznego nagrobka Jana Tarły	100 000,00*
49.		Warszawa, kościół Dzieciątka Jezus (wzniesiony po 1900 wg proj. Dziekońskiego jako kaplica szpitalna, później przebudowany): wykonanie izolacji pionowej i poziomej murów kościoła oraz remont elewacji konserwacja muru ceglano	350 000,00*
50.		Warszawa, klasztor i kościół p.w. św. Marcina (z lat 30 XVIII w.): wykonanie izolacji poziomej i pionowej elewacji wschodniej	100 000,00*
51.		Szydłowiec, kościół p.w. św. Zygmunta, konserwacja polichromii z poł. XVIII w., znajdującego się na drewnianym stropie nawy głównej	150 000,00*
52.		Żyrardów, kościół p.w. Matki Bożej Pocieszenia (k. XIX w.): remont pokrycia dachu, wykonanie tynków renowacyjnych	70 000,00*
53.	Konserwacja, renowacja obiektów zabytkowych mieszkalnych wpisanych do rejestru zabytków (z elementami wystroju i wyposażenia)	Warszawa, kamienica przy Pl. Zamkowym 8 - prace remontowe	150 000,00*
54.		Warszawa, kamienica przy ul. Miodowej 26 - prace remontowe	175 000,00*
55.		Płock, kamienica ul. Narutowicza 8, dawna kanonia gotycka: II etap remontu	100 000,00*

Lp.	Rodzaj inwestycji	Nazwa zadania	Decyzja Ministra/ kwota dofinansowania/ proponowana wielkość dotacji
56.		Konserwacja, renowacja i odtworzenie stanu oryginalnego willi „Milusin”	149 000,00*
57.		Józefów, budynek mieszkalny jednorodzinny ul. Leśna 19: remont konserwatorski i rewaloryzacja	300 000,00*
58.	Konserwacja, renowacja obiektów zabytkowych dworskich wpisanych do rejestru zabytków (z elementami wystroju i wyposażenia)	Liw, dwór barokowy 1782 – siedziba Muzeum – prace remontowe	200 000,00*
59.		Huszlew, zespół dworski, klasycystyczny – prace remontowe	276 000,00*
60.		Obory, dwór z XVII w. – prace remontowe	500 000,00*
61.		Renowacja zabytkowego parku podworskiego Obiekt: Rostkowo, dwór	30 000,00*
62.	Konserwacja, renowacja obiektów zabytkowych pałacowych wpisanych do rejestru zabytków (z elementami wystroju i wyposażenia)	Warszawa, zespół pałacowo-ogrodowy w Wilanowie, barokowa rezydencja królewska: prace konserwatorskie i roboty remontowe	2 400 000,00*
63.		Rusków, pałac: – prace remontowe	200 000,00*
64.		Warszawa, Pałacyk Rusieckiego z 1912 r., ul. Lwowska 13: – prace remontowe	50 722,00*
65.		Remont i adaptacja pałacu (Fundacja im. Stanisława Konarskiego w Warszawie)	177 030,00*
66.		Dokończenie ogrodzenia i stróżówki w zabytkowym parku w Sannikach	517 152,00**
67.		Guzów, pałac wzniesiony (XVIII w., przebudowany w 1880 r.): prace zabezpieczające obejmujące remont fundamentów, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej z drenażem, osuszenie murów, prace odgrzybieniowe, wymiana stropów, wsparcie więźby	600 000,00*
68.	Konserwacja, renowacja obiektów zabytkowych użyteczności publicznej wpisanych do rejestru zabytków (z elementami wystroju i wyposażenia)	Siennica, zespół szkół - – prace remontowe	250 000,00*
69.		Remont i adaptacja zabytkowego zespołu szpitalno-ogrodowego dla potrzeb ośrodka Misericordia Baritas	839 869,00*
70.		Warszawa, Muzeum Narodowe, gmach główny muzeum – prace remontowe	1 911 868,00*
71.		Warszawa, d. Resursa Obywatelska – prace remontowe	1 000 000,00*
72.		Warszawa, budynek Biblioteki Materiałów Orkiestrowych PWM S.A. przy ul. Fredry 8 – prace remontowe	62 000,00*
73.		Warszawa, budynek dawnej Resursy Obywatelskiej – obecnie Dom Polonii: prace konserwatorskie wewnątrz holu parteru, I, II piętra i klatki schodowej	150 000,00*
74.		Pułtusk, więzienie z budynkiem administracyjnym: prace remontowe	35 000,00*
75.		Warszawa, ul. Zielna 39, budynek (pocz. XX w., proj. Brochwicz-Rogoyskiego): dostosowanie budynku "PAST-Y" do wymogów przeciwpożarowych oraz montaż instalacji alarmu pożaru	100 000,00*
76.	Konserwacja, renowacja obiektów zabytkowych obronnych, przemysłowych	Trąbki, huta szkła "Czechy" – remont dachu	50 000,00*
77.		Warszawa, Fort - remont dachu wraz z pracami zabezpieczającymi	75 994,00*

Lp.	Rodzaj inwestycji	Nazwa zadania	Decyzja Ministra/ kwota dofinansowania/ proponowana wielkość dotacji
78.	i gospodarczych, wpisanych do rejestru zabytków (z elementami wystroju i wyposażenia)	Remont elewacji dachu Wodozbioru w Ogrodzie Saskim w Warszawie Obiekt: Warszawa, „Świątynia Sybilli”	392 506,00*
79.		Remont i konserwacja drewnianego spichlerza Obiekt: Górzno Kolonia, drewniany spichlerz	162 727,00*
80.	Konserwacja, renowacja obiektów zabytkowych cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków (z elementami wystroju i wyposażenia)	Warszawa, cmentarz ewangelicko-augsburski przy ul. Młynarskiej 54/58: prace konserwatorskie i restauratorskie Kaplicy Halpertów	698 000,00*
81.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka Adama Kawałkowskiego kw. 11 rz.5	22 000,00*
82.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka rodziny Hosick kw. 156 rz. 6	19 000,00*
83.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka rodziny Goebel kw.6 rz. 5	19 800,00*
84.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka rodziny Groer kw. 16 rz. 2	70 000,00*
85.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja kaplicy Matyldy Sawickiej kw. 176 rz. 3/4	100 000,00*
86.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka rodziny Lilpopa kw. 15 rz. 4	27 000,00*
87.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka Juliana Kulskiego kw. 164 rz. 2	23 900,00*
88.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka rodziny Królikiewiczów kw. 5 rz. 5	10 000,00*
89.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka rodziny Dal Trozzo kw. 27 rz. 3	15 000,00*
90.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka Rozalii z Benów Balickiej kw. 3 rz.4	20 800,00*
91.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka Agnackiego Komorowskiego kw. 13 rz.4	18 400,00*
92.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka Wawrzyńca Kalisza kw. II rz. 6	15 800,00*
93.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka Ludwika Szyjewskiej kw. 163 rz. 4	21 500,00*
94.	Warszawa, Cmentarz Powązkowski: renowacja i konserwacja nagrobka Pauliny Tarnowskiej	17 800,00*	
95.	Józefów, Cmentarz Żydowski: zabezpieczenie fragmentów macew i budowa lapidarium	30 000,00*	
96.	Warszawa, Cmentarz Powązkowski, nagrobek Józefa Wiczorkowskiego kw. 181, rz.1: renowacja i konserwacja	26 000,00*	

Lp.	Rodzaj inwestycji	Nazwa zadania	Decyzja Ministra/ kwota dofinansowania/ proponowana wielkość dotacji
97.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski, kw. 5, rz.2, renowacja i konserwacja nagrobka Eugenji BUDKIEWICZ	14 000,00*
98.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski, renowacja i konserwacja nagrobka rodziny GOYET-HEYMAN	8 700,00*
99.		Przysucha, cmentarz żydowski: zabezpieczenie zabytkowych macew i budowa lapidarium	50 000,00*
100.		Warszawa, Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, ul. Młynarska 54/58: konserwacja nagrobka Samuela Bogumiła LINDE, aleja 1, grób 12	25 000,00*
101.		Warszawa, ul. Młynarska 54/58, Cmentarz Ewangelicko-Augsburski: konserwacja pomnika nagrobnego rodziny SCHWEITZER, aleja 1, grób 27	27 000,00*
102.		Warszawa, cmentarz powązkowski z budynkami i pomnikami: renowacja i konserwacja 13-tu nagrobków, pomników nagrobnych i kaplic	300 000,00*
103.		Renowacja i konserwacja 20 zabytkowych nagrobków na Starych Powązkach w Warszawie	182 000,00**
104.		Warszawa, Cmentarz Powązkowski: konserwacja 18 nagrobków (pocz. XIX - poł. XX w.) oraz I etap konserwacji Kaplicy rodziny Znamierowskich (dach ściana frontowa, ściana południowa)	150 000,00*
105.	Rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych	Rewitalizacja i przystosowanie patio Akademii na letnią estradę koncertową oraz plenerowe prezentacje filmowe - Akademia Muzyczna im. F. Chopina	514 696,00**
106.		Rewaloryzacja Zespołu Pałacowo-Parkowego im. Fryderyka Chopina w Sannikach	1 200 000,00**

* Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”

** Program Operacyjny „Fryderyk Chopin”

Zgodnie z informacją uzyskaną w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawozdania z realizacji zadań nie są upubliczniane na stronach internetowych; większość zadań, na które zostały przyznane środki była zrealizowana, zadania z 2009 roku są w trakcie realizacji.

Wykaz 6

Zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego przewidziane do realizacji w ramach Konkursu zamkniętego z preselekcją RPOWM/5.2/1/2009

Priorytet V „Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu” dla Działania 5.2 „Rewitalizacja miast” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota z EFRR w PLN
1.	Towarzystwo Naukowe Płockie	Rewitalizacja zabytkowych kamienic położonych przy Starym Rynku 21 i 23 w Płocku z przeznaczeniem na publiczne centrum wystawienniczo-edukacyjne - Etap I	10 089 012,36	8 575 660,51
2.	Miasto Stołeczne Warszawa	Rewitalizacja wybranych obszarów kryzysowych m.st. Warszawy w aspekcie ochrony zabytków, poprawy jakości przestrzeni publicznej oraz społeczno-kulturowym	25 105 868,75	19 936 936,26
3.	Gmina Miasto Sochaczew	"Rewitalizacja zabytkowych Kramnic w Sochaczewie"	8 507 000,00	7 230 950,00
4.	Miasto Nowy Dwór Mazowiecki	Rewitalizacja parku miejskiego im. Józefa Wybickiego - nowy wymiar przestrzeni życia publicznego	6 729 474,97	5 720 053,72
5.	Gmina Grodzisk Mazowiecki	„Rewitalizacja wielofunkcyjnych obszarów centrum Grodziska Mazowieckiego”, etap I – Tereny zielone i zabytki miasta.	20 609 882,45	17 518 400,08
6.	Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Zmartwychwstania Pańskiego w Warszawie	Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz jego promocja poprzez renowację budynku kościoła pw. zmartwychwstania Pańskiego, dzwonnicy oraz budynku plebanii przy ulicy Księcia Ziemowita 39, wraz z zagospodarowaniem terenu wokół	4 306 686,21	3 660 683,28
7.	Gmina Miejska Legionowo	Wdrożenie kompleksowych działań rewitalizacyjnych w Legionowie jako czynnik wzrostu bezpieczeństwa mieszkańców i rozwoju społeczno-gospodarczego miasta - I etap	20 004 164,57	17 003 539,88
8.	„Rewitalizacja” spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Rewitalizacja Miasta Kazimierzowskiego w Radomiu poprzez remont i przebudowę zabytkowego budynku Kamienicy Starościńskiej na ul. Grodzkiej 8 wraz z otoczeniem	2 985 996,93	2 112 374,27
9.	Gmina Miasto Pionki	Rewitalizacja historycznego budynku Kasyna na potrzeby stworzenia Centrum Aktywności Lokalnej w Pionkach	6 431 511,10	5 466 784,44
10.	Parafia Katedralna p.w. Opieki Najświętszej Maryi Panny w Radomiu	Konserwacja neogotyckiego kościoła katedralnego w Radomiu – rewaloryzacja budynku świątyni oraz ograniczenie kosztów eksploatacji i emisji zanieczyszczeń poprzez wybudowanie nowoczesnego – proekologicznego systemu ogrzewania	10 000 000,00	6 660 000,00

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota z EFRR w PLN
11.	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Siedlcach	Przebudowa zabytkowego budynku Starego szpitala w Siedlcach przy ul. Starowiejskiej 15	9 803 996,46	6 421 617,68
12.	Urząd Miasta i Gminy w Białobrzegach	Rewitalizacja starej części miasta Białobrzegi	3 616 970,00	2 369 115,35
13.	Parafia Ewangelicko - Augsburska w Radomiu	Rewitalizacja zespołu zabytkowych budynków Parafii Ewangelicko - Augsburskiej w Radomiu	809 361,70	530 131,91
14.	Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej	Przebudowa historycznego budynku na cele świetlicy środowiskowej dla dzieci – Dom Ojca Ignacego na Pradze Północ	6 506 203,68	4 738 235,86
15.	Miasto Otwock	"Rewitalizacja Teatru Jaracza, rewitalizacja budynków A i B oraz rozbudowa budynku C Urzędu Miasta wraz z zagospodarowaniem terenu wokół obu obiektów."	20 160 500,00	17 136 425,00
16.	Rzymskokatolicka Parafia św. Bartłomieja	Rewitalizacja Zespołu Zabytkowego Fara w Płocku wraz z otoczeniem – etap I	4 440 800,00	3 727 930,00
17.	Parafia Rzymsko-Katolicka Św. Wojciecha B.M. w Ostrołęce	Odrestaurowanie i aranżacja kolorystyczna wnętrza Kościoła Parafialnego św. Wojciecha B.M. w Ostrołęce oraz odrestaurowanie terenu wokół kościoła.	607 451,61	516 333,87
18.	Miasto Siedlce	Rewaloryzacja Parku Miejskiego "Aleksandria" w Siedlcach	15 312 487,82	12 159 477,47
19.	Gmina Pułtusk	„Rewitalizacja staromiejskiej zabudowy zabytkowej Wyspy oraz drogowych i pieszych ciągów komunikacyjnych”	9 808 366,25	8 168 437,31
20.	Parafia Rzymsko-Katolicka Św. Jana Chrzciciela w Radomiu	650 lecie Parafii - Fara p.w. Św. Jana Chrzciciela w Radomiu, jako centrum kulturalne dla regionu	10 881 808,00	9 239 166,80
21.	Gmina Miasta Radomia	Kompleksowa rewitalizacja zabytkowych parków miejskich: Stary Ogród, Leśniczówka i im. T. Kościuszki w Radomiu	24 413 119,53	20 751 151,60
22.	Wspólnota Mieszkaniowa Sienna 55	Renowacja historycznej kamienicy przy ulicy Siennej 55 jako kontynuacja prac związanych z odnową otoczenia murów getta w Warszawie	698 421,40	126 158,19
23.	Gmina Warka	Ożywienie społeczno-gospodarcze Warki poprzez rewitalizację centrum Miasta	20 255 256,55	17 107 806,09
24.	Gmina Miasto Płock - miasto na prawach powiatu	Uporządkowanie przestrzeni miejskiej w obszarze Starego Miasta Płocka poprzez utworzenie nowej strefy parkingowej	18 984 574,84	15 136 403,47
25.	Miasto Mława	Rewitalizacja Zabytkowego Ratusza w Mławie - etap I	1 764 120,00	1 499 502,00
26.	Gmina Grójec	Przebudowa Placu Wolności i ul. Armii Krajowej w Grójcu w ramach rewitalizacji miasta	16 428 566,22	12 284 744,81

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota z EFRR w PLN
27.	Parafia rzymskokatolicka pw. Św. Antoniego Padewskiego w Ostrołęce	Prace remontowo-konserwatorskie zabytkowego Zespołu Poklasztornego Kościoła pw. Św. Antoniego Padewskiego w Ostrołęce wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu	5 713 310,00	4 856 313,50
28.	Gmina Żyrardów	Rewitalizacja terenu przemysłowego dawnej Fabryki WYROBÓW LNIANYCH w Żyrardowie	8 550 000,00	7 267 500,00
29.	Mazowiecki Komendant Wojewódzkiej Policji	„Renowacja budynków i terenu Komendy Miejskiej Policji w Siedlcach przy ulicy Prusa 18”	2 732 168,54	2 322 343,26
30.	Gmina Iłża	Kompleksowa przebudowa ul. Rynek wraz z ulicami przyległymi dla ożywienia społeczno-gospodarczego zdegradowanego, zabytkowego centrum miasta Iłża.	1 781 136,88	1 513 966,35
31.	Gmina Miasto Pruszków	Modernizacja Parku Mazowsze w Pruszkowie	3 878 805,97	3 287 496,52
32.	Gmina Miasto Płonsk	Rozbudowa systemu monitoringu wizyjnego miasta w strefie objętej Miejskim Programem Rewitalizacji Płońska	3 180 703,14	2 703 597,67
33.	Miasto i Gmina Serock	Rewitalizacja zabytkowego budynku dawnej szkoły z przeznaczeniem na izbę pamięci o regionie	1 220 338,00	1 037 287,30
34.	Gmina Halinów	Rewitalizacja zabytkowego pałacu i parku z przeznaczeniem na Dom Kultury jako element odnowy zdegradowanych obszarów miejskich Halinowa	9 498 733,11	8 073 923,14
35.	Gmina Radzymin	Renowacja budynku dawnego "Domu Administratora" przy ul. 11-ego Listopada 4 w Radzyminie	1 710 928,58	1 454 289,29
36.	Miasto Przasnysz	Rewitalizacja Parku Miejskiego im. Tadeusza Kościuszki	6 878 219,70	5 846 486,75
37.	Miasto Maków Mazowiecki	Rewitalizacja Rynku w Makowie Mazowieckim	7 724 064,66	6 565 454,96
38.	Gmina Góra Kalwaria	" Adaptacja i przebudowa zabytkowego Domu żołnierza jako infrastruktury powojennej w celu przystosowania na ośrodek kultury"	2 074 420,49	1 763 257,42
39.	Zakład Karny w Siedlcach	Rewitalizacja Zakładu Karnego w Siedlcach - I etap	3 047 323,57	2 590 225,03
40.	Gmina Żelechów	Rewitalizacja ratusza i płyty rynku w Żelechowie	16 999 996,64	14 449 997,14

Zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego przewidziane do realizacji w ramach Konkursu zamkniętego z preselekcją RPOWM/6.1/1/ 2008

Priorytet VI „Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji” dla Działania 6.1 „Kultura” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007 – 2013

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Kwota wnioskowana
41.	Stowarzyszenie Synagoga Płocka	Adaptacja byłej Bożnicy przy ul. Kwiatka 7 w Płocku na Muzeum Żydów Mazowieckich	9 059 470,98	7 700 550,33
42.	Muzeum Mazowieckie w Płocku	Rozbudowa i adaptacja kamienicy przy ulicy Tumskiej dla potrzeb Muzeum Mazowieckiego w Płocku	19 488 092,01	16 564 878,21
43.	Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie	Zwiększenie dostępności do infrastruktury kultury poprzez modernizację budynku Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie	19 888 440,00	13 856 700,00
44.	Pałac w Sannikach	Rewaloryzacja Zespołu Pałacowo-Parkowego im Fryderyka Chopina	20 000 000,00	17 000 000,00
45.	Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce	Ponarwie. Konserwacja i rewitalizacja fortu ziemnego i pomnika – mauzoleum poległych w bitwie pod Ostrołęką 26 maja 1831 roku	8 139 000,00	5 623 934,45
46.	Gmina Miejska Legionowo	Modernizacja budynku Muzeum Historycznego w Legionowie wraz z budową pawilonu wystawowego	1 100 000,00	935 000,00
47.	Miasto Stołeczne Warszawa	Adaptacja podziemi Katedry Polowej WP na Muzeum Ordynariatu Polowego - Oddział Muzeum Historycznego m.st. Warszawy	12 560 748,77	10 676 636,45
48.	Gmina Konstancin Jeziorna	Adaptacja zabytkowego budynku przy ulicy Mostowej 15 w Konstancinie Jeziornie	10 579 699,94	5 000 000,00
49.	Miasto Przasnysz	Rewitalizacja Rynku w Przasnyszu - rewaloryzacja budynku Ratusza I etap oraz przywrócenie ładu przestrzennego na płycie rynku	10 041 758,26	7 500 000,00
50.	Parafia katedralna p.w. Opieki Najświętszej Maryi Panny w Radomiu	Prace konserwatorskie w zabytkowym kościele katedralnym p.w. Opieki Najświętszej Maryi Panny w Radomiu- kontynuacja- zakup i montaż instalacji systemów wykrywania pożaru, sygnalizacji włamania i napadu, telewizji przemysłowej oraz ochronę otoczenia poprzez monitoring	770 750,00	600 000,00
51.	Parafia p.w. Nawiedzenia NMP i św. Józefa Oblubieńca w Miedniewicach	Renowacja zabytkowego Kościoła i Klasztoru Zakonu Braci Mniejszych O.O. Franciszkanów w Miedniewicach	1 377 199,61	1 100 000,00
52.	Gmina Konstancin Jeziorna	Zagospodarowanie Parku Zdrojowego i terenów przyległych oraz pasażu uzdrowiskowych w Konstancinie Jeziornie – część A, wraz z budową amfiteatru w Parku Zdrojowym	19 995 115,47	10 000 000,00

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Kwota wnioskowana
53.	Starostwo Powiatowe w Grójcu	Rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Warce	14 587 838,03	9 200 000,00
54.	Powiat Wołomiński	Adaptacja zabytkowego pałacu w Chrzescnem na cele edukacyjno-kulturalne	11 307 863,82	7 000 000,00
55.	Parafia rzymskokatolicka p.w. św. Mikołaja w Jedlni	Na tropie króla Władysława Jagiełły-renowacja cennego zabytku w Jedlni Poświętne z przystosowaniem do rozwoju turystyki kulturowej	3 813 879,71	3 000 000,00
56.	Gmina Olszewo Borki	Remont zabytkowego dworu i parku w miejscowości Przystań „Wrota na Kurpie”	1 676 800,00	1 200 000,00
57.	Gmina Miejska Ciechanów	Rewitalizacja zabytkowego Ratusza w Ciechanowie	7 021 215,00	4 200 000,00
58.	Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie	Rewitalizacja Zamku Książąt Mazowieckich-Ośrodek Pogranicza Kultur (etap I)	11 630 869,42	8 339 494,50
59.	Gmina Krasne	Poszerzenie oferty kulturowej gminy Krasne, poprzez odrestaurowanie zabytkowej wieży ciśnieli z przeznaczeniem na Muzeum Rodu Krasieńskich	1 078 750,00	800 000,00
60.	Gmina Nadarzyn	Centrum kultury rekreacji i sportu - historyczny park w Młochowie - perełka Nadarzyna i Mazowska - projekt kompleksowej rewitalizacji parku	8 764 526,05	6 000 000,00
61.	Dom Pracy Twórczej w Radziejowicach	Poprawa oferty kulturalnej regionu i wzrost dostępności do kultury na Mazowszu poprzez zorganizowanie – Letniego Festiwalu Sinfonii Iuventus w zespole pałacowo – parkowym w Radziejowicach	3 311 000,00	2 000 000,00
62.	Muzeum Romantyzmu w Opinogórze	Zwiększenie dostępności do kultury – stworzenie Międzynarodowego Ośrodka Edukacji i Dziedzictwa Kulturowego w Muzeum Romantyzmu w Opinogórze – etap I: zaplecze edukacyjne, folwarczne, gospodarcze i park krajobrazowy*	15 389 827,69	10 349 675,02
63.	Gmina Grudusk	Poprawa oferty kulturalnej regionu i wzrost dostępności do kultury poprzez renowację grodziska i jego najbliższej okolicy w miejscowości Grudusk, powiat ciechanowski	2 271 542,21	1 500 000,00
64.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Zwiastowania NMP	Remont i konserwacja zabytkowego budynku dawnego zajazdu w Miedznie	3 513 216,52	2 600 000,00
65.	Muzeum im. J. Malczewskiego w Radomiu	Jan Kochanowski inspiracją kulturową Mazowska	6 403 302,00	5 412 206,00

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Kwota wnioskowana
66.	Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki	Zwiększenie dostępności do kultury poprzez renowację i modernizację zabytkowego budynku Mazowieckiego Centrum Kultury i Sztuki – stworzenie Centrum Aktywności Kulturalnej Osób Niepełnosprawnych	2 276 181,40	1 532 430,26
67.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Feliksa de Valois	Renowacja zabytkowego kościoła w Guzowie – Kaplicy p.w. św. Feliksa de Valais – prace konserwatorskie i zagospodarowanie terenu	556 994,01	400 000,00
68.	Teatr Wielki – Opera Narodowa	Prace konserwatorskie elewacji Teatru Wielkiego – Opery Narodowej. Etap III	3 939 941,25	1 800 000,00
69.	Miasto Mińsk Mazowiecki	Modernizacja Budynku Muzeum Ziemi Mińskiej	2 079 355,80	1 500 000,00
70.	Powiat Grodziski	Rewitalizacja budynku Muzeum im. Anny i Stanisława Iwaszkiewiczów w Stawisku wraz z założeniem parkowym	1 657 612,77	1 200 000,00
71.	Gmina Jabłonna	Ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego Jabłonna przez remont elewacji zabytkowego budynku Urzędu Gminy w Jabłonie wraz z rewitalizacją i oświetleniem jego otoczenia oraz przez promocyjne wydawnictwa	1 567 125,18	1 000 000,00
72.	Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Anny w Strzegowie	Renowacja zabytkowego kościoła p.w. św. Anny w Strzegowie	1 037 674,00	750 000,00
73.	Miasto Mława	Rewitalizacja Zabytkowego Parku Miejskiego w Mławie – etap IV	4 473 510,00	3 000 000,00
74.	Miasto Sokołów Podlaski	Przebudowa i adaptacja budynku starego dworca PKP w Sokołowie Podlaskim przy ul. Kolejowej na potrzeby Biblioteki Miejskiej i Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta	3 430 825,13	2 000 000,00
75.	Gmina Żyrardów	Rewaloryzacja zabytkowych obiektów Resursy i Kręgielni w Żyrardowie oraz ich adaptacja na cele kulturalno - artystyczne	14 842 102,39	7 000 000,00
76.	Parafia Rzymskokatolicka Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu	Remont i konserwacja zabytkowego zespołu sakralnego w Zwoleniu wraz z adaptacją starej plebani dla potrzeb Centrum Regionalnego przy Nekropolii Jana Kochanowskiego	7 999 914,51	6 500 000,00
77.	Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie	Wyposażenie specjalistyczne Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie	2 419 787,00	1 645 455,16
78.	Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Warszawie	Rewitalizacja Pałacu Biskupów Krakowskich i wytyczenie Szlaku Canaletta w Warszawie oraz jego promocja wśród mieszkańców i turystów w ramach partnerstwa instytucji publicznych i turystyczno-kulturalnych	2 845 403,00	2 418 592,55
79.	Miasto i Gmina Góra Kalwaria	Modernizacja i adaptacja zabytkowego Domu Żołnierza na Ośrodek Kultury w Górze Kalwarii	2 074 418,46	1 763 255,69

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Kwota wnioskowana
80.	Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Antoniego	Renowacja kościoła w Sarbiewie	1 168 192,00	992 963,20
Lista rezerwowa projektów do dofinansowania w ramach Konkursu zamkniętego z preselekcją RPOWM/6.1/1/2008				
41.	Miasto Podkowa Leśna	Rewitalizacja i adaptacja Pałacyku w Podkowie Leśnej na Centrum Kultury i Inicjatyw Obywatelskich. II etap - Rewitalizacja parku	2 248 351,02	1 911 098,36
42.	Parafia Rzymskokatolicka Świętego Krzyża w Warszawie	Renowacja Kościoła Świętego Krzyża wraz z zabudowaniami poklasztornymi w Warszawie jako ważnego obiektu dziedzictwa kultury narodowej *	19 256 675,53	16 368 174,20
43.	Kościół pod wezwaniem Św. Anny w Blichowie	Konserwacja ołtarza głównego w Kościele pod wezwaniem Św. Anny w Blichowie	120 503,12	102 427,65
44.	Gmina Miasto Pionki	Rewitalizacja historycznego budynku Kasyna Urzędniczego w stylu Art Deco z przeznaczeniem na Centrum Kultury "Czarna Płyta" w Pionkach	6 431 511,10	4 162 376,25
45.	Teatr Wielki - Opera Narodowa	Przywrócenie świetności zabytkowym wnętrzom Sal Redutowych w Teatrze Wielkim - Operze Narodowej	3 885 611,70	2 707 188,49
46.	Powiat Siedlecki	Rewaloryzacja Zespołu Pałacowo - Parkowego w Stoku Lackim	1 999 299,53	1 699 404,60
47.	Gmina Grodzisk Mazowiecki	Rewaloryzacja zabytkowej willi „Radogoszcz” w Grodzisku Mazowieckim połączona z adaptacją obiektu na potrzeby galerii etnograficznej	2 330 970,09	1 981 324,56
48.	Parafia pod Wezwaniem Przemienienia Pańskiego w Radzyminie	Remont i modernizacja budynku Plebanii w Radzyminie	3 277 857,96	2 786 179,25
49.	Teatr Wielki - Opera Narodowa	Kompleksowa modernizacja Sali Moniuszki i jej otoczenia szansą na zwiększenie społecznej aktywności kulturalnej województwa mazowieckiego	3 932 670,00	2 739 975,00
50.	Muzeum Niepodległości w Warszawie	Poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności do kultury obiektów Muzeum Niepodległości w Warszawie poprzez rewitalizację i modernizację oddziału - Cytadeli Warszawskiej - w szczególności X Pawilonu, XI Pawilonu, Bramy Bielańskiej i dziedzińca *	6 982 800,00	5 586 240,00
51.	Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. Wniebowstąpienia NMP w Iłży	Rewitalizacja i modernizacja d. szpitala (obecnie siedziby Muzeum Regionalnego) i kościoła p.w. Św. Ducha w Iłży	853 502,92	712 727,47
52.	Parafia pod Wezwaniem św. Anny w Nowym Mieście	Rewitalizacja Kościoła Parafialnego pw. Św. Anny w Nowym Mieście wraz z modernizacją terenu przyległego	1 322 940,00	1 124 499,00

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Kwota wnioskowana
53.	Muzeum Sportu i Turystyki	Konserwacja, digitalizacja, zabezpieczenie i opracowanie starodruków, księgozbioru XIX wiecznego i unikatowych dokumentów archiwalnych Muzeum Sportu i Turystyki dla szerokiego udostępniania przez Bibliotekę i Archiwum Dokumentów MSiT	253 265,00	180 200,09
54.	Gmina Iłża	Przebudowa wieży oraz renowacja i rewaloryzacja istniejących elementów na zamku górnym w Iłży	1 665 600,00	1 415 760,00

Zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego przewidziane do realizacji w ramach Konkursu zamkniętego z preselekcją RPOWM/6.2/1/2009

Priorytet VI „Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji” dla Działania 6.2 „Turystyka” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota z EFRR w PLN
81.	Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna	Szlaki turystyczne dziedzictwa kulturalnego Mazowsza	2 122 800,00	1 804 380,00
82.	Gmina Krasne	Zabytkowa kolejka wąskotorowa Mława - Maków Mazowiecki lokomotywą rozwoju Północnego Mazowsza	26 203 300,00	22 272 805,00
83.	Samorząd Województwa Mazowieckiego	Mazowsze Chopina markowym produktem turystycznym Województwa Mazowieckiego	4 295 789,73	3 651 421,27
84.	Centrum Duszpasterstwa Archidiecezji Warszawskiej Sp. z o.o.	Skarbiec Mazowiecki - szlaki turystyczne obiektów sakralnych w Warszawie i na Mazowszu	1 965 842,00	676 311,00
85.	Gmina Grodzisk Mazowiecki	Rewaloryzacja i zagospodarowanie na cele społeczno - kulturalne i rekreacyjne terenu oraz obiektu przemysłowego po byłej cegielni Władysławów w miejscowości Natolin w gminie Grodzisk Mazowiecki	10 550 000,03	8 967 500,03
86.	Powiat Miński	Adaptacja zabytkowego budynku internatu Zespołu Szkół w Siennicy na bazę turystyczno- hotelową.	6 227 183,78	4 338 611,65
87.	MANOR HOUSE SP. Z O.O.	Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej zabytkowego Zespołu Pałacowo – Parkowego w Chlewiskach poprzez budowę krytych basenów i gabinetów odnowy.	10 672 560,00	4 461 480,00
88.	Anna Dąbkowska Przedsiębiorstwo Usługowo Spedycyjne	Stworzenie unikalnego obiektu hotelowego przy Starym Rynku w Płocku	12 036 767,80	5 099 484,90

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota z EFRR w PLN
89.	Gmina Miasto Sochaczew	"Zagospodarowanie nadbrzeża Bzury wraz z zabytkowymi ruinami Zamku Książąt Mazowieckich oraz Parkiem Podzamcze w Sochaczewie" - etap I	5 145 508,88	4 373 682,55
90.	Gmina Miasto Płock	ROZBUDOWA I ZAGOSPODAROWANIE PŁOCKIEGO NABRZEŻA WIŚLANEGO NA CELE TURYSTYCZNO – REKREACYJNE	55 521 728,53	15 691 665,46
91.	Miasto Stołeczne Warszawa	Warszawa Chopina – zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu	10 942 020,90	9 300 717,77
92.	Renata Wanda Wojcieszuk-Bademoor	Rozbudowa i modernizacja zabytkowego XIX-wiecznego zespołu dworsko parkowego w Zabuzu ,gmina Sarnaki z przekształceniem w Centrum Rekreacyjno – Wypoczynkowe	6 002 400,00	2 509 200,00
93.	Miasto Stołeczne Warszawa	Budowa Muzeum Walk i Męczeństwa w Palmirach*	3 132 311,52	2 662 464,79
94.	Miasto stołeczne Warszawa	Adaptacja historycznego holownika bocznokołowego „Lubecki” („Warmia”) w celu przywrócenia pasażerskiej regionalnej żeglugi śródlądowej na Mazowszu	3 391 600,00	2 882 860,00
95.	Gmina Miasto Sochaczew	Rowerowy Szlak Chopinowski	5 008 000,00	4 256 800,00
96.	Żelazowa Wola spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Rozbudowa, modernizacja i wyposażenie restauracji "Polka" w Żelazowej Woli.	4 666 804,01	1 625 730,90
97.	Gmina Czernice Borowe	Mazowieckie Centrum Pielgrzymkowo - Kulturowe im. Św. Stanisława Kostki w Rostkowie	5 581 463,89	4 744 244,31
98.	Szymon Guzowski, Zenon Guzowski prowadzący działalność gospodarczą w formie spółki cywilnej pod nazwą: Scotia Group International S.C. Szymon Guzowski, Zenon Guzowski	Renowacja oraz adaptacja neorenesansowego pałacu w Nowym Duninowie jako wzbogacenie oferty turystyczno - kulturalnej regionu.	11 968 200,00	5 003 100,00
99.	Firma Handlowo-Usługowa Jolanta Stachurska	Modernizacja i adaptacja budynku przy ul. Kazimierza Wielkiego 13 w Płocku na cele turystyki biznesowej - Willa Adriana	3 293 779,00	702 015,00

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota z EFRR w PLN
100.	Gmina Mrozy	Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy Mrozy i Regionu poprzez zagospodarowanie terenów zielonych oraz rekonstrukcję historycznego szlaku kolejki konnej i zagrody mazowieckiej	3 636 689,60	3 091 186,16
101.	Fundacja im. Stanisława Konarskiego	Adaptacja zabytkowego pałacu w Kobylinie na obiekt o funkcji hotelowo-gastronomicznej	8 276 371,58	4 712 565,97
102.	For-Med Sp. z o.o.	Adaptacja Działobitni Gen. Dehna na HOTEL kat. ...	8 845 465,36	3 081 414,90
103.	Gmina Miasto Sierpc	Mazowsze dla aktywnych - wzmocnienie recepcji turystycznej regionu przez wdrożenie produktu turystycznego „blisko bliżej Sierpc” z wykorzystaniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych rzeki Sierpienicy i Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	19 407 242,00	16 336 491,70
104.	Gmina Grodzisk Mazowiecki	Rewaloryzacja i zagospodarowanie na cele kulturalno-edukacyjne i turystyczne zabytkowego dworku rodziny Chełmońskich wraz z parkiem w miejscowości Adamowizna w gminie Grodzisk Mazowiecki	5 000 000,00	4 250 000,00
105.	Gmina Tarczyn	Budowa kompleksu rekreacyjno-sportowego w gminie Tarczyn wraz z oznakowaniem obiektów zabytkowych	18 507 453,00	15 731 335,05
106.	Gmina Nowy Duninów	Zagospodarowanie parku zabytkowego w Soczewce	771 501,20	655 776,02
107.	Edmont Investments sp. z o.o.o	„Zwiększenie walorów turystycznych Piaseczna poprzez budowę hotelu *** w Piasecznie, rewitalizację taboru Piaseczyńskiej Kolejki Wąskotorowej oraz promocję turystyczną regionu”	38 779 856,91	16 209 161,50
108.	ARCHE S.A.	ZESPÓŁ PAŁACOWY W ŁOCHOWIE - REWALORYZACJA PARKU WRAZ ZE STAWEM, BUDOWA OBIEKTÓW SŁUŻĄCYCH KULTURZE ORAZ WYPOCZYNKOWI	5 786 460,00	2 015 775,00
109.	Villa Milanówek Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Budowa i wyposażenie hotelu "Willa Milanówek" odrestaurowanie przyległego parku i zagospodarowanie na potrzeby obiektu.	21 922 738,17	9 164 423,33
110.	Diecezja Płocka	Nowoczesna oferta turystyczno - edukacyjna w zabytkowym zespole kościelno - klasztornym w Ratowie.	14 234 076,72	10 284 120,42
111.	Gmina Żabia Wola	Wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy Żabia Wola poprzez utworzenie kompleksu boisk w Bartoszewce, szansą dla aktywnej turystyki i rekreacji	1 847 947,68	1 570 755,53

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota z EFRR w PLN
112.	Przedsiębiorstwo Handlowo – Usługowe „NICOLA” s.c. Niewiadomska Olga , Niewiadomska Barbara Jadwiga	Adaptacja i rozbudowa na potrzeby turystyki Dworku w Ciechanowie	6 332 073,28	2 610 464,24
113.	Miasto Stołeczne Warszawa	Realizacja na Placu Piłsudskiego krzyża upamiętniającego obecność Ojca Świętego Jana Pawła II w Warszawie	1 669 520,37	1 419 092,31
114.	Gmina Miasto Raciąż	Nadanie funkcji turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej parku miejskiemu w Raciążu po jego rewitalizacji	1 099 770,00	934 804,50
115.	Gmina Zakrzew	Park Historyczny „Rycerze Bogurodzicy” II etap	1 853 289,21	1 575 295,83
116.	Gmina Kozienice	Renowacja zabytkowej oficyny, budynku wieży, zbiornika fontanny w Zespole Pałacowo-Parkowym w Kozienicach	11 475 255,02	9 512 854,18
117.	JAWOROWY DWÓR BOŻENA SZOK	Jaworowy Dwór oknem na Świat dla Kultury Mazowsza	2 696 200,00	855 950,00
118.	Miasto i Gmina Serock	Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy Serock poprzez zagospodarowanie szlaku napoleońskiego.	641 489,74	545 266,28
119.	MIASTO MŁAWA	"ŚLADAMI MŁAWSKIEJ HISTORII I KULTURY"	723 460,00	614 941,00
120.	"A JEDNAK" Fundacja na rzecz zagospodarowania zrujnowanych zabytków i wspomagania przedsiębiorczości	Rewitalizacja zespołu pałacowo - parkowego w Borkowicach na potrzeby bazy turystycznej - Etap I.	3 085 380,00	1 564 210,80
121.	Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe "Zielony Zakątek" s.j. Ewa Pińkowska, Janusz Pińkowski	Modernizacja i adaptacja zabytkowego dworu we wsi Susk Stary na kompleks hotelowo-konferencyjno-rekreacyjny z salonem SPA	2 149 762,00	898 671,00
122.	Muzeum Wsi Radomskiej	Zdarzyło się kiedyś nad wodą ... Trasa turystyczna w radomskim skansenie*	5 165 439,01	3 602 963,86
123.	MAISON DU VIN Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Odrestaurowanie zabytkowego dworu w Żakowie oraz przyległego parku, wybudowanie i wyposażenie części hotelowej i rekreacyjnej oraz utworzenie muzeum wina	16 625 920,00	7 005 360,00
124.	Powiat Siedlecki	Rewaloryzacja Zespołu Pałacowo - Parkowego w Stoku Lackim	1 999 299,53	1 699 404,60
125.	Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska Krzysztof Krajewski	Powrót do świetności – adaptacja zabytkowego dworku wraz z otoczeniem na centrum hotelowo-restauracyjne	3 276 313,01	1 369 606,26

Lp.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota z EFRR w PLN
126.	Stowarzyszenie Żydowski Instytut Historyczny w Polsce	Poprawa atrakcyjności turystycznej regionu Mazowsze poprzez wytyczenie i oznakowanie szlaku związanego z historią i dziedzictwem kulturowym ludności żydowskiej	1 295 610,00	978 868,00
127.	Województwo Mazowieckie - Departament Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego	Szlakiem największej bitwy średniowiecznej Europy - Czerwińsk nad Wisłą miejscem spotkania wojsk sprzymierzonych przed Bitwą pod Grunwaldem	4 664 000,00	3 964 400,00

Linia odznaczająca wyczerpanie alokacji w konkursie

* projekty, które znajdowały się w Indykatoryjnym Wykazie Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 – 2013 (załącznik do Uchwały Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 643/35/11 z dnia 8 kwietnia 2011 r.), przewidziane do realizacji w ramach Działań 5.2, 6.1, 6.2 RPO WM

Wykaz 7.

Wykaz zadań służących realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009 finansowanych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 /dla działania „Odnowa i rozwój wsi”/

L.p.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota pomocy (w zł)
1.	GMINA BIEŻUŃ	REWITALIZACJA PARKU MIEJSKIEGO W BIEŻUNIU	2 062 778,06	500 000
2.	GMINA JEDLIŃSK	ZAGOSPODAROWANIE CENTRUM WSI UL. WARSZAWSKA W JEDLIŃSKU	2 109 092,08	500 000
3.	PARAFIA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO P. W. ŚW. JANA CHRZCICIELA W ZAKRZEWIE	PRACE KONSERWATORSKIE W ZABYTKOWYM ZESPOLE KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P. W. ŚW. JANA CHRZCICIELA W ZAKRZEWIE	850 000,00	416 500
4.	GMINNA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W ZAKRZEWIE	PARK HISTORYCZNY – RYCERZE BOGURODZICY	716 694,17	286 327
5.	GMINA NOWE MIASTO	REWITALIZACJA PARKU - GŁÓWNY RYNEK W NOWYM MIEŚCIE I BUDOWA MIEJSC POSTOJOWYCH	649 926,57	266 363
6.	GMINA ROŚCISZEWO	REWALORYZACJA I ADAPTACJA ZABYTKOWEGO ZAŁOŻENIA DWORSKO-PARKOWEGO W ROŚCISZEWIE	783 718,09	419 938
7.	GMINA JEDNOROŻEC	ZAGOSPODAROWANIE CENTRUM JEDNOROŻCA	771344,98	389016
8.	GMINNA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W ODRZYWOLE	MODERNIZACJA BUDYNKU IZBY TRADYCJI REGIONALNEJ W MYŚLAKOWICACH	194 806,43	119 750
9.	GMINNA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W OJRZENIU	URZĄDZENIE PARKU PODWORSKIEGO W MIEJSCOWOŚCI OJRZEŃ	785 173,62	486 746
10.	GMINA CIEPIELÓW	ZAGOSPODAROWANIE I MODERNIZACJA CENTRUM WIELGIEGO WRAZ Z WYKONANIEM MAŁEJ ARCHITEKTURY KRAJOBRAZU	717 449,11	441 054
11.	GMINA KRASNOSIELC	REWITALIZACJA CENTRUM KRASNOSIELCA	413 635,40	254 284
12.	GMINA SZCZUTOWO	URZĄDZENIE I PORZĄDKOWANIE TERENÓW ZIELONYCH, ODNOWIENIE MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ, PRZEBUDOWA SZLAKU SPACEROWEGO (CHODNIKA) W OBRĘBIE DROGI POWIATOWEJ NR 3718W ORAZ BUDOWA I WYPOSAŻENIE PLACU ZABAW DLA DZIECI	537 610,60	330 498

L.p.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota pomocy (w zł)
13.	ZGROMADZENIE KSIĘŻY MARIANÓW DOM ZAKONNY SKÓRZEC	PRZEBUDOWA ISTNIEJĄCEJ NAWIERZCHNI I UTWARDZENIE TERENU NA DZIAŁKACH NR EWID. 126 I 127 PRZY OBIEKCIE ZABYTKOWYM W MIEJSCOWOŚCI SKÓRZEC	488 430,97	366 323
14.	PARAFIA RZYMSKOKATO LICKA P. W. MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W KRZESKU	ZAGOSPODAROWANIE PLACU I OTOCZENIA ZABYTKOWEGO KOŚCIOŁA P.W. MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W KRZESKU MAJĄTKU	595 853,94	446 889
15.	DOM PRACY TWÓRCZEJ "REYMONÓWKA" CHLEWISKA 22,	REMONT STARYCH ZABUDOWAŃ GOSPODARCZYCH ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE ZABYTKOWEGO PARKU W CHLEWISKACH POŁĄCZONY Z ZAGOSPODAROWANIEM TERENU	796 660,00	489 750
16.	MUZEUM KULTURY KURPIOWSKIEJ OSTROŁĘKA	REKONSTRUKCJA I REWITALIZACJA STODOŁY I KUŹNI W ZAGRODZIE KURPIOWSKIEJ W KADZIDLE	229 622,28	144 136
17.	GMINA SOCHOCIN	NOWE OBLCICZE SOCHOCINA-PRZEBUDOWA RYNKU ORAZ WYPOSAŻENIE IZBY PAMIĄTKOWEJ GUZIKARSTWA	622 642,12	341 448
18.	GMINA ŻELECHÓW	REWITALIZACJA PARKU MIEJSKIEGO W ŻELECHOWIE	803 610,00	493 820
19.	GMINNY OŚRODEK KULTURY, SPORTU I REKREACJI W GOWOROWIE	GOWOROWO WŚRÓD ZAŚCIANKÓW SZLACHECKICH. REMONT I WYPOSAŻENIE OŚRODKA EDUKACJI REGIONALNEJ. II ETAP	481 940,02	296 274
20.	RZYMSKO-KATOLICKA PARAFIA P.W. ŚW ANTONIEGO PADEWSKIEGO ŁYSAKOWO	POPRAWA WIZERUNKU OTOCZENIA WOKÓŁ KOŚCIOŁA W ŁYSAKOWIE POPRZECZ BUDOWĘ CHODNIKA I PARKINGU	193 985,45	135 920
21.	GMINNE CENTRUM KULTURY I SPORTU W BODZANOWIE	BUDOWA WIEJSKIEGO CENTRUM TRADYCJI I KULTURY W GĄSEWIE WRAZ Z INFRASTRUKTURĄ TOWARZYSZĄCĄ.	688 033,71	422 971
22.	PARAFIA RZYMSKO-KATOLICKA P.W. ŚW. CHRZCICIELA W MAGNUSZEWIE	REMONT KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA, DZWONNICZY, DACHU I ODWODNIENIA	481 147,00	360 860

L.p.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota pomocy (w zł)
23.	GMINA NASIELSK	ODNOWA I ROZWÓJ WSI POPRZEZ KSZTAŁTOWANIE OBSZARÓW O SZCZEGÓLNYM ZNACZENIU DLA ZASPOKAJANIA POTRZEB MIESZKAŃCÓW SPRZYJAJĄCYCH NAWIĄZYWANIU KONTAKTÓW SPOŁECZNYCH ORAZ POGŁĘBIANIU TOŻSAMOŚCI KULTUROWO-HISTORYCZNEJ W MIEJSCOWOŚCI CIEKSYN	680 036,29	418 055
24.	GMINA MAŁA WIEŚ	RENOWACJA ZABYTKOWEGO PARKU I SYSTEMU WODNEGO PARKU MAŁEJ WSI	888 322,54	500 000
25.	PARAFIA RZYMSKO-KATOLICKA P.W. ŚW. WAWRZYŃCA W SIECIECHOWIE	WYKONANIE ELEWACJI ZEWNĘTRZNEJ WRAZ Z MAŁOWANIEM FRONTOWEJ ŚCIANY KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO POŁOŻONEGO W MIEJSCOWOŚCI SIECIECHÓW	183 015,90	137 261
26.	PARAFIA RZYMSKO-KATOLICKA P.W. ŚW. LEONARDA W TROSZYNIE POLSKIM	ODNOWA PLACU CELEBRY I PARKINGU PRZY KOŚCIELE PARAFIALNYM P.W. ŚW. LEONARDA W TROSZYNIE POLSKIM	79 921,90	59 941
27.	GMINA RACIĄŻ	ODNOWA MIEJSCOWOŚCI KOZIEBRODY I KRAJKOWO POPRZEZ BUDOWĘ BOISKA, PARKINGÓW, REMONT REMIZ ORAZ ZAKUP STROJÓW LUDOWYCH I INSTRUMENTÓW MUZYCZNYCH	714 236,23	429 746
28.	ZGROMADZENIE SIÓSTR MATKI BOŻEJ LORETAŃSKIEJ WARSZAWA	ZAGOSPODAROWANIE OBSZARU PRZESTRZENI PUBLICZNEJ NA TERENIE SANKTUARIUM MATKI BOŻEJ LORETAŃSKIEJ W LORETTO	197 006,51	147 454
29.	GMINA IŁÓW	MODERNIZACJA – REWITALIZACJA RYNKU STAROMIEJSKIEGO Z ZIELENIĄ, OŚWIETLENIEM PARKOWYM ORAZ ELEMENTAMI MAŁEJ INFRASTRUKTURY W IŁOWIE	594 711,06	326 506
30.	GMINA LATOWICZ	ODNOWIENIE CENTRUM MIEJSCOWOŚCI LATOWICZ	258 860,64	159 135
31.	PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA P.W. WNIEB. NMP W JABŁONNIE LACKIEJ	ZAGOSPODAROWANIE TERENU PRZY KOŚCIELE PARAFII RZYMSKOKATOLICKIEJ P.W. WNIEB. NMP W JABŁONNIE LACKIEJ	654 917,96	412 966
32.	GMINA MOGIELNICA	ODNOWA CENTRUM MOGIELNICY	1 020 099,64	456 411

L.p.	Wnioskodawca	Nazwa zadania	Całkowita wartość projektu	Wnioskowana kwota pomocy (w zł)
33.	GMINA SIENNICA	REWITALIZACJA PARKU ORAZ BUDOWA CHODNIKÓW SPOSOBEM NA PODNIESIENIE JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW I GOŚCI WSI SIENNICA I STAROGRÓD	815 457,70	493 875
34.	GMINA BROCHÓW	BUDOWA SKWERU CHOPINOWSKIEGO ORAZ ZAGOSPODAROWANIE TERENU CENTRUM KULTURY W MIEJSCOWOŚCI BROCHÓW	667 000,00	410 040
35.	GMINA DOBRE	REWITALIZACJA CENTRUM DOBREGO	1 742 958,27	500 000
36.	PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA P.W. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO MIĘDZYBORÓW	UKSZTAŁTOWANIE CENTRUM WSI MIĘDZYBORÓW POPRZECZ MODERNIZACJĘ PLACU WOKÓŁ KOŚCIOŁA	548 912,90	411 684
37.	RZYMSKOKATOLICKA PARAFIA ŚWIĘTEJ RODZINY W JAKTOROWIE	MODERNIZACJA DACHU ZABYTKOWEGO KOŚCIOŁA P.W. ŚW. STANISŁAWA BISKUPA I MĘCZENNIKA I ŚW. TERESY OD DZIECIĄTKA JEZUS	677 422,82	500 000
38.	GMINA ŻABIA WOLA	KSZTAŁTOWANIE CENTRUM MIEJSCOWOŚCI ŻELECHÓW POPRZECZ BUDOWĘ PLACU PARKINGOWEGO, ZIELEŃCA I CHODNIKÓW WRAZ Z WYKONANIEM OŚWIETLENIA ZABYTKOWEGO KOŚCIOŁA I CMENTARZA	796 037,35	324 994